

“Det er både fint og harry”

En sosiolingvistisk undersøkelse av ungdommers bruk av bløte
konsonanter i Kristiansand

Kristina Grødem(Rike)

Veileder

Rune Røsstad

*Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved
Universitetet i Agder og er godkjent som del av denne utdanningen.
Denne godkjenningen innebærer ikke at universitetet inntår for de
metoder som er anvendt og de konklusjoner som er trukket.*

Universitetet i Agder, våren 2016

Fakultet for humaniora og pedagogikk

Institutt for nordisk og mediefag

Forord

Det er mange jeg ønsker å takke nå som jeg er ferdig med masteroppgaven min. Først og fremst fortjener veilederen min, Rune Røssstad, en stor takk for all god hjelp og veiledning i løpet av tiden jeg har holdt på med oppgaven. Jeg vil også takke alle lærerne som lot meg komme til klassene deres for å gjennomføre undersøkelsen, og ikke minst vil jeg takke alle informantene, som velvillig stilte opp. En særlig takk vil jeg rette til hovedinformantene mine, som stilte opp til intervju.

Jeg vil også takke familien min, både besteforeldre, tanter og onkler og oldeforeldre(!), som har hjulpet til med barnepass. Uten dere hadde jeg ikke klart å komme i mål. Til slutt vil jeg takke Nicolai, Johanna og Samuel, som har holdt ut med meg mens jeg har skrevet oppgave.

Vennesla, mai 2016

Kristina Grødem

Sammendrag

Kristina Grødem
Masteroppgave i nordisk språk og litteratur
Institutt for nordisk og mediefag
Universitetet i Agder
Våren 2016

«Det er både fint og harry» - En sosiolingvistisk undersøkelse av ungdommers bruk av bløte konsonanter i Kristiansand

Målet med denne undersøkelsen er å finne ut av i hvor stor grad ungdommer i Kristiansand bruker bløte konsonanter, og om det finnes noen forskjeller mellom ulike sosiale grupper når det gjelder bruken av dette språktrekket. Jeg vil forsøke å finne noen forklaringer på hvorfor endringen har skjedd, og hvorfor noen ungdommer fremdeles bruker bløte konsonanter. Jeg har fire spørsmål jeg ønsker å få svar på:

- I hvor stor grad holder ungdommene i Kristiansand på de bløte konsonantene? Er de på vei ut av dialekten, slik mange hevder?
- Finnes det noen forskjeller mellom kjønnene når det gjelder bruken av bløte konsonanter, og er det forskjell på informanter fra yrkesfaglig og allmennfaglig studieretning?
- Er det enkelte ord som holder bedre på de bløte konsonantene enn andre?
- Har de bløte konsonantene noen særskilt betydning knyttet til subjektive forhold, som for eksempel språkholdninger, stedlig tilhørighet eller identitetsoppfatning?

For å finne svar på spørsmålene over, benyttet jeg meg av både kvalitative og kvantitative metoder for å samle inn data. Jeg brukte et spørreskjema og en bildeundersøkelse – og i tillegg gjennomførte jeg et kvalitativt intervju med seks hovedinformanter. Det er i alt 67 informanter med i undersøkelsen, men 18 av disse representerer barn av innflyttere eller innvandrere, og utgjør dermed en gruppe for seg. Dermed er det 49 informanter som utgjør hoveddelen av informantmengden.

Resultatene jeg kom frem til var at de bløte konsonantene i stor grad er på vei bort fra kristiansandsdialekten, ved at de fleste ungdommene oppgir at de bruker flest harde konsonanter. Jeg fant heller ikke noen tydelige forskjeller mellom de sosiale gruppene fordelt etter kjønn og studieretning, og dermed fant jeg ikke noe tydelig gruppemønster for hvem som bruker bløte konsonanter. Forskjellene så heller ut til å ligge på individnivå, og dermed kan det tenkes at kristiansandsdialekten og de bløte konsonantene kan ha en viss betydning knyttet til subjektive forhold, i alle fall for de informantene som bruker bløte konsonanter.

Innhold

1. Innledning.....	1
1.1 Presentasjon av oppgaven	1
1.1.1 Problemstilling.....	1
1.1.2 Strukturen i oppgaven	2
1.2 Kort om Kristiansand	3
1.3 Kort om talemålet i Kristiansand	4
2. Bløte konsonanter	6
2.1 Innledning.....	6
2.2 Hva er bløte konsonanter?	6
2.2.1 Utbredelse	7
2.2.2 Opprinnelse	7
2.2.3 Overgang til harde konsonanter?.....	9
2.3 Tidligere forskning på bløte konsonanter	9
3. Teori.....	12
3.1 Språkendring	12
3.1.1 Indre faktorer for språkendring.....	13
3.1.2 Ytre faktorer for språkendring.....	14
3.1.3 Samvirkende faktorer	16
3.2 Spredning av nye språktrekk	16
3.2.1 S-kurven som spredningsmodell	17
3.3 Hvordan studere språkendringer?	19
3.4 Dialektnivellering, språklig regionalisering og standardisering.....	21
3.5 Språkholdninger	25
3.5.1 Hva er holdninger?	25
3.5.2 Språkholdninger	26
3.5.3 Saliens.....	27
3.5.4 Hvordan undersøke språkholdninger?.....	29
4. Metode	30
4.1 Kvalitativ og kvantitativ metode.....	30
4.1.1 Metodetriangulering	31
4.1.2 Metodebruk i sociolingvistikken.....	31
4.1.3 Metoder i denne undersøkelsen	32
4.2 Kan man stole på rapportert språkbruk?	33

4.3 Valg av sosiale variabler	34
4.3.1 Kjønn som sosial variabel	35
4.3.2 Skoleretning.....	37
4.4 Innsamling av data.....	37
4.4.1 Hvilke ord skal være med?	38
4.4.2 Spørreskjemaet	40
4.4.3 Valg av hovedinformanter	41
4.4.4 Bildeundersøkelsen	42
4.4.5 Intervjuet	42
5. Resultater fra spørreskjemaet.....	45
5.1 Alle informantene.....	45
5.2 Sosial variabel: kjønn.....	48
5.3 Sosial variabel: studieretning	51
5.4 Allmennfag etter kjønn.....	55
5.5 Yrkesfag etter kjønn	57
5.6 Barn av innflyttere.....	60
5.7 Er det noen ord som holder bedre på de bløte konsonantene enn andre?	64
5.8 Foreløpig oppsummering	67
5.9 Hovedinformantene	68
5.9.1 Hovedinformant Alexander	68
5.9.2 Hovedinformant Anette	71
5.9.3 Hovedinformant Annbjørg	75
5.9.4 Hovedinformant Bjarte.....	78
5.9.5 Hovedinformant Helena.....	81
5.9.6 Hovedinformant Bent.....	84
5.9.7 Oppsummering – hovedinformantene.....	87
6. Språkholdninger	91
6.1 Resultater fra språkholdningsundersøkelsen.....	91
6.2 Er det noen holdningsmessige fellestrekk mellom de som bruker bløte konsonanter?	94
6.3 Er det noen holdningsmessige fellestrekk mellom de som bruker harde konsonanter?	95
6.3.1 Er det noen forskjeller mellom de «harde» og «bløte» informantene?	96
7. Oppsummering.....	97
Litteraturliste.....	103
Vedlegg 1 - spørreskjema.....	106

Vedlegg 2 - bildeundersøkelsen	111
Vedlegg 3 - intervjuguide	114
Vedlegg 4 – informasjon til informanter	115

Figurliste

Figur 1, s-kurve, etter Chambers og Trudgill (1980, s. 179)	18
---	----

Tabelliste

Tabell 1, oversikt over informanter.....	38
Tabell 2, oversikt over ord.....	39
Tabell 9, resultater etter kjønn.....	48
Tabell 10, resultater studieretning.....	52
Tabell 11, resultater allmenn etter kjønn	55
Tabell 12, resultater yrkesfag	57
Tabell 13, resultater, barn av innflyttere	61
Tabell 14, resultater, barn av innvandrere.....	64
Tabell 16, Spørreskjema Alexander	69
Tabell 17, bildeundersøkelse Alexander	69
Tabell 18, observert språkbruk.....	70
Tabell 19, resultater fra avkrysningskjemaet, Anette.....	72
Tabell 20, resultater bildeundersøkelse, Anette	73
Tabell 21, observert språkbruk.....	73
Tabell 22, resultater fra avkrysningskjema, Annbjørg	75
Tabell 23, resultater fra bildeundersøkelse, Annbjørg.....	76
Tabell 24, observert språkbruk, Annbjørg.....	77
Tabell 25, avkrysningskjema, Bjarte	78
Tabell 26, bildeundersøkelse, Bjarte	79
Tabell 27, observert språkbruk	80
Tabell 28, resultater spørreskjema, Helena	81
Tabell 29, resultater fra bildeundersøkelsen, Helena	82
Tabell 30, observert språkbruk.....	82
Tabell 31, resultater spørreskjema, Bent	84
Tabell 32, resultater bildeundersøkelse, Bent	85
Tabell 33, resultater, språkholdninger	91
Tabell 34, resultater, språkholdninger	92
Tabell 35, resultater, språkholdninger	92

1. Innledning

1.1 Presentasjon av oppgaven

Et av de mest karakteristiske språktrekkene i talemålet i Kristiansand, men også på Sørlandet generelt, er de bløte konsonantene, og dette trekket har vært i bruk i dialektene på sørvestlandskysten i flere hundre år. Jeg har imidlertid lagt merke til at mange ungdommer i byen har lagt bort de bløte konsonantene til fordel for harde konsonanter, noe som også til en viss grad er blitt bekreftet i forskning som er blitt gjort (eks. Kostøl 2002). Mange kristiansandere vil nok mene at det er synd at de bløte konsonantene tilsynelatende er på vei bort fra dialekten, fordi det er et av de språktrekkene som de fleste forbinder med Kristiansand. I min oppgave ønsker jeg å undersøke nærmere om de bløte konsonantene virkelig er på vei bort, og så langt det er mulig ønsker jeg å undersøke hvor langt utviklingen er kommet.

1.1.1 Problemstilling

På bakgrunn av den målsetningen jeg har skissert ovenfor, kan jeg videre formulere følgende sentrale problemstillinger, som jeg vil forsøke å få svar på i undersøkelsen min:

- I hvor stor grad holder ungdommene i Kristiansand på de bløte konsonantene? Er de på vei ut av dialekten, slik mange hevder?
- Finnes det noen forskjeller mellom kjønnene når det gjelder bruken av bløte konsonanter, og er det forskjell på informanter fra yrkesfaglig og allmennfaglig studieretning?
- Er det enkelte ord som holder bedre på de bløte konsonantene enn andre?
- Har de bløte konsonantene noen særskilt betydning knyttet til subjektive forhold, som for eksempel språkholdninger, stedlig tilhørighet eller identitetsoppfatning?

I oppgaven min er altså de bløte konsonantene den eneste språklige variabelen, og alt fokuset ligger dermed her. Jeg ønsker å undersøke i hvor stor grad ungdommer i Kristiansand bruker bløte konsonanter i talemålet sitt, og for å gjøre dette har jeg tatt i bruk et spørreskjema, som informantene skal fylle ut. På denne måten vil jeg kanskje kunne si noe *generelt* om i hvor stor grad dette språktrekket brukes blant de unge. For å få en større innsikt i hvem som eventuelt fremdeles bruker bløte konsonanter, vil jeg også gjennomføre intervjuer med et utvalg av informantene, som jeg velger ut i etterkant. Ved å gjennomføre disse kvalitative

intervjuene vil jeg forhåpentligvis kunne få en større forståelse for om de bløte konsonantene har noen spesiell betydning knyttet til ulike subjektive forhold. Jeg vil også kanskje få et bedre innblikk i hva slags årsaker som kan ligge bak den eventuelle endringen, i tillegg til at jeg muligens vil kunne si noe om hvorfor enkelte individer holder på de bløte konsonantene i større grad enn andre. Ved å gjennomføre en mindre språkholdningsundersøkelse, som er en del av spørreskjemaet, vil jeg forhåpentligvis også få et innblikk i hva slags oppfatninger de ulike informantene har av bløte konsonanter og talemålet i Kristiansand. Jeg har valgt å ha med bare unge informanter i undersøkelsen, fordi det er ganske sikkert at de fleste eldre personer i Kristiansand snakker en mer tradisjonell dialekt, blant annet med bruk av bløte konsonanter, og dermed er det også unødvendig å sammenlikne unge og eldre i denne sammenhengen

Med tanke på at jeg har begrenset med tid både på å samle inn og behandle data, vil jeg naturligvis ikke kunne si noe helt sikkert om situasjonen til de bløte konsonantene, men jeg vil likevel kunne få en god pekepinn på hvor langt utviklingen er kommet. Jeg vil dermed også kunne gjøre noen antakelser om hvor sterkt dette språktrekket står, og i og med at jeg har en ganske stor gruppe med informanter som har svart på spørreskjemaet, håper jeg at resultatene mine til en viss grad vil være generaliserbare for ungdommer i Kristiansand som gruppe.

1.1.2 Strukturen i oppgaven

Denne oppgaven er delt inn i syv ulike kapitler. I kapittel to vil jeg ta for meg de bløte konsonantene – hvor de finnes, hva det er, og litt om opphavet til dette språktrekket i Norge. Jeg vil også si litt om hva som er blitt gjort av forskning tidligere på dette området.

I kapittel tre presenterer jeg teori som jeg mener er relevant for denne oppgaven. I og med at jeg studerer en mulig språkendring, er det naturlig å ha med en del teori som omhandler nettopp dette fenomenet. De bløte konsonantene er et trekk som stort sett bare finnes ved kysten i Agder og deler av Rogaland, og det at dette språktrekket ser ut til å forsvinne fra dialekten, kan være et ”tegn” på at talemålet, i dette tilfellet i Kristiansand, går gjennom en slags standardiseringsprosess, og derfor er det naturlig å se litt på noen teoretiske sider ved dette. I tillegg vil jeg presentere litt teori om språkholdninger.

I kapittel fire gjør jeg rede for hva slags metoder jeg har brukt i undersøkelsen min, og jeg gir også en begrunnelse på hvorfor jeg har valgt disse metodene. Jeg gjør også rede for hvordan jeg konkret gikk frem for å samle inn data til undersøkelsen min.

I kapittel fem presenterer jeg resultatene fra undersøkelsen, og jeg starter da med resultatene fra spørreskjemaet. Jeg presenterer først resultatene fra hele informantgruppen samlet, og deretter deler jeg informantene inn i grupper, basert på de sosiale variablene *kjønn* og *studieretning*. Jeg presenterer også resultatene fra de seks hovedinformantene, og jeg prøver å finne ut om det er noen ord som holder bedre på de bløte konsonantene enn andre.

I kapittel seks presenterer jeg resultatene fra språkholdningsspørsmålene jeg hadde med i spørreskjemaet. I den forbindelse ser jeg også på om det finnes noen fellestrekk for de informantene som oppgir at de bruker bløte konsonanter, og tilsvarende om det finnes noen fellestrekk for de som oppgir å bruke flest harde konsonanter.

I kapittel syv oppsummerer jeg resultatene fra undersøkelsen, og jeg forsøker å gi noen svar på de problemstillingene jeg skisserte i innledningen.

1.2 Kort om Kristiansand

Kristiansand er Norges femte største by, og ligger i Vest-Agder. Kommunen har rundt 85 000 innbyggere, og grenser til Søgne og Songdalen i vest, til Vennesla i nord, til Birkenes i nordøst – og til Lillesand i øst. Byen har på grunn av sin nærhet til Skagerrak i flere hundre år vært et viktig sted for eksport og handel, og den er i dag en by i stadig vekst. I Kristiansand finner man et rikt kulturliv og flere turistattraksjoner, og i tillegg Universitetet i Agder.

Kristiansand ble grunnlagt i 1641 av kong Christian den fjerde. De første to hundreårene etter grunnleggelsen, var byens utvikling basert på privilegier og kriger i utlandet – og innbyggertallet steg og sank alt etter hvordan den politiske situasjonen var i verden; var det krig, steg innbyggertallet, og kristiansanderne tjente på krigene. Var det derimot fred, sank etterspørselen etter varer – noe som førte til nedgangstider for kristiansanderne. I de to første hundreårene var det likevel handel, skipsfart og håndverksvirksomhet som utgjorde det viktigste næringsgrunnlaget for Kristiansand, og innbyggertallet steg sakte, men sikkert (Breen 1991, s. 11).

Utover på 1800-tallet endret næringslivet i Kristiansand karakter, ved at man fikk en industri som fremstilte forbruksvarer, de første dampbåtene kom i drift og veinettet ble utbygget – noe som gjorde at markedet hjemme i Norge også ble aktuelt for kristiansanderne. I 1855 hadde byen 40 fabrikker og fem skipsverft (Breen 1991, s. 13). Kristiansand ble imidlertid gjentatte ganger rammet av store bybranner, og den største av dem alle var i 1892; da ble hele 4000

mennesker husløse. Gjenoppbygningen av byen ble likevel innledningen til en vekstperiode, som førte til en stor ekspansjon, og dermed fikk byen også flere innbyggere. Helt i starten av 1900-tallet begynte elektrisitetsutbyggingen – noe som innledet en stor vekst i industrien, og i tillegg ble kommunikasjonen rundt byen utbygget, ved at havnen ble utvidet, og at Setesdalsbanen, som gikk mellom Kristiansand og Bygland i Setesdal, ble bygget (Breen 1991, s. 15).

Den andre verdenskrigen satte selvsagt en midlertidig stopper for utviklingen av Kristiansand, men byen kom seg relativt fort på fote igjen etter krigen, blant annet på grunn av en solid økonomi. Kommunen eide flere områder rundt byen, og dermed bidro dette til en enorm boligreising i etterkrigstiden – og i løpet av tjue år ble det bygget flere tusen boliger i området rundt bykjernen (Breen 1991, s. 16). I løpet av denne tiden endret også byen karakter, ved at bebyggelsen ble mye mer konsentrert enn før, og i tillegg ble det bygget blokker på toppene i Tinnheia og Vågsbygd. I 1965 ble kommunene Oddernes, Randesund og Tveit slått sammen med Kristiansand, noe som førte til at storkommunen fikk et innbyggertall på 50 000 mennesker, og etter det har befolkningstallet bare økt (Breen 1991, s. 16). I 1991 bodde det 65 000 mennesker i byen, og i dag har innbyggertallet økt til rundt 85 000.

1.3 Kort om talemålet i Kristiansand

Kristiansandsmålet er et vestnorsk kystmål på Sørlandet, og det er et moderne talemål, i motsetning til talemålene lenger inn i dalen i Agder (Christoffersen 1990, s. 187). Det at et talemål er moderne, vil si at det har utviklet seg relativt langt bort fra det felles (gammelnorske) opphavet (Torp 1990, s. 30). Talemålet i Kristiansand har dermed utviklet en svært forenklet morfologi i forhold til en del andre dialekter i Norge. Det er en svært stor forskjell mellom kystmålene mellom Kristiansand og Risør, og innlandsmålene i Setesdal – ingen andre steder i landet finner man slike enorme forskjeller. I følge Arne Torp henger dette sammen med at disse områdene i tidligere tider har hatt svært ulike levekår; få steder i landet har vært så isolert som bygdene i Setesdal, og på tilsvarende få steder har man hatt så bred kontakt med andre land og mennesker som på sørlandskysten (Torp 1990, s. 25).

Talemålet i Kristiansand har mange fellestrekk med dansk, blant annet ved at det både har bløte konsonanter, skarre-r, og ved at det kan ha kort vokal i trykksterk stilling. Dette er imidlertid trekk som ikke er unike for kristiansandsdialekten; vi finner disse trekkene også i andre talemål på Sør- og Vestlandet. I dialekten finner vi også en del standardiserte trekk, og

et eksempel på dette er at man i Kristiansand sier *vi* og *ikke*, i motsetning til flere av tettstedene rundt byen, hvor man tradisjonelt sier *mi/me* og *ikkje*.

Når det gjelder vokaler, har kristiansandsdialekten de ni vanlige vokallydene, og den har også bevart diftongene *øu*, *ei* og *øy*. Videre har kristiansandsmålet også et svært enkelt system for bøyning av substantiv, ved at alle substantiver får endingen *-år* i ubestemt form flertall, og *-ane* i bestemt form flertall i alle kjønn. Det er et e-mål, slik at infinitiv alltid ender på *-e*, mens fortid av svake verb ender på *-a*. Når det gjelder presens av sterke verb, ender disse tradisjonelt på *-år*, og de får ikke omlyd. Når det gjelder adjektiver, får de på sin side endelsene *-åre*, *-est*: *fin -finåre -finest* (Christoffersen 1990, s. 187f).

2. Bløte konsonanter

2.1 Innledning

Dialektgranskeren Ivar Aasen var på Sørlandet ved et par anledninger i løpet av sine reiser rundt i Norge, og han var ikke utelukkende positiv til talemålet i området, og særlig reagerte han på de bløte konsonantene, som han mente først og fremst var et typisk dansk, og dermed unorsk, språktrekk:

”Af mindre viktighet ere Sprogarterne i Lister og Mandals Amt; formerne ere her meget vaklende og forskjellige i de forskjellige Dalstrøg, og Orddannelsen nærmer sig mere eller mindre til den danske. Det mest Paafaldende ved Sproget i Mandals og tillige i Stavanger Amt er den herskende blødhed i Udtalen, idet de haarde Konsonanter efter Vokalerne ere ganske overgaaede til bløde, ligesom i Dansk, medens imidlertid Vokalsystemet med sine Diftonger og Mellemløde endnu er ganske norsk, og Ordforrådet tillige mer nationalt, end man efter det Anførte skulde vente” (Brev 1: 98, etter Skjekkeland, 1997, s. 25)

Noe av det mest ”typisk” sørlandske man kan finne er nok de bløte konsonantene; man hører gang på gang komikere og andre som etterlikner sørlandsdialekter med en overdreven bruk av nettopp dette trekket. På ”Senkveld med Thomas og Harald” fra Kilden Kulturhus i Kristiansand nå i vinter, sa programleder Thomas Numme i starten av programmet: ”Ska vi bare sedde i gang?!” til stor jubel fra publikum i salen, og på ”Nytt på Nytt” i vår snakket de om ”pengegrise” på Sørlandet. I begge tilfeller brukte de altså bløte konsonanter i ord som ikke skal ha bløt konsonant, selv ikke i sørlandsdialektene. Det er god grunn til å tro at dette er blant de språktrekkene folk flest i Norge forbinder med Sørlandet, og nedenfor vil jeg ta for meg hva bløte konsonanter er, hvor de finnes og litt historie om hvordan man fikk overgangen fra harde til bløte konsonanter. I tillegg vil jeg si litt kort om hva som er gjort av forskning på språktrekket tidligere.

2.2 Hva er bløte konsonanter?

Bløte konsonanter er et sørnorsk dialektfenomen, som fungerer på den måten at de ustemte plosivene p, t, k blir til de stemte plosivene b, d, g etter lang vokal i moderne norsk. Denne uttaleendringen kalles *lenisering*, og eksempler på dette er at ord som *kake*, *mate* og *løpe* blir til *kage*, *made* og *løbe*. Denne endringen har etter all sannsynlighet oppstått mens det gammelnordiske kvantitetssystemet enda fantes, og det var altså opprinnelig korte vokaler som ble stemte. Ord som hadde lang konsonant i norrønt har ikke gjennomgått den samme overgangen, og Martin Skjekkeland (1997, s. 111) trekker frem ordet *dotter*, som uttales *doute*

enkelte steder i Vest-Agder, som eksempel på dette. Men man finner, i følge Skjekkeland (1997, s. 112), også eksempler på det motsatte – nemlig at konsonanten har blitt forlenget etter at den ble stemt, slik at man får ord som *sidde* og *pebbår*.

Man finner også en del ord, innenfor hele området hvor man har lenisering, som ikke har fått noen overgang til bløte konsonanter, som for eksempel ordene *prate* og *mote*. Forklaringen på dette er trolig at de fleste av disse ordene er lånord, og dermed er de kommet inn i språket etter at den regelfaste overgangen fant sted. Man kan dermed tenke seg at leniseringen av plosiver har vært utsatt for en *regelinnsnevring* (Berg 2007, s. 77), altså er virkeområdet for regelen om bløte konsonanter falt bort, og dermed får de nye ordene som kommer inn i språket ikke bløte konsonanter. Dette vil altså si at språktrekket har opphørt å være produktivt.

2.2.1 Utbredelse

Selv om man først og fremst forbinder de bløte konsonantene med Sørlandet, som for folk flest vel først og fremst innebefatter Agder, finnes de også i store deler av Rogaland fylke. Når man snakker om utbredelsen til dette trekket, snakker man gjerne om ”den bløde kyststripe”, dvs. en kystlinje som strekker seg fra Karmøy i vest, til et område mellom Arendal og Tvedestrand i øst. Trekket finnes i store deler av Vest-Agder, men ikke i Åseral, Eiken, Grindheim og Bjelland. Det finnes også i Vennesla kommune, men grensen for trekket går gjennom Hægeland, som ligger nord i kommunen. I Aust-Agder har man bløte konsonanter langs kysten frem til Arendal/Tvedestrand, i tillegg til i Birkenes, Landvik og den sørligste delen av Iveland kommune (Haslum 2004, s. 149). Bløte konsonanter finnes imidlertid også i enkelte deler av Sør-Trøndelag og på Midt-Helgeland, men her har utviklingen stanset på halvvegen, slik at p, t, k har endret uttale, samtidig som at de fremdeles er ustemte (Skjekkeland 1997, s. 112).

Utenfor Norge finner man bløte konsonanter blant annet i Bohuslän i Sverige, til tross for at man der har hatt svensk riksspråk i godt over 300 år (Seip, 1961, s. 7). Man finner selvsagt også bløte konsonanter i stort sett hele Danmark, men her har imidlertid utviklingen gått enda lenger, ved at de bløte konsonantene har blitt til frikativer eller falt helt bort (Skjekkeland 1997, s. 113).

2.2.2 Opprinnelse

En vanlig oppfatning blant folk flest er at de bløte konsonantene er et resultat av påvirkningen fra dansk. Den sørligste delen av Norge har i mange hundre år vært nært forbundet med

Danmark, for eksempel gjennom handel – og denne delen av Norge henger også målgeografisk sammen med Danmark. En del forskning tyder likevel på at overgangen fra p, t, k til b, d, g ikke nødvendigvis er et resultat av påvirkning fra det danske språket – og mange mener dermed at utviklingen må ha startet ganske langt tilbake i tid.

En del språkforskere mener at overgangen fra p, t, k til b, d, g må ha skjedd ved slutten av 1200-tallet og begynnelsen av 1300-tallet (jf. Johnsen 1942, s. 92, Seip 1961, s. 7). Didrik Arup Seip (1961, s. 7) skriver blant annet at det eldste eksempelet på bløte konsonanter i norsk skrift er *Gammelnorsk homilieboek* fra rundt år 1200, hvor det står *auga* for *auca*, som betyr ”øke” – men han poengterer at dette også kan være en skrivefeil. Fra 1300-tallet finner man imidlertid mange eksempler på bruk av bløte konsonanter i skrift, og da helst i lovskrifter. Seip viser blant annet til brev som er blitt skrevet i Vest-Agder sent på 1200-tallet, hvor navn, som for eksempel Eirik, er blitt skrevet med bløt konsonant (Seip 1961, s. 8).

Seip mener at overgangen til bløte konsonanter ikke har skjedd som følge av språklig påvirkning fra dansk, men at det har skjedd en selvstendig utvikling i Norge. Han viser blant annet til språkforskerne Amund B. Larsen og M. Berntsen, som skriver:

”Det anførte viser således at ”de bløte konsonanter” på den norske kyststripe er en ganske naturlig utvikling på norsk grunn, som har sidestykker i fjernt bortliggende deler av vårt land, og at de viktigste deler av Sørlandet således ikke i denne henseende står i motsetning til norskhet i vårt sprog.”(A.B. Larsen, 1925, s. 178, etter Seip 1961, s. 15).

Utviklingen må altså ha skjedd mens det gammelnordiske kvantitetssystemet enda var virksomt, og det som hendte, var kanskje at man fikk større trykk på første stavelse når man hadde p, t, k i fremlyd, som dermed altså ble aspirerte. På grunn av at man fikk større uttaletrykk på den første stavelsen, ble p, t, k i innlyd svekket, og på grunn av at det opprinnelige frikativsystemet i gammelnordisk ble oppløst, ble de svekkede p, t, k identifiserte med de opprinnelige b, d, g – og dermed kan disse lydene ha falt sammen (Skjekkeland 1997, s. 112).

Det er altså en del som tyder på at overgangen til de bløte konsonantene skjedde i sammenheng med den germanske aksentforskyvningen, og at de dermed er et resultat av en selvstendig endring i språkssystemet, og ikke et resultat av påvirkning fra dansk. Dette er likevel et noe uavklart spørsmål innen språkforskningen, og Arne Torp (1986, s. 47) mener at de bløte konsonantene kan ha kommet til Sørlandet som et resultat av en viss påvirkning fra

dansk språk, men ikke på grunn av den politiske situasjonen – altså at Norge var under dansk styre:

”Det er såleis heilt klart at dei blaute konsonantane kjem frå Danmark i den forstand at dei heng saman med språklege utviklingstendensar som har starta i Danmark, og dei har au som sagt utvikla seg ein del vidare der. Men like klart er det at dei har svært lite å gjøre med dansketida som politisk epoke – endå dei truleg kom hit nettopp i den første delen av denne perioden.” (Torp 1986, s. 47)

Torp mener altså at de bløte konsonantene er *et vitnemål om samkvem mellom vanlige folk på begge sider av Skagerrak* (Torp 1986, s. 47). Han viser også til at man kan se av dialektgeografien på Agder at de bløte konsonantene kan ha kommet over havet fra Danmark, da de stort sett bare finnes ved kysten, i alle fall i Aust-Agder.

2.2.3 Overgang til harde konsonanter?

I 1907 ble det gjennomført en ny rettskrivingsreform, hvor det ble vedtatt at man i rettskrivingen skulle bruke stemte konsonanter i stedet for ustemte konsonanter, og det er ikke fullstendig usannsynlig at dette har bidratt til en tilbakegang for de bløte konsonantene, selv om dette i seg selv trolig ikke har hatt noen stor innvirkning på endringsprosessen. Arnulf Johnsen skriver om dette:

”Som bytalemålet utenfor Sørlandet ble influert av skriftspråket da dette enda hadde ”bløte” konsonanter, kom sørlandsdialektene, mest i byene, under et visst press av p, t, k i rm. etter rettskrivningsforandringen 1907; i mindre monn har også den nynorske skriftform virket.” (Johnsen 1942, s. 93)

Det er likevel mye som tyder på at det skjer en endring i sørlandsdialektene fra b, d, g til p, t, k, og flere undersøkelser som er blitt gjort underbygger dette (jf. Kostøl 2002, Røssstad 2005 og Berg 2007). Når jeg har snakket med unge i Kristiansand, har mitt inntrykk vært at de bløte konsonantene er på vei bort fra dialekten, blant annet fordi jeg har registrert at flere nesten utelukkende bruker harde konsonanter i talemålet sitt.

2.3 Tidligere forskning på bløte konsonanter

Arnulf Johnsen var den første til å lage en grundig beskrivelse av kristiansandsmålet i boken *Kristiansand Bymål* fra 1942, og her beskriver han grundig både morfologi og fonologi i dialekten. Han skriver at talemålet i Kristiansand har fått et av dets *mest iøynefallende trekk* på grunn av at byen ligger midt i den ”bløte kyststripe” (Johnsen 1942, s. 91), og han gir i

boken en grundig beskrivelse av språktrekket. På Johnsens tid brukte så godt som ”alle” kristiansandere bløte konsonanter, og dermed skriver han heller ikke noe særlig om at det er noen som ikke bruker dette språktrekket. Han nevner imidlertid at det er enkelte ord som får hard konsonant, men bakgrunnen for dette er ikke at de bløte konsonantene på noe vis går gjennom en endringsprosess, men han mener likevel at dialekten på dette punktet til en viss grad er blitt påvirket av riksmålet:

”Når vårt bymål i de stillinger som er nevnt nedenfor har p, t, k skyldes det at ordene relativt sent er innlånt i dialekten eller i sin form påvirket utenfra, fra østnorsk talemål(folkemål) eller fra rm. Særlig for ord av mer litterær type må vi regne med påvirkning fra nyere rm.” (Johnsen 1935-1942, s. 92f)

Han nevner imidlertid også at noen få enkeltord, som *knop* og *nype*, kan opptre både med bløt og hard konsonant, og at det i så fall som regel er ”de yngre årsklasser” som bruker hard konsonant (Johnsen 1942, s. 93). Dette kunne kanskje tyde på at endringen fra bløt til hard konsonant allerede hadde startet så vidt på Johnsen sin tid, men det er likevel svært få ord det dreier seg om, og dermed kan man nok påstå at bruken av harde konsonanter er et relativt nytt fenomen i dialekten. Dette er også ord som kan tenkes å ha kommet inn i talemålet etter at regelen om bløte konsonanter opphørte å være produktiv.

Det er blitt skrevet noen masteroppgaver, hvor bløte konsonanter i kristiansandsdialekten har blitt undersøkt – men da har man også hatt med andre språklige variabler. Tone Mæsel Syvertsen gjorde i 1999 en sosiolingvistisk undersøkelse av talemålet til barn i Kristiansand, hvor hun blant annet undersøkte bruken av bløte konsonanter blant barn i to ulike barnehager i byen. Hun kom der frem til at de bløte konsonantene fremdeles stod sterkest blant barna, men at også de harde konsonantene var ganske godt representerte. Hun registrerte også at guttene brukte flere standardiserte former enn jentene, og hun foreslår at årsaken til dette kan være endringer i kjønnsrollemønstrene og oppdragelse (Syvertsen 1999, s. 59). I og med at barna som deltok i undersøkelsen var såpass små, kan man likevel diskutere hvor reliable resultatene fra undersøkelsen er, i og med at dette heller kan tolkes som et barnespråksfenomen.

Sissel Kostøl skrev en masteroppgave om kristiansandsdialekten i 2002, hvor hun undersøkte bruken av fire ulike språklige variabler blant ungdommer i Kristiansand. Hun undersøkte også talemålet til noen eldre informanter fra Kristiansand, og sammenliknet resultatene fra de unge og de eldre informantene. Hun brukte Arnulf Johnsens skildringer av kristiansandsdialekten

som referansepunkt, og dermed fikk hun muligheten til å undersøke utviklingen i dialekten over en periode på nærmere hundre år (Kostøl 2002, s. 145). Resultatene hun kom frem til, viste at ungdommene brukte bløte konsonanter i mindre grad enn de eldre informantene, som hadde en nesten gjennomført bruk av bløte konsonanter. Hun fant ingen kjønnsforskjeller blant de eldre informantene når det gjaldt bruken av språktrekket, men blant ungdommene observerte Kostøl at det var jentene som brukte de tradisjonelle formene i størst grad, mens guttene i større grad brukte harde konsonanter, da jentene hadde en samlet tradisjonsprosent på 50, mens guttene hadde en tradisjonsprosent på 26.

Kostøl fant ut at det var ordene med konsonant i utlyd som holdt best på de bløte konsonantene, mens de sammensatte ordene og ordene med konsonant i innlyd var mest utsatte for å få harde konsonanter. Hun fant også at det var noen enkeltord, som for eksempel *mote*, som var mer utsatte for å få hard konsonant – men også ord med forlenget konsonant, som for eksempel *sitte*, fikk i litt flere tilfeller hard konsonant (Kostøl 2002).

Gro Austenå Berg skrev en masteroppgave i 2007, hvor hun undersøkte bruken av bløte konsonanter i Grimstad-dialekten. Hun intervjuet tre familier, slik at hun fikk tolv informanter fra tre ulike generasjoner. Hun fant ut at de bløte konsonantene ikke lenger står så sterkt i grimstadmålet som de har gjort tidligere, ved at de unge i større grad går over til å bruke harde konsonanter. Resultatene hennes viste også at det var mennene som brukte harde konsonanter i størst grad, og det var ordene med konsonant i innlyd som var mest utsatte for endring, selv om det var ganske små forskjeller mellom de ulike ordtypene. I motsetning til Sissel Kostøl, så hun ikke noen tendenser til at de sammensatte ordene var mer utsatte for å få harde konsonanter blant sine informanter.

Rune Røsstad (2008) skrev en doktoravhandling om talemålet i østre Vest-Agder, hvor han blant annet intervjuet 24 ungdommer i 10. Klasse fra Mandal, bygda Finsland i Songdalen kommune, og bygdene Øyslebø og Laudal i Marnardal kommune. En av variablene han undersøkte var bløte konsonanter, men han hadde også med andre variabler fra de tre talemålene. Den største endringen fant han i Finsland, hvor ungdommene i større grad enn de andre stedene så ut til å bruke kristiansandsformer, og de brukte i større grad harde konsonanter.

3. Teori

Jeg gjør i dette kapittelet rede for teori som er relevant for undersøkelsen min. Jeg forsøker først å forklare hva som kan forårsake språkendringer, og hvordan disse endringene deretter kan spre seg. Jeg presenterer deretter teori om språklig regionalisering og standardisering, som jeg mener vil være relevant for oppgaven, og til slutt gjør jeg rede for hva språkholdninger er, og hvordan man kan undersøke dem.

3.1 Språkendring

Det at språket endrer seg er helt naturlig, men for mange kan det være vanskelig å akseptere at for eksempel gamle dialektformer mer eller mindre forsvinner ut av talemålet. Språkendring er dermed noe som engasjerer mange, og det er nok de språktrekkene som regnes som mest ”typiske” for en dialekt, som vekker mest engasjement når de ser ut til være på vei ut av språket. Arnulf Johnsen (1942, s. 92), beskriver de bløte konsonantene som et av kristiansandsdialektens *mest iøynefallende trekk*, og mange oppfatter nok også i dag dette trekket som et av de mest karakteristiske kjennetegnene ved talemålet i Kristiansand, selv om det riktignok også er et språktrekk som finnes i flere andre dialekter på Sør- og Vestlandet.

Jeg gjør nedenfor rede for noen sentrale teorier om hvorfor språkendringer skjer og hvordan de deretter sprer seg, både innenfor det språksamfunnet hvor endringene har skjedd – og hvordan de så kan spre seg videre til nye språksamfunn. Man deler gjerne årsakene til språkendringer inn i kategoriene *indre* og *ytre* faktorer (Sandøy 1996, s., 132-135), der de indre faktorene gjelder språkets strukturelle egenskaper – altså ligger årsakene til endring i språket selv. Når det gjelder de ytre faktorene derimot, har disse grunnlag i ulike forhold som er utenfor språket, og disse kan være av både strukturell og psykologisk art – og de henger gjerne sammen.

Det er imidlertid enkelte forskere som mener inndelingen i ytre og indre faktorer er problematisk, og Unn Røyneland (2005, s. 38) viser til Henning Andersen (1989), som opphever hele denne dikotomien, blant annet fordi han mener at språket er et sosialt fenomen, som ikke kan skilles fra sine sosiale funksjoner. Dermed mener han altså at indre faktorer alene, ikke kan føre til endringer i et språksystem.

3.1.1 Indre faktorer for språkendring

Når barn skal lære å snakke, er det mange regler og unntak de skal lære før språket er ”perfekt”. Språket er komplisert bygget opp, og det tar lang tid å lære seg det – og det er også slik at det ikke er noen garanti for at språket til yngre og eldre mennesker blir identisk når det kommer til grammatikk og uttale. Et levende språk vil alltid til en viss grad være i forandring, og Helge Sandøy (1996, s. 132-135) lister opp fem indre forklaringsfaktorer for språkendring:

1) *Regelinnsnevring* vil si at tidligere virkeområder for en regel faller bort – og dermed blir regelen mer avgrenset. Et eksempel på dette er palataliseringen av velarer, som er en regel som er i tilbakegang, blant annet i Bø i Telemark. 2) *Regelutviding* innebærer at en regel får flere virkeområder, og dermed får en mer generell form. Et eksempel på dette er at palataliseringen, blant annet på Sunnmøre, virker på flere ord enn det den opprinnelig gjorde. 3) *Analogi* innebærer at medlemmene i uproduktive klasser går over i produktive klasser, og et eksempel på dette er at den maskuline *er*-klassen i mange dialekter er uproduktiv, og dermed er denne på veg over i *ar*-klassen, som er produktiv. 4) *Funksjonell tyngde* innebærer at man får språklige endringer for å skape motsetninger. Noen av disse motsetningene er lite brukt, og da sier man at de har liten funksjonell tyngde. Noen endringer kan også føre til at det blir færre motsetninger i språket. 5) *Naturlighet* innebærer at enkelte trekk i språket har høyere frekvens, noe som vil si at språket foretrekker enkelte trekk – og disse trekkene kan man si at er mer naturlige. Enkelte mener at årsaken til at skarre-r er på fremmarsj, er at den er enklere å uttale enn rulle-r, og dermed vil enkelte hevde at skarre-r er et mer naturlig trekk (Sandøy 1996, s. 132-135).

Når det gjelder mulige indre årsaker til at de bløte konsonantene sannsynligvis er på retur i talemålet i Kristiansand, kan man anta at dette språktrekket har vært utsatt for *regelinnsnevring*. Dette er nok grunnen til at enkelte ord, som for eksempel *rutebil* og *tomat* har fått hard konsonant. Disse ordene kom sannsynligvis inn i språket etter at språktrekket opphørte å være produktivt, og dermed kan man tenke seg at de ordene som opprinnelig skal ha bløt konsonant, også får hard konsonant, blant annet fordi det er utfordrende for nye språkbrukere å lære systemet for hvilke ord som skal ha bløt konsonant og hvilke som ikke skal ha det. Dette likner også på Sandøys (1996) tredje punkt, nemlig *analogi*, som gjør at medlemmer i uproduktive klasser, i dette tilfellet ord med bløte konsonanter, går over i produktive klasser, noe som fører til at de får hard konsonant.

3.1.2 Ytre faktorer for språkendring

Samfunnet er stadig i endring, og det gjør også at man får nye ord inn i språket, samtidig som at andre ord forsvinner. Som regel kommer ordene inn som navn på nye ting eller begreper, som for eksempel *pizza*, samtidig som at det også hender at nye ord erstatter gamle ord, som for eksempel når *donut* brukes for *smultring* (Skjekkeland 2009, s. 73). Disse ordene kalles *leksikalske lån*, og når disse kommer inn i språket, sier man at det er skjedd en *leksikalsk endring* (Skjekkeland 2009, s. 73). I og med at de bløte konsonantene ikke lenger er et produktivt språktrekk i sørlandsdialektene, vil heller ikke de nye ordene som kommer inn i språket, som for eksempel *gluten* og *tastatur*, få bløt konsonant. Dermed vil det bli stadig flere ord som får hard konsonant – noe som kan skape forvirring for språkbrukerne.

Identifiseringsfunksjonen til språket er en viktig faktor som gjør at språkendringer ikke skyter fart. Helge Sandøy skriver at ”språkssystemet fungerer som eit sett av sosiale normer, som vi tøyser oss etter i språkinnlæringa” (Sandøy 1996, s. 137). Vi strekker oss altså etter å være like andre mennesker, og dermed forsøker vi også å snakke som dem, slik at vi ikke skiller oss ut. Det kan tenkes at det ofte blir lagt merke til om man bruker bløte konsonanter, og dermed gir det grunn til å tro at unge mennesker til en viss grad kan finne på å legge bort dette språktrekket, for å snakke mer likt andre jevnaldrende, i alle fall om de harde konsonantene er mest utbredte blant de unge.

Forskjellige språktrekk kan ha ulik grad av *prestisje*, og dermed kan man gjerne tenke seg at språktrekk som har lav prestisje, er mest utsatte for språklig endring, slik at de byttes ut med språktrekk som har høyere prestisje i et språksamfunn. Det kan imidlertid også skje at utviklingen i et talemål går *mot* prestisjedialekten på enkelte punkt. Det man antar er grunnen til at dette skjer, er at en bestemt dialekt med lav prestisje kan ha en slags ”skjult verdi” for språkbrukerne i et språksamfunn (Skjekkeland 2009, s. 78). Chambers og Trudgill (1998, etter Skjekkeland 2009) kalte dette fenomenet ”covert prestige”, eller ”skjult prestisje”, og dette er altså knyttet til den talemålsvarianten som knytter en sosial gruppe sammen, og som den enkelte språkbruker identifiserer seg mest med – og dette er i de fleste tilfeller den lokale dialekten (Skjekkeland 2009, s. 79).

Det kunne kanskje tenkes at fenomenet ”skjult prestisje” kan føre til at det blir enkelte forskjeller i bruken av bløte konsonanter blant ungdommene i undersøkelsen min. Det er nok ikke et språktrekk som har spesielt lav prestisje, men det er likevel noe mange forbinder med det lokale og sørlandske, og dermed kunne det tenkes at det vil være noen ungdommer som

bruker bløte konsonanter fordi de identifiserer seg med det lokale og tradisjonelle ved Kristiansand og kristiansandsdialekten. Motsatt kan det tenkes at enkelte ungdommer vil bruke harde konsonanter i stor grad, nettopp fordi de kanskje oppfatter dette som et språktrekk med høy prestisje – og samtidig ønsker de kanskje å markere avstand til det lokale.

Den store *mobiliteten* i samfunnet er også en faktor som kan påvirke utviklingen av talemålene våre. Det er ikke lenger vanlig at man bor på samme stedet hele livet; man flytter gjerne bort fra hjemstedet for å studere eller jobbe, og dermed har man gjerne bodd andre steder før man eventuelt flytter tilbake. Det at man får endringer i kommunikasjon og næringsliv på ulike steder, kan bidra til å skape nye sosiale mønster, som etter hvert også kan vises i språket (Skjekkeland 2009, s. 76). Kristiansand har vært, og er fremdeles, en by i vekst, og dermed er det også mange mennesker som flytter til byen, både folk fra andre steder i landet og innvandrere – i tillegg til at mange kommer hjem til byen etter å ha bodd andre steder i en kortere eller lengre periode. Med tanke på at de bløte konsonantene har ganske begrenset geografisk utbredelse i Norge, kan det tenkes at den store mobiliteten kan være en av årsakene til at språktrekket er på vei bort fra dialekten.

Helge Sandøy (1996, s. 141) skriver at *massemedia*, som radio og tv, kan påvirke talemålet vårt, gjennom at disse formidler nye ideer og dermed påvirker interessene våre. De etablerer dermed det ”normale” ordforrådet, slik at synonyme dialektord kan virke avvikende. Sandøy mener imidlertid at språkssystemet neppe påvirkes i nevneverdig grad, og grunnen til dette er sannsynligvis at media representerer en form for enveiskommunikasjon – og dermed får heller ikke publikum mulighet til å markere at de identifiserer seg med de som snakker gjennom språkbruken (Sandøy 1996, s. 141).

Påvirkningen fra skriftmål og eventuelle standardtalemål kan også være relevant å nevne når man skal trekke frem mulige årsaker til at språket endrer seg. Martin Skjekkeland (2009, s. 79) skriver at enkelte mennesker prøver å nærme talemålet sitt til skriftspråket – noe enkelte vil hevde at er et forsøk på å ”synliggjøre status”. Dette har gitt opphavet til begrepet ”standardtalemål” (Skjekkeland 2009, s. 79). Brit Mæhlum (2009) mener at det finnes en varietet som er helt på toppen av det språklige prestisjehierarkiet i Norge, og hun mener at denne fungerer som et mønster – en *mental standard* – som man i større eller mindre grad retter språkbruken sin etter (Mæhlum 2009, etter Skjekkeland 2009, s. 80). Skjekkeland viser videre til Røyneland (2008, s. 25-28), som mener at det er vestkantmålet i Oslo som ligger aller nærmest denne standarden. Helge Sandøy (2009) mener derimot at det såkalte

standardtalemålet ikke spiller noen avgjørende rolle i språkutviklingen i Norge i dag, blant annet fordi det nesten ikke finnes noen bevisste holdninger til begrepet standardspråk hos vanlige språkbrukere, og i tillegg mener han at mange språkendringer som skjer i dag, går på tvers av denne ”prestisjevarieteteten” (Sandøy 2009, etter Skjekkeland 2009, s. 81). Et eksempel på det siste er at det å si ”hun kastet min bok (boken min) utfor en bro”, ikke er en talemåte som brukes særlig mange steder i landet (Sandøy 2009, s. 42, etter Skjekkeland 2009, s. 81).

3.1.3 Samvirkende faktorer

Det er, i følge Helge Sandøy (1996, s. 141f), nærmest umulig å avgjøre hva som er den virkelige årsaken til en språkendring, og ofte er det nok slik at flere faktorer virker sammen – både indre og ytre. Sandøy nevner den bakre *r*-en, som særlig har spredt seg fra Bergen, Stavanger og Haugesund til de større og mindre tettstedene rundt, som eksempel. Han mener at spredningen av språktrekket i stor grad skyldes den ytre faktoren *prestisje* i dette tilfellet, fordi bymålene i Bergen og Stavanger er prestisjemål sammenliknet med bygdemålene på Vestlandet, og gjennom sosial kontakt sprer dermed språktrekket seg. Vi ser likevel ikke den samme tendensen østover fra Tvedestrand, og dette begrunner Sandøy med at den sosiale påvirkningen er sterkere fra Østlandet, i tillegg til at man i områdene øst for Tvedestrand har retroflekselyder når fonemet *r* står sammen med en alveolar – og denne retrofleksjonen lar seg strengt tatt ikke kombinere med en bakre *r*. I dette tilfellet ser vi at vi både har en ytre og en indre faktor som virker sammen mot språkendring (Sandøy 1996, s. 142).

3.2 Spredning av nye språktrekk

Det finnes flere ulike teorier om hvordan nye språktrekk som har oppstått spres fra et språkområde til et annet. En av språkendringsteoriene er *bølge-teorien*, som først ble fremsatt på 1800-tallet av tyskeren Johannes Schmidt (Torp 1998, s. 28). Ut i fra denne modellen kan man sammenlikne et stabilt og ensartet språkområde med en dam. Kaster man da en stein i denne dammen, vil det oppstå bølger – og bølgene er størst i området rett rundt der steinen traff vannet. Slik fungerer det også med språk; det skjer ulike innovasjoner, som spres seg utover områdene rundt, og disse innovasjonene overlapper på den måten med hverandre. I følge Torp (1998, s. 28) har imidlertid bølge-modellen også sine svakheter, ved at det ikke er samsvar mellom hva som skjer med bølgene på vannet, og hva som skjer med de språklige innovasjonene. Når man har kastet en stein i vannet, vil bølgene etter en tid roe seg – men dette skjer ikke med språkendringer, fordi de vil overføres til nye generasjoner, og på den måten leve videre.

Chambers og Trudgill (1980, s. 189-192) opererer med en sprangmodell, som har en hierarkisk oppbygning, for å forklare hvordan språkendringer skjer. Det var de som introduserte begrepet *urban jumping*, som kan kalles *sprang mellom sentrum* på norsk (Sandøy i Mæhlum m. fl. 2008, s. 222). I følge denne modellen skjer det en innovasjon i et sentrum, som så sprer seg videre til andre sentrum, for deretter å spre seg til de mindre omkringliggende bygdene og tettstedene rundt. Chambers og Trudgill skriver:

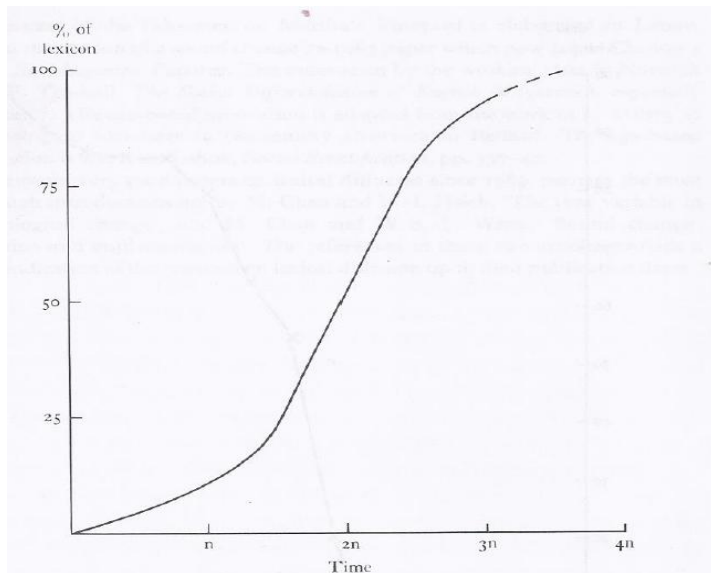
“This apparently chaotic pattern is actually the result of the fact that the neighborhood effect (the gradual spreading of features from one place to the next, as with uvula /r/ from France into southwest Germany) is complemented here, as again the case of uvular /r/, by the jumping of the innovation from one large town to another, and from these to smaller towns, and so on.” (Chambers & Trudgill 1980, s. 192)

De bruker altså den bakre r-en som eksempel for å forklare sprangteorien, da denne har spredt seg fra storbyen Paris, videre til andre store byer, som Berlin og København – og den spredte seg videre til for eksempel Kristiansand og Bergen – og derfra videre til bygdene rundt. Vi får altså et hierarki, som viser en slags avhengighet eller dominansforhold mellom sentrene. Både denne modellen og bølgeteorien forutsetter at spredningen av nye språktrekk skjer gjennom kontakt, og Helge Sandøy (i Mæhlum m. fl. 2008, s. 223) skriver at mens bølgemodellen fremhever geografisk nærhet i kontakten, så understreker sprangmodellen at sentrumssamfunn har bedre vilkår for å ta i mot nye språktrekk. Det kan derfor tenkes at byer i Norge kan være mer utsatt for endring generelt, og dermed også standardisering fra østlandsk, og da blir det også mer ”naturlig” at endringen fra bløte til harde konsonanter først kan komme til å skje i byen, i dette tilfellet Kristiansand – før endringen eventuelt sprer seg videre til de omkringliggende bygdene og tettstedene.

3.2.1 S-kurven som spredningsmodell

De ovennevnte teoriene brukes til å forklare hvordan en språkendring spres fra ett språkområde til et annet. Når man derimot skal beskrive endringsprosesser innenfor ett og samme språksamfunn, er det vanlig å bruke en s-kurve (Chambers & Trudgill 1980, s. 179). Det denne kurven viser, er den prosessen som skjer når en språkendring inntreffer, og hvordan den sprer seg i språksamfunnet hvor den er gjeldende. Det er vanlig at en endring sprer seg sakte fra individ til individ i starten av endringsprosessen, slik at den første fasen går relativt langsomt, men etter denne første fasen skyter utviklingen fart, og endringen sprer seg raskt frem til flertallet bruker det nye språktrekket. Selv om utviklingen går fort i denne fasen,

senkes farten igjen når man går inn i den siste fasen; da går utviklingen igjen sakte. De siste som bruker det gamle språktrekket holder nemlig lenge på det, og dermed vil det bestå en god stund i språksamfunnet før det forsvinner helt (Sandøy i Mæhlum m. fl. 2008, s. 208f).



Figur 1, s-kurve, etter Chambers og Trudgill (1980, s. 179)

På et aller annet punkt på s-kurven vil den nye språkvanen bli oppfattet som den kollektive språknormen, og for de nye språkbrukerne vil den nye språknormen oppfattes som den mest ”riktige” å bruke for å kunne regnes som en del av språksamfunnet. Dermed vil denne språknormen ikke lenger oppfattes som bare én av flere mulige; det er den eneste. Ved å splitte språkendringsprosessen opp i ulike faser som man gjør når man setter den opp i en s-kurve, kan man også tydeligere se om det er språklige eller sosiale forhold som er mest avgjørende for at endringen skjer. Det hevdes at det er språklige forhold som spiller den viktigste rollen i den første fasen, hvor den nye språknormen brukes av få – men når utviklingen skyter fart, vil de sosiale forholdene kunne bli stadig viktigere. En årsak til dette kan være at de som ikke bruker den nye språknormen, heller ikke vil regnes som en del av språksamfunnet på samme måte som hvis de faktisk hadde brukt den (Sandøy i Mæhlum m. fl. 2008, s. 208f).

3.2.2 Hvor på kurven befinner vi oss?

Når det gjelder overgangen fra bløte til harde konsonanter, kan det tenkes at denne endringen kan ha kommet ganske langt i Kristiansand – noe tidligere undersøkelser om talemålet på Sørlandet har vist (jf. Kostøl 2002, Berg 2007, Røsstad 2008). Siri Hangeland undersøkte kristiansandsmålet i 1981, og da var de bløte konsonantene absolutt sterkest representert i talemålet, men noen svært få brukte likevel harde konsonanter (etter Kostøl 2002, s. 86) Da

Sissel Kostøl undersøkte dialekten 21 år etter Hangeland, viste resultatene hennes at det hadde foregått en betydelig endring, men de bløte konsonantene stod fremdeles ganske sterkt blant ungdommene i Kristiansand.

Man kan tenke seg at endringen fra bløte til harde konsonanter i 1981 var i en tidligere fase, der ganske få personer brukte harde konsonanter i talemålet. Endringshastigheten har sannsynligvis akselerert på et eller annet tidspunkt etter dette, noe som resulterte i at et høyere antall hadde tatt i bruk harde konsonanter da Kostøl undersøkte talemålet i 2002. Man kan da anta at man befant seg et eller annet sted midt på s-kurven. Jeg vil dermed også anta at utviklingen har kommet enda lenger i dag, slik at man 14 år etter Kostøls undersøkelse vil befinne seg enda litt lenger oppe på kurven, men det vil sannsynligvis gå en stund før endringen er slutført, og det bare er noen ytterst få personer igjen som bruker bløte konsonanter. Det er også viktig å tilføye at dette gjelder ungdommers bruk av bløte konsonanter. Skulle man undersøkt talemålet til for eksempel eldre personer i Kristiansand, ville man sannsynligvis registrert at en stor andel av disse faktisk brukte bløte konsonanter i ganske stor grad.

3.3 Hvordan studere språkendringer?

Innenfor sosiolingvistikken har man lagt vekt på å avdekke endringer som er i fremmarsj, det vil si hvordan en variant av en variabel gradvis fortrenger andre varianter, og hvordan sammensetningen av gamle og nye former i språksamfunnets repertoar endrer seg over tid. Dette står i motsetning til de historiske lingvistene, som la vekt på å studere endringer som allerede var gjennomførte (Røyneland 2005, s. 72).

Fordelen med å studere endringer mens de skjer, er at man kan få en større grad av innsikt i endringsprosessen, men problemet er at de endringene man observerer, ikke nødvendigvis får fotfeste i språket over tid. Når man da skal gjøre en undersøkelse av endringer i fremmarsj, kan man gjøre en *synkron* undersøkelse, hvor man studerer forskjellene mellom ulike aldersgrupper, slik at man tolker forskjellene som faktiske endringer. Et eksempel på dette kan være et barn, som tar opp et språktrekk som avviker fra det foreldregenerasjonen bruker. Barnet kan ha denne språkformen felles med andre barn på samme alder – og dersom disse unge språkbrukerne holder på denne språkformen også når de blir voksne, sier man altså at det har oppstått en generasjonsforskjell (Skjekkeland 2009, s. 25). Når man ser på generasjonene som stadier i den språkhistoriske utviklingen, kalles dette også ”apparent time” (Chambers & Trudgill 1998, s. 76, etter Skjekkeland 2009, s. 25). Man kan også gjøre en

diakron undersøkelse, hvor man gjennomfører to ulike undersøkelser av et språksamfunn på to ulike tidspunkt, slik at man kan sammenlikne undersøkelsene og dermed få frem hva slags endringer som skjer i språksamfunnet (Røyneland 2005, s. 72). Når man undersøker språket på ulike tidspunkt, sier man også at man studerer språket i ”real time” (Skjekkeland 2009, s. 26).

3.3.1 Synkrone og diakrone studier

Det er vanligst å bruke synkrone undersøkelsesmetoder for å studere pågående språklige endringer. Da ser man på variasjonen mellom ulike grupper av individer, og trekker konklusjoner på bakgrunn av disse observasjonene. Man studerer da for eksempel talespråket til ulike aldersgrupper, og hvis man finner forskjeller mellom de ulike aldersgruppene, så sier dette noe om de endringene som er i fremmarsj (Røyneland 2005, s. 72). Det kan imidlertid være problematisk å undersøke ulike generasjoner på denne måten, fordi språket kan endre seg i løpet av livet. Martin Skjekkeland (2009, s. 26) viser til den danske sosiolingvisten Frans Gregersen (1999), som mener at det ikke er selvsagt at det språket som ungdommer bruker, vil være det samme hele livet. Han mener dermed at det er mer hensiktsmessig å intervju informantene i flere omganger med flere års mellomrom. Skjekkeland (1999, s. 27) er enig med Gregersen i at undersøkelser i ”real time” gir det beste bildet av språkutviklingen i et samfunn, men han mener likevel at han overdriver noe når det gjelder hvor mye mennesker forandrer seg fra de er i 20-årsalderen og fremover.

For å undersøke språkendringer diakront, kan man benytte seg av to ulike tilnæringsmåter. Den første måten man kan gjøre det på er ved å søke i litteraturen, og dermed sammenlikne med tidligere studier. Den andre metoden man kan benytte seg av, er å utføre longitudinelle studier, som vil si at man gjennomfører en studie i et språksamfunn, for deretter å komme tilbake til det samme språksamfunnet etter flere år for å gjennomføre en ny undersøkelse. Man kan dermed sammenlikne og studere hva slags endringer som har skjedd mellom de to ulike tidspunktene (Røyneland 2005, s. 72f).

Jeg har til nå gjort rede for ulike teorier om hvorfor språkendringer skjer, og hvordan de spres seg når de først har oppstått. Det er imidlertid interessant å se på språkendringstendenser i et større, samfunnsmessig perspektiv, og i den forbindelse vil det være relevant å trekke frem noen tendenser som gjør seg gjeldende i Norge i dag. Mange mener at norske dialekter går gjennom en prosess hvor talemålene mister de tradisjonelle særtrekkene, og dermed også nærmer seg mer standardiserte talemål. Det at de bløte konsonantene ser ut til å være på vei

bort fra talemålet i Kristiansand kan kanskje være et signal om at denne prosessen også gjør seg gjeldende her. Jeg vil dermed i det følgende ta for meg begrepene *dialektnivellering*, *regionalisering* og *standardisering*, og jeg vil forklare hva som ligger i dem.

3.4 Dialektnivellering, språklig regionalisering og standardisering

Unn Røyneland skriver om dialektnivellering i sin avhandling fra 2005, og hun mener at flere norske dialekter i dag går gjennom en nivelleringsprosess. Hun skriver at endringer i et lingvistisk system som regel fører til en *økt strukturell avstand til andre språk eller varieteter* (Røyneland 2005, s. 39). Når det gjelder dialektnivellering, er det imidlertid ikke slik, da dette fenomenet alltid fører til at avstanden mellom de lingvistiske systemene som er involvert i en endringsprosess, blir mindre. Røyneland skriver:

”Dialektnivellering er her forstått som eit dynamisk dialektkontaktfenomen som inneber at den strukturelle skilnaden mellom nærskyldte dialektar gradvis blir redusert, og at variasjonen innom ein dialekt også gradvis blir redusert. Dialektnivellering er altså her sett på som ein prosess som fører til inter- og intrasystemisk reduksjon av strukturell variasjon.” (Røyneland 2005, s. 40)

Dialektnivellering vil på lengre sikt føre til en reduksjon av variasjon, men på kort sikt – altså i en overgangsfase – vil man derimot finne økt variasjon. Auer og Hinskens (1996, etter Røyneland, s. 44) foreslo en nivelleringsmodell, hvor de viste at nivelleringen kan skje både horisontalt, altså mellom ulike dialekter, og vertikalt, altså mellom en dialekt og en standardvarietet. Når det gjelder dialektene i Agder, kan det være at det skjer en nivelleringsprosess mellom de ulike varietetene, hvor dialektene i bygdene rundt Kristiansand nærmer seg Kristiansandsmålet – som igjen påvirkes av en slags ”standardvarietet”.

3.4.1 Regionalisering og standardisering

Noen mener at det skjer en *regionalisering* eller *standardisering* av talemålene i landet, noe som innebærer at mer tradisjonelle dialektformer forsvinner, og blir erstattet med språktrekk som har en større geografisk utbredelse. Dette gjelder særlig for Sørøstlandet sin del, hvor det regionale, urbane østlandske standardtalemålet ser ut til å spre seg raskt til områdene rundt (Røyneland 2009, s. 15). I enkelte andre deler av Norge, kan det imidlertid se ut som at det er den urbane varietet, som finnes i den største byen i hvert regionsenter, som ser ut til å spre seg til de omkringliggende tettstedene (Røyneland 2009, s. 16f). Røyneland viser blant annet til Gunstein Akselberg (2003), som har foreslått en modell for å vise den *semi-vertikale konvergens* mellom lokale bygdedialekter og regionale bydialekter (Akselberg 2003, s. 221,

etter Røyneland 2009, s. 48) I Hordaland, hvor Akselberg studerte nivelleringsstendenser, er sannsynligvis ikke påvirkningen fra *standard* like sterk, fordi de horisontale nivelleringsprosessene ser ut til å spille en større rolle. Unn Røyneland har følgende definisjon på regionalisering:

”Regionalisering er, slik eg forstår det, eit dialektkontaktfenomen som må studerast og forståast som ein dynamisk prosess. Språkleg består denne prosessen i at den strukturelle skilnaden mellom nærskylde dialektar vert redusert. Dette skjer truleg oftast på ein slik måte at lokale dialekttrekk med ei avgrensa utbreiing forsvinn, medan trekk med ei vidare regional utbreiing vert ståande eller spreier seg.” (Røyneland 1999, s. 100)

Vi har i dag en svært stor grad av dialektkontakt, og dette er sannsynligvis den viktigste årsaken til at dialektene i stadig større grad ser ut til å nærme seg hverandre. Tidligere var de ulike norske bygdesamfunnene lukkede i større grad enn de er i dag, og man holdt seg mye mer sammen med folk fra samme bygda. I dag er samfunnet preget av stor mobilitet, gjennom at folk for eksempel pendler på tvers av kommunegrensene, eller flytter bort for å studere eller jobbe. En konsekvens av dette, er naturligvis at folk med ulike dialekter i stadig større grad kommer i kontakt med hverandre, og påvirkes deretter.

I følge Røyneland (1999) skjer den språklige regionaliseringen på grunnlag av at man har hierarkiske relasjoner, som kan være av økonomisk, kulturell, sosial, politisk eller administrativ art, mellom ulike geografiske områder, og det geografisk avgrensede området som står øverst i dette hierarkiet vil dermed være kjernen i regionaliseringen (Røyneland 1999, s. 108). Men det blir også hevdet at regionaliseringen skjer etter prinsippet om ”urban jumping” (jf. Chambers & Trudgill 1980), og det som ligger i dette begrepet er at ulike språktrekk sprer seg fra by til by. Røyneland mener så at hvis begge disse forutsetningene skulle vise seg å stemme, må regionaliseringen være en form for standardiseringsprosess, der kjernen i regionaliseringen i Norge er Oslo – som da altså er på toppen av hierarkiet. Språktrekk fra Oslo sprer seg så videre til andre byer, som for eksempel Trondheim og Kristiansand, slik at disse språktrekkene sprer seg videre til de omkringliggende tettstedene rundt byene. Man har imidlertid også eksempler på at særskilte språktrekk fra andre byer enn Oslo sprer seg til mindre steder, og da snakker man gjerne om en særlig regional utvikling (Røyneland 1999, s. 109).

Unn Røynealand (2005) viser til at for eksempel Gunstein Akselberg (2003) bruker språklig regionalisering synonymt med begrepet dialektnivellering, men selv mener hun at begrepet ”regionalisering” på mange måter foregriper utfallet av nivelleringsprosessen (Røynealand 2005, s. 50). Hun mener det også kan være vanskelig å skille mellom hva som er regionalisering og hva som er standardisering, men i følge Røynealand snakker man om regionalisering først og fremst når man har reduksjon av variasjon mellom ulike lokale og regionale dialekter, mens man snakker om standardisering når man finner en reduksjon av variasjon mellom en bestemt dialekt og standard.

3.4.2 Regionalisering i Agder

Martin Skjekkeland (1999, s. 93) skriver at talemålene i Agder er i endring, og at det først og fremst er kystmålene som sprer seg, og som påvirker bygdemålene i innlandet – og dermed mener han det er et slags ”gjennomsnittsspråk” som er på fremmarsj. Kystmålene helt i sør har et enklere bøyingsystem, og et eksempel på dette er at man har endelsen *-a* i både sterke og svake hunkjønnsord. I flere av dialektene i de indre strøkene har man tradisjonelt hatt ulik endelse i disse kategoriene, men nå er altså det i ferd med å endres, slik at man får lik endelse i begge kategorier.

Skjekkeland hevder videre at man ser en del nye trekk som får innpass i kristiansandsdialekten, og et eksempel på dette er at *-år*-endelsen, som for eksempel i *steinår* eller *kastår*, erstattes av *-er*-endelsen, slik at man får former som *steiner* og *kaster*. At mange kristiansandere i stadig økende grad tar i bruk harde konsonanter, og at flere enkeltord erstattes med mer bokmålsnære former, nevnes også i artikkelen. Han mener at om kristiansandsdialekten påvirker talemålene i områdene rundt byen, så er det ikke det han kaller det tradisjonelle ”Julius Hougen-språket” (etter en NRK-reporter med en svært tradisjonell sørlandsdialekt), som sprer seg, men heller et nytt, og mer standardisert, byspråk (Skjekkeland 2009, s. 81).

Selv om talemålet i Kristiansand nok påvirker dialektene i bygdene rundt byen, har det hatt ganske liten påvirkningskraft på dialekten i nabokommunen Vennesla. Venndølene har tradisjonelt blitt mobbet av kristiansanderne, og blitt sett på som «bondefolk», men likevel har altså vennesladiakten i liten grad blitt påvirket av dette, noe som blant annet er blitt dokumentert i en hovedoppgave skrevet av Astri Jortveit Horn (1994). Hun fant at det var innenfor morfologien at man fant dialektformene som informantene så på som mest typiske for Vennesla – og det var også disse formene som ble mest brukt. Når det gjaldt enkelte

ordformer, som informantene ikke så på som spesielt særegne for Vennesla, så de derimot ut til å vakle mer (Horn 1994, s. 116). En forklaring på dette er trolig at venndølene har blitt mer stolte over bygda si, og i tillegg er det trolig at det har oppstått en slags naboopposisjon mellom Kristiansand og Vennesla, fordi venndølene ikke vil finne seg i at kristiansanderne ikke mener at venneslamålet er bra nok (Skjekkeland 1999, s. 82).

Kristiansandsmålet brer seg også østover, men ikke lenger enn til Høvåg, kanskje på grunn av at tonegangen øst for Høvåg skiller seg sterkt fra tonegangen vestover. Når det gjelder områdene vest for Kristiansand, ser man at bymålet i stor grad sprer seg til nabokommunene Søgne og Songdalen (Røsstad 2008). Når det gjelder områdene enda lenger vestover, som rundt Farsund og Flekkefjord, ser man ikke at kristiansandsmålet brer seg i betydelig grad. Selv om en del mennesker fra disse områdene for eksempel går på skole i Kristiansand, er det nok likevel slik at Flekkefjord eller Farsund, heller enn Kristiansand, blir bysenteret for mennesker i de vestre delene av Vest-Agder, og dermed ser man heller ikke at bymålet i Kristiansand sprer seg til disse områdene i stor grad (Skjekkeland 1999, s. 84).

Rune Røsstad (2008) skriver også om utviklingstendenser i talemålet på Agder, og han mener at det er liten tvil om at det er skjedd store endringer i talemålet de siste tiårene, men det er vanskelig å si noe entydig om styrken og retningen på utviklingen. Det er også slik at det er noen områder i Agder, som nevnte Vennesla, som viser seg å være svært stabile når det gjelder talemålet, mens andre steder synes å være mer påvirkelige for endringsprosesser. I tillegg finner man store individuelle forskjeller mellom talemålsbrukerne, og da særlig mellom de unge – noe som gjør bildet enda mer komplisert.

”I mangt ser det ut til at endringa skjer i form av ei utjamning, og at ulike former for sentralisering her spiller ei rolle. Med sentralisering meiner eg då tendensar i retning av talemål som finst hos eit fleirtal av innbyggjarane. Dette kan være i retning av ”normalnorsk”, i retning av kristiansandsmål og i retning av kystmål.” (Røsstad 2008, s. 90)

Talemålsutviklingen i Agder går altså i flere ulike retninger, og han mener at det er i forstadskommunene, i dette tilfellet Søgne og Finsland, at man ser tilnærming mot regionsenteret, altså Kristiansand. I randsonekommunene Mandal og Marnardal fant han derimot ikke noen tydelig påvirkning fra Kristiansand. I følge Røsstad blir det dermed en *diskrepans mellom den funksjonelle storregionen (den samfunnsmessige strukturen) og den språklige utviklingen* (Røsstad 2008, s. 269). For å gjøre bildet mer entydig, mener han at man må man gjøre en oppdeling av den østre delen av Vest-Agder, slik at man står igjen med flere

underregioner. Denne oppdelingen mener han er en forutsetning for at man i det hele tatt kan snakke om språklig regionalisering i undersøkelsesområdet.

3.5 Språkholdninger

3.5.1 Hva er holdninger?

Kjell Venås (1991, s. 242) skriver at begrepet ”holdning” først og fremst hører hjemme i psykologien, og brukes om relasjoner som mennesker kan stå i til andre mennesker, til ulike fenomener eller til omstendigheter i samfunnet. Han skriver også at vi har to ulike tilnæringsmåter til begrepet: en *behavioristisk* tilnæringsmåte og en *mentalistisk* tilnæringsmåte. I følge den behavioristiske modellen vil dermed holdninger være nært sammenknyttet med atferden – man fester seg ved et visst mønster i atferden, og sier dermed at det gjenspeiler en holdning. I følge Venås vil nok de fleste mene at denne definisjonen er for enkel, fordi holdning ikke er det samme som atferd, selv om ulike holdninger definitivt kan gi seg utslag i ulike former for atferd. Venås siterer videre psykologen Lambert:

”An attitude is an organized and consistent manner of thinking, feeling and reacting with regard to people, groups, social issues or, more generally, any event in one’s environment.” (Lambert 1964, s. 67, etter Venås 1991, s. 242)

De som har en holdning, vet altså noe om det objektet de har en holdning til, i følge Venås, og de har følelser knyttet til dette objektet – og de har kunnskap om det. En holdning innebærer altså både *tanke*, *følelse* og *handling* – og disse utgjør altså de ulike komponentene som en holdning består av. Disse tre komponentene kalles på fagspråket for *kognitive*, *affektive* og *konative* komponenter (Venås 1991, s. 243).

Ved at vi opplever forskjellige ting, tilegner vi oss kunnskaper, og vi får ulike følelser knyttet til ulike opplevelser, noe som har å gjøre med reaksjonsmønstre og handlinger – og dermed blir det tydelig at holdninger er noe som er tillært, og ikke nødvendigvis noe vi blir født med (Venås 1991, s. 243). Noe annet som også er med på å definere begrepet, er at holdninger er *varige* – de kan bli en så viktig del av personligheten at de svært vanskelig lar seg endre. Selv om den tankemessige komponenten skulle få ny ”input” som kunne endre holdningen, kan følelseskomponenten og handlingskomponenten være så sterke at holdningen ikke endres. Det er også slik at holdninger gjerne er knyttet til ulike grupper i samfunnet, slik at

enkeltindividene ofte får sine holdninger avgjort i gruppene de tilhører – og det er først når disse individene skifter miljø, at holdningene i realiteten har forutsetninger for å bli endret (Venås 1991, s. 244).

Det som er blitt nevnt ovenfor, inngår først og fremst i det *sosialpsykologiske* synet på holdninger. Innenfor den sosialpsykologiske tradisjonen har man et essensialistisk syn på holdninger, som innebærer at man ser på enkelte holdninger hos en person som mer ”egentlige” enn andre – ved at disse holdningene ligger dypt forankret i personligheten (Lunde 2005, s. 11). Noen forskere har imidlertid et mer *sosialkonstruktivistisk* syn på holdninger, og det som ligger i dette begrepet er at det sosiale og mellommenneskelige er noe som hele tiden skapes og omskapes (Lunde 2005, s. 13). Sosialkonstruktivistene er, i motsetning til sosialpsykologene, mest sosialt orienterte, og mener dermed at måten mennesker oppfatter virkeligheten på, avhenger av hva slags historiske og sosiale sammenhenger folk er i. Når det gjelder holdninger, mener de dermed at disse ikke er en integrert del av personligheten, men heller et sosialt fenomen som dannes ved sosial samhandling (Lunde 2005, s. 14). De mener også at holdninger ikke nødvendigvis er varige – men heller lett omskiftelige, noe som kan signalisere at holdninger nettopp ikke er en fast del av personligheten til et menneske (Lunde 2005, s. 21).

3.5.2 Språkholdninger

Med språkholdninger tenker man først og fremst på holdninger til ulike varieteter eller språk, som nasjonalspråk, dialekter eller sosiolekter, men det kan også gjelde ulike skriftspråk eller stilarter (Venås 1991, s. 245). Tore Kristiansen definerer språkholdninger på følgende måte:

”Language attitudes are complex psychological entities which involve knowledge and feeling as well as behavior, and are sensitive to situational factors (e.g. the formality of the situation, or the salience of language in the situation.”(Kristiansen 1997, s. 291, etter Johansen 2005, s. 68)

Denne definisjonen tar altså utgangspunkt i Lamberts trekomponentsmodell, men i tillegg til dette legger han også vekt på at de sosiale faktorene spiller en viktig rolle (Johansen 2005, s. 68). Når man snakker om holdninger, snakker man også gjerne om stereotypier, som altså er en betegnelse for en *gjengs oppfatning og forventning som vi kan ha til både atferd og personlighet hos en bestemt gruppe mennesker på grunnlag av for eksempel deres kjønn, etnisitet og ikke minst deres språk* (Mæhlum i Mæhlum m. fl. 2008, s. 95). Disse stereotypiene er altså nært forbundet med holdningene våre – og dette gjelder selvsagt også

holdninger til språk. Dermed er det også nært sagt umulig å studere språkholdninger helt isolert, fordi informantene i en språkholdningsundersøkelse alltid også vil vurdere språkbrukerne – og ikke bare språket (Mæhlum i Mæhlum m. fl. 2008, s. 95).

Venås (1991, s. 247) skriver også om bakgrunnen for ulike språkholdninger, og han mener at det sjelden er rent estetiske vurderinger som ligger bak holdningene – det er tvert i mot slik at språkholdninger blir overført på språket fra noe annet, og dette gjelder særlig sosiolekter. Vanligvis er det slik at holdninger til de som bruker språket, også overføres til språkbruken deres, slik at språket blir en slags attributt, som det knyttes negative eller positive assosiasjoner til. Venås viser blant annet til en undersøkelse som ble gjort i Oslo (Strømsodd 1979), hvor folk skulle si hva de mente om de ulike sosiolektene i Oslo, dvs. sosiolekten i øst i forhold til sosiolekten i vest. Når folk skulle vurdere disse, var det tydelig at det først og fremst var de sosiale vurderingene de la vekt på, og de la dermed heller sosiale kriterium til grunn for det som de vurderte som relevant språklig sett (Venås 1991, s. 248). I den samme undersøkelsen ble informantene også bedt om å svare på noen spørsmål om andre dialekter i Norge, og de skulle da karakterisere noen av disse dialektene, som trøndersk, sørlandsk og telemål. Mange av informantene karakteriserte da sørlandsdialekten som ”bløt og myk”, mens trønderdialekten av mange ble karakterisert som ”morsom og artig”. Informantene måtte fylle inn karakteristikkene selv, og dermed fikk man klart frem hva slags stereotyper som dominerer om ulike dialekter, og dermed også folk, i Norge (Sandøy 1996, s. 118).

3.5.3 Saliens

Den første personen som brukte begrepet *saliens*, var den russiske dialektologen Viktor Schirmunski (Røyneland 2005, s. 64). Han studerte ulike tyske dialektenklaver i Russland, og der fant han stor grad av horisontal konvergens mellom de ulike tyske dialektene, og han fant vertikal advergens mot en variant av standardtysk (Auer m.fl. 1998, s. 164, etter Røyneland 2005, s. 64). Han brukte da begrepet *saliens* for å forklare forskjellen mellom primære og sekundære dialekttrekk, der de primære trekkene er de som er mest utsatte for endring, mens de sekundære trekkene er mindre utsatte, fordi de er ”weniger auffalenden” (Hinskens 1996, s. 11, etter Røyneland 2005, s. 64).

Peter Trudgill har også benyttet seg av termen *saliens* for å forklare hvorfor enkelte dialekttrekk tilsynelatende har mindre overlevelsessevne enn andre dialekttrekk. Han lister opp flere ulike faktorer som er med på å øke bevisstheten rundt et språklig trekk – noe som gjør at det blir mer utsatt for å bli et salient trekk (Trudgill 1986, s. 11, etter Røyneland 2005, s. 64)

- Variabelen har minst én variant som er åpent stigmatisert
- Variabelen har en høystatusvariant reflektert i ortografien
- Variabelen er involvert i lingvistisk endring
- Variantene er fonetisk radikalt forskjellige
- Variantene holder oppe et fonologisk skille i den akkomoderende talerens varietet

Kerswill og Williams fører videre denne modellen fra Trudgill, men de utvider den med et skille mellom objektive (lingvistiske) og subjektive (sosiale og sosialpsykologiske) kriterier. I følge Røyneland (2005) kommer de frem til at ”ein lingvistisk variabel er sosialt eller interaksjonelt ”signifikant” på ein eller annan måte, men den indikerer ikkje nødvendigvis kva for haldningsmessig konsekvens (positiv eller negativ) denne signifikansen vil ha for ulike variablar.” (Røyneland 2005, s. 66). De definerer begrepet som “a property of a linguistic item or feature that makes it in some way perceptually and cognitively prominent” (Kerswill & Williams op. cit.:63, etter Røyneland 2005, s. 67).

3.5.4 Er bløte konsonanter et salient trekk?

Hvis man skal følge definisjonen fra Kerswill og Williams, vil de bløte konsonantene sannsynligvis peke seg ut som et salient trekk – i alle fall til en viss grad. Det er et trekk som de fleste i Norge kjenner som ”typisk” sørlandsk, og dermed blir det et fremtredende trekk for kristiansandsdialeken. Hvis man skal se på variabelen bløte konsonanter ut i fra Trudgills faktorer for saliens, er det også mye som peker i retning av at det er et salient trekk.

Variabelen har en høystatusvariant reflektert i ortografien (hard konsonant), disse variantene er fonetisk forskjellige – og den er sannsynligvis involvert i lingvistisk endring. Her kan man imidlertid innvende at om p, t, k er et trekk med høy status, må b, d, g være et trekk med lav status – men slik er det nødvendigvis ikke. Tidligere, da den såkalt ”dannede dagligtalen” var talemålet til de rike og dannede i byene, hadde det å bruke bløte konsonanter tvert i mot høy status. De bløte konsonantene har i Kristiansand alltid vært brukt av alle samfunnsklasser, og det kan nok forklare hvorfor det nå ikke er et språktrekk med spesielt lav status. Unn Røyneland (2005, s. 54) mener at talt bokmål med Oslo-vest-aksent er det nærmeste man kommer et standardtalemål på *normidealnivået* i Norge, og i dette talemålet, i likhet med veldig mange andre i landet, har man ikke bløte konsonanter. Man kan nok dermed hevde at harde konsonanter har høyere status enn bløte konsonanter.

Man kan nok ikke påstå at de bløte konsonantene er et særlig stigmatisert trekk, for mange vil sannsynligvis anse det som et ”sjarmerende” eller ”koselig” trekk – noe jeg også fikk

bekreftet i svarene fra mine informanter. Men hvis man for eksempel hører komikere som skal etterlikne kristiansandsdialekten, er gjerne de bløte konsonantene noe av det de legger aller mest vekt på – og de har gjerne bløte konsonanter også der folk flest ikke har det, slik at de for eksempel sier *kamerad* eller *mådde*. Man kan nok derfor hevde at de bløte konsonantene er et noe markert trekk, som man legger merke til – og som det knyttes en del stereotyper til.

3.5.4 Hvordan undersøke språkholdninger?

Språkholdninger er et psykologisk fenomen som henger sammen med atferd, og som derfor ikke uten videre er enkelt å undersøke. Den enkleste måten å undersøke språkholdninger på, er ved å lage et spørreskjema, som enten forskeren eller informantene selv fyller ut, der spørsmålene både kan være åpne eller ha gitte svaralternativer. Ved åpne spørsmål blir informantene gjerne bedt om å skrive om hva de synes om én eller flere dialekter, eller liknende. Ulempen med slike åpne spørsmål er blant annet at informantene kan være lite kreative, noe som fører til at svarene gjerne blir svært ensartede. Har man derimot spørsmål med gitte svaralternativer, kan det også føre til at lite nytt tilføres, og i tillegg kan informantene gå lei av undersøkelsen, som de kan oppfatte som litt ensartet (Venås 1991, s. 250f). Man kan også stille spørsmål ved om de holdningene de oppgir, faktisk er reelle, eller om de bare fyller ut skjemaet ganske vilkårlig.

En annen måte å undersøke språkholdninger på, er ved å bruke den såkalte ”matched guise”-teknikken. Når man benytter seg av denne metoden, lar man et utvalg informanter lytte til et lydbånd hvor man har spilt inn den samme teksten på ulike språk eller dialekter. Informantene skal så krysse av på et skjema for sosiale eller personlige egenskaper som de oppfatter at personen de hører på lydbåndet innehar. Aller helst skal den samme stemmen snakke på alle de ulike dialektene, slik at man unngår at stemmekvaliteten påvirker resultatet, og man isolerer den lingvistiske forskjellen (Sandøy 1996, s. 118).

4. Metode

Når man skal gjennomføre en sosiolingvistisk undersøkelse, må man ta mange valg i forhold til hva slags metode man skal benytte seg av i undersøkelsen. Man må for eksempel bestemme seg for hva slags spørsmål man vil ha svar på, hvordan man vil formulere dem – og ikke minst hvordan man skal gå frem for å samle inn data og få svar på de aktuelle spørsmålene. Man må også avgjøre på hvilken måte denne datamengden skal analyseres, og hvordan man deretter kan trekke konklusjoner. Jeg vil i det følgende beskrive to viktige generelle metoderetninger, *kvalitativ* metode og *kvantitativ* metode, og jeg vil i tillegg si litt om *metodetriangulering*, som altså innebærer å kombinere disse to metodene.

4.1 Kvalitativ og kvantitativ metode

Innenfor samfunnsforskningen skiller man gjerne mellom *kvalitative* og *kvantitative* metoder, der kvantitative metoder grovt sagt gir data som kan uttrykkes i form av tall eller mengdetemer, mens kvalitative metoder gir data som helst ikke uttrykkes på denne måten. Dette innebærer altså at ulike sosiale fenomener kan undersøkes både ved hjelp av kvalitative og kvantitative metoder. Det er likevel ikke slik at disse to metoderetningene utelukkende står i et motsetningsforhold til hverandre; de kan utfylle hverandre, og man kan dermed si at de utgjør ytterpunktene på en skala. Dermed vil man i mange kvantitative undersøkelser ha ulike innslag av kvalitative metoder, og man vil i mange kvalitative undersøkelser ha innslag av kvantitative metoder (Grønmo 1996, s. 74).

Et typisk opplegg for kvalitative undersøkelser er, i følge Grønmo (1996, s. 77), at den som forsker selv er deltakende i de sosiale prosessene som undersøkes, og at han dermed kombinerer denne deltakelsen med å observere de ulike sosiale aktørene og relasjonene mellom dem. Det er også vanlig at forskeren gjennomfører et uformelt intervju med de ulike respondentene som er med i undersøkelsen, hvor forskeren vanligvis har utarbeidet en intervjuguide som fungerer som en slags retningslinje for den uformelle samtalen. Når det gjelder kvantitative undersøkelser er det vanlig at man har et opplegg der man bruker et spørreskjema, som forskeren har gjort klart på forhånd, med faste spørsmål og svaralternativer. Når man skal få informantene til å svare på spørreskjemaet, kan man gjøre det ved hjelp av et intervju, eller man kan få informanten til å fylle ut skjemaet på egenhånd.

4.1.1 Metodetriangulering

Ofte har man behov for å belyse en problemstilling fra flere ulike synsvinkler, og da kan det være en god løsning å kombinere kvantitative og kvalitative metoder. Sigmund Grønmo (1996, s. 76) skriver at mange av de svakhetene man finner ved den ene metoden i stor grad kan oppveies av de sterke sidene ved den andre metoden, slik at kvalitative data kan tilføre utfyllende informasjon til en kvantitativ undersøkelse, og omvendt. Slike opplegg kalles gjerne *metodetriangulering* eller *multimetodetriangulering*. I og med at jeg i min undersøkelse både bruker spørreskjema, som ofte brukes i mer kvantitative metoder, og intervju, som ofte gjennomføres i mer kvalitative undersøkelser, har min undersøkelse noe preg av metodetriangulering.

4.1.2 Metodebruk i sosiolingvistikken

Når man gjennomfører en kvantitativ sosiolingvistisk undersøkelse, vil man forsøke å få tak i et mest mulig representativt utvalg med informanter, slik at informantutvalget best mulig speiler befolkningen som bor i det området man undersøker (Akselberg og Mæhlum 2008, s. 77). Det som aller mest kjennetegner kvantitative sosiolingvistiske undersøkelser, er likevel at man kvantifiserer de dataene man samler inn. Det vil altså si at man teller opp de språklige variablene man observerer, og man måler deretter disse opp mot de sosiale forholdene. Ved hjelp av ulike former for analysemetoder kommer man frem til resultater som man dermed kan bruke til å generalisere i større eller mindre grad. I og med at man i slike undersøkelser har med et relativt stort utvalg informanter, som skal være mest mulig representativt, vil man i stor grad kunne overføre resultatene til å gjelde resten av språksamfunnet – ikke bare informantene som var med i undersøkelsen. I kvantitative sosiolingvistiske undersøkelser fokuserer man gjerne på identifiserbare sosiale egenskaper, og dette kan for eksempel være *alder, kjønn og yrkestilhørighet* eller *studieretning* (Akselberg og Mæhlum 2008, s. 77).

Når det gjelder de kvalitative sosiolingvistiske undersøkelsene, er ikke målet først og fremst å telle og måle data, og generalisere på grunnlag av dette; man ønsker heller å *få en dypere innsikt og forståelse av sammenhengen mellom språk og de konkrete individene som bruker språket* (Akselberg og Mæhlum 2008, s. 77). Man retter altså fokuset mot enkeltindividet, slik at individets egne oppfatninger og psykologiske forhold blir viktige for forskeren for å forstå den språklige atferden til det enkelte individ. I og med at de kvalitative sosiolingvistiske metodene er så sterkt individorienterte, vil ikke resultatene være uten videre generaliserbare, men de gir likevel viktig informasjon om hva slags mekanismer som kan være avgjørende for den enkeltes språklige atferd.

4.1.3 Metoder i denne undersøkelsen

Når jeg skal gjennomføre undersøkelsen min, må jeg ta stilling til hva slags metoder jeg ønsker å bruke. Med tanke på at jeg bare skal undersøke bruken av én variabel, nemlig bløte konsonanter, mener jeg det mest hensiktsmessige vil være å bruke kvantitative metoder for å finne ut om ungdommer i Kristiansand bruker mest bløte eller mest harde konsonanter. Jeg ønsker at de resultatene jeg får, skal være mest mulig generaliserbare for gruppen ”ungdom i Kristiansand”, og slike resultater kan trolig best oppnås ved hjelp av kvantitative metoder. Det er også et poeng at jeg burde ha med en ganske stor informantmengde for å få et mest mulig troverdig resultat, og dette gjør også at kvantitative metoder er best egnet til formålet. Jeg vil derfor bruke et spørreskjema, som flest mulig elever ved de ulike videregående skolene i Kristiansand, skal svare på. Skulle jeg undersøkt bruken av mange ulike variabler i kristiansandsdialekten, ville det muligens blitt mer krevende for informantene å svare på et enkelt spørreskjema, men i og med at det kun er den ene variabelen, vil spørreskjemaet etter all sannsynlighet ikke fremstå som spesielt komplisert eller forvirrende for informantene.

Selv om jeg i hovedsak kommer til å ta i bruk kvantitativ metode i min undersøkelse, ønsker jeg også å ta i bruk kvalitativ metode, i form av et uformelt intervju med noen utvalgte informanter. På denne måten vil jeg kanskje kunne få mer utfyllende informasjon om enkeltindividene som befinner seg i den relativt store informantmengden, og jeg vil forhåpentligvis også kunne få et innblikk i informantenes holdninger til kristiansandsdialekten og egen språkbruk. Jeg vil også kunne sammenlikne den rapporterte språkbruken som oppgis i spørreskjemaet med den faktiske språkbruken, som jeg observerer i løpet av intervjuet. Det må likevel sies at jeg ikke vil tillegge de kvalitative resultatene like mye oppmerksomhet som de øvrige resultatene, i og med at dette i hovedsak er en kvantitativ undersøkelse.

Informantutvalg

Når jeg skal undersøke bruken av bløte konsonanter i Kristiansand, har jeg valgt å ha med bare én aldersgruppe, altså ungdommer mellom 16 og 18 år. Man kunne også hatt med noen eldre personer i undersøkelsen, for å kunne sammenlikne deres bruk av bløte konsonanter med ungdommenes bruk av samme variabel. Dette mener jeg likevel ville være unødvendig, fordi det er slik at eldre mennesker i Kristiansand stort sett bruker bløte konsonanter etter det tradisjonelle systemet, og dette har man også godt dokumentert gjennom undersøkelsene til for eksempel Arnulf Johnsen (1942) og Sissel Kostøl (2002). Kostøl hadde med to eldre personer i sin oppgave, som hadde en tradisjonsprosent på 95 og 96 %. Det vil dermed være rimelig å anta at det tradisjonelle systemet, som Johnsen beskriver, er det vanligste blant eldre

personer i Kristiansand, og dermed valgte jeg heller å konsentrere meg om ungdommene og deres talemål. Jeg kommer likevel til å sammenlikne mine resultater med resultatene fra de ovennevnte undersøkelser, og på den måten får jeg muligheten til å studere endringene diakront til en viss grad. Jeg kan se på frekvensen av bruken av bløte konsonanter slik den er i dag, og sammenlikne med undersøkelser som er gjort tidligere, og dermed kan jeg forhåpentligvis få et bedre innblikk i endringen som (eventuelt) er i fremmarsj.

Språkholdninger

For å få tak i noen holdningsmessige sider ved bruken av bløte konsonanter, har jeg valgt å ta med noen holdningsspørsmål, med gitte svaralternativer, i spørreskjemaet – og dermed undersøker jeg altså åpne, uttrykte språkholdninger. I og med at det er bruksfrekvensen av bløte konsonanter blant ungdom i Kristiansand som er fokuset i oppgaven min, er det dette som har fått mest plass i spørreskjemaet, for at ikke informantene skulle oppleve utspørringen som for overveldende. Når jeg likevel først skulle dele ut et spørreskjema, fant jeg det naturlig å stille noen spørsmål om hva informantene tenker om bløte konsonanter og kristiansandsdialekten. Ideelt sett burde jeg kanskje hatt flere spørsmål for å få et enda bedre innblikk i noen holdningsmessige aspekter, men jeg tror likevel at de svarene jeg har fått fra informantene, kan vise noen tendenser for ungdommer i Kristiansand som gruppe.

4.2 Kan man stole på rapportert språkbruk?

Nina Berge Rudi skriver om påliteligheten til rapportert språkbruk i en artikkel som ble publisert i skriftserien *Målbryting* i 1999. Hun skrev hovedoppgave om språkvariasjon blant ungdommer i Hallingdal og Gudbrandsdalen, og her kommer hun blant annet inn på dette temaet. Hun trekker frem angloamerikanske språkforskere, som lenge har hevdet at man ikke kan stole på informantene når de svarer på spørsmål om språkbruken sin, og dermed mener de at undersøkelser om rapportert språkbruk er lite troverdige. Hun viser til Labov (1979), som mener at ønsket om å snakke standardspråk gjør at eventuelle informanter vil overrapportere standardformer, fordi de rapporterer at de bruker de formene de anser som mest korrekte, og ikke de formene de faktisk bruker – og dette vil sannsynligvis også skje når man intervjuer informanter. I en formell intervjusituasjon vil mange informanter bruke en annen talemålsvariant enn de bruker til vanlig, og da vanligvis en ”penere” variant, og da stiller Labov spørsmålet om man egentlig har undersøkt den talemålsvarianten man ville undersøke i utgangspunktet. Dette kaller han ”the observer’s paradox” (Labov 1979, s. 209, etter Rudi 1999, s. 174).

Det er likevel ikke nødvendigvis bare slik at informantene legger om til et mer standardnært talemål. Peter Trudgill (1972, s. 184, etter Rudi 174) fant blant annet i sin undersøkelse fra Norwich at mange informanter overrapporterte Norwich-former, og dette betegner han som *skjult prestisje*. Det som ligger i dette begrepet er at informantene kjenner en tilhørighet til en bestemt gruppe, og dermed overrapporterer de talemålsformer som denne gruppen bruker. Berge Rudi (1999, s. 175) viser også til Karen Margrethe Pedersen, som gjorde en undersøkelse på øya Langeland i Danmark i 1991, hvor hun fant ut at språkbrukerne var ganske bevisste på egen språkbruk. Hun mener også at den rapporterte språkbruken i stor grad ligger nærmest den vanlige talen, mens språkbruken informantene bruker i løpet av intervjuene er mer standardnær.

Berge Rudi (1999) trekker videre frem at det å snakke dialekt og holde på dialekten har en stor verdi i Norge, noe hun mener kan ha sin ideologiske bakgrunn i de nasjonalromantiske ideene som var rådende i Norge fra midten av 1800-tallet. Da var det viktig for nordmennene å markere avstand fra alt det danske, og finne tilbake til noe som var genuint norsk – og dermed ble språket svært viktig i den norske nasjonsbyggingen. Dette kan være en av grunnene til at man har stor språklig bevissthet i Norge, i tillegg til at man heller ikke har hatt noe dominerende standardspråk i Norge, slik som man har i for eksempel Sverige og Danmark. Hun mener likevel at det som er mest avgjørende for om man holder på dialekten, er den språklige sosialiseringen, som blant annet gjør at man gjennom språket identifiserer seg med ulike grupper. Holder man ikke på dialekten, blir dette sett på som et slags svik. Rudi mener også at man kan stole på informantene når de rapporterer egen språkbruk, og begrunner det med at den språklige situasjonen i Norge er svært forskjellig fra den språklige situasjonen i eksempelvis England og USA. I disse landene har man lært at det mest korrekte språket er standardspråket, mens man i Norge ser på det store dialektmangfoldet som positivt, og det å holde på dialekten er en verdi i seg selv – og dermed vil også den språklige bevisstheten, og ønsket om å bruke dialekt, trolig være større blant nordmenn.

4.3 Valg av sosiale variabler

Når man skal få et overblikk over situasjonen til de bløte konsonantene i talemålet i Kristiansand, vil det være både interessant og relevant å undersøke om det finnes variasjon mellom ulike grupper av informanter. Jeg har derfor valgt å ha med to sosiale variabler – *kjønn* og *studieretning* – som jeg i det følgende vil gjøre rede for.

4.3.1 Kjønn som sosial variabel

Innenfor sosiolingvistikken er det vanlig å ha med kjønn som en sosial variabel, og flere studier har vist at kvinner snakker mer standardnært og endrer talemålet sitt i større grad enn det menn gjør – mens gutter og menn er mer lojale mot de lokale normene, og snakker dermed mer dialekt enn det kvinnene gjør (Mæhlum i Mæhlum m. fl. 2008, s. 120). Chambers og Trudgill skriver:

”The same sort of picture has been obtained in very many other studies, for many variables: other things being equal, women tend on average to use more higher status variants than men do. Indeed, this is perhaps the most strikingly consistent finding of all to emerge from sociolinguistic dialect studies in the industrialized western world.”

(Chambers & Trudgill 1980, s. 72)

En lang rekke studier har altså vist at kvinner er de som snakker mest standardnært, og som dermed legger mest vekt på å snakke ”pent”, og Chambers og Trudgill mener årsakene til dette kan være mange. Blant annet mener de at kvinner enda ikke har de samme mulighetene til å oppnå det de ønsker som menn, og derfor er det sannsynlig at de vil markere deres sosiale status gjennom språkbruken. Det at kvinner oftere enn menn er hjemmeværende kan være en årsak, fordi kvinner på den måten ikke blir deltakende i ulike sosiale nettverk, slik som menn gjerne blir, med det resultat at de ikke utsettes for et slags ”gruppepress” når det gjelder språkbruken. I tillegg er det som oftest kvinnene som er mest aktive i barneoppdragelsen, slik at de dermed blir mer opptatt av å bruke sosialt aksepterte former. De mener også at det kan handle om hva slags forventninger samfunnet har til de to kjønnene, fordi menn ofte forventes å være mer tøffe, og dermed også mer tilbøyelige til å bryte regler. Kvinner derimot, skal helst være forsiktede, høflige og diskre, noe som vil kunne gjenspeile seg i språkbruken (Chambers & Trudgill 1980, s. 98).

I den samme boken skriver de nevnte forfatterne også at kvinner kan være de mest innovative når det gjelder språklige endringer, og dette har også sosiolingvisten William Labov skrevet om:

”In linguistic change from below, women use higher frequencies of innovative forms than men do.” (Labov 2001, s. 292)

Labov kaller dette at kvinner på den ene siden bruker standardnære former, og på den andre siden tar i bruk nye former som bryter med standarden, for “the gender paradox” (Labov

2001, s. 292). Det er altså gjerne kvinner generelt som fører an når det gjelder alle de språklige endringer som er i fremmarsj - både de som gir en tilnærming til standarden, men også de endringene som bryter med det som er standarden (Mæhlum i Mæhlum m. fl. 2008, s. 120).

Det er likevel en del undersøkelser som har vist at bildet kan være litt mer sammensatt, og at det ikke nødvendigvis alltid er slik at kvinner snakker mer standardnært enn det menn gjør. Blant annet fant Unn Røyneland (2005) lite forskjeller mellom kjønnene i sin undersøkelse av talemålet på Røros og Tynset, men det var guttene som pratet mest standardnært. Det som derimot viste seg å være betydningsfullt, var hva slags gruppetilhørighet ungdommene hadde. Brit Mæhlum (2008, s. 121) viser også til flere andre undersøkelser, som for eksempel Bucholtz (1999) og Eckert (1989), som har vist at det sosiale hovedskillet ikke går mellom kjønnene, men innad i ”jentegruppen” eller ”guttegruppen”.

Brit Mæhlum (2008, s. 122) skriver at det er god grunn til å sette et spørsmålstegn ved det såkalte kjønnsparadokset, på grunn av at man i løpet av de senere år har fått mange undersøkelser som viser at forskjellene ofte finnes innad i ”kjønnsgruppene”. Hun viser også til at den samme språklige varianten kan ha ulikt symbolsk innhold på ulike steder og for ulike grupper, og denne meningen er tilfeldig og stadig åpen for forhandling og reforhandling – og dermed kan det variere hva som for eksempel oppfattes som ”maskulint” eller ”feminint”. Det som oppfattes som maskulint for én gruppe, trenger ikke oppfattes slik for en annen gruppe.

Det er mulig at det kan være enkelte forskjeller mellom kjønnene når det gjelder bruken av bløte konsonanter. Dette er et språktrekk som nok av mange oppfattes som gammeldags, og som på den måten bryter med det som mange ungdommer oppfatter er ”standarden” – og mange tenker nok dermed på det som litt ”bredt”. Hvis det er slik at jenter snakker mer standardnært enn menn, vil sannsynligvis jentene oppgi at de bruker harde konsonanter i større grad enn det guttene gjør – og guttene vil sannsynligvis oppgi at de holder på de bløte konsonantene i større grad. Nå har imidlertid undersøkelsene til både Sissel Kostøl (2002) og Gro Berg (2007) vist at jentene har vært mer tradisjonelle, og dermed også brukt bløte konsonanter i større grad enn guttene. Det vil derfor være mulig at også jentene i min undersøkelse vil vise seg å oppgi flere tradisjonelle former.

4.3.2 Skoleretning

Unn Røynealand mener at allmennfaglig eller yrkesfaglig skoleretning reflekterer både den sosiale bakgrunnen og gruppetilhørigheten til ungdommene (Røynealand 2005, s. 181). Hun skriver at de som har valgt en yrkesfaglig studieretning, ofte har foreldre med en ikke-akademisk bakgrunn, og hun mener også at det er disse ungdommene som i størst grad ser for seg en fremtid i lokalmiljøet hvor de har vokst opp, og det er også disse som er mest positivt innstilte til lokal natur og kultur (Røynealand 2005, s. 181f).

Ungdommer som derimot har valgt en studiespesialiserende studieretning signaliserer, i følge Røynealand (2005, s. 182), at de kan tenke seg en yrkesretning som gjør at det blir vanskeligere å få jobb på hjemstedet. Røynealand gjorde sine undersøkelser i tettstedene Røros og Tynset, hvor jobbtildbud for folk med høyere utdanning er noe begrenset, og dermed reiser naturligvis mange av ungdommene bort fra hjemstedet, både for å studere og for å jobbe. Man kan ikke uten videre sette likhetstegn mellom Røros og Tynset og Kristiansand, fordi Kristiansand tross alt er blant Norges største byer, og det er en by folk flytter *til*, og ikke nødvendigvis en by de flytter fra. Samtidig vil skillet mellom yrkesfaglig og studiespesialiserende studieretning kunne være relevant også for min undersøkelse, fordi de også i mitt tilfelle både kan reflektere for eksempel bakgrunn, gruppetilhørighet og fremtidsplaner.

4.4 Innsamling av data

Det å skulle samle inn data til oppgaven har ikke bare vært enkelt. Dette hadde jeg også en mistanke om på forhånd, så jeg bestemte meg for å forsøke å være tidlig ute med å ta kontakt med skoler som kunne være aktuelle for å få tak i informanter. Fordi jeg ønsket å ha med elever som går på videregående i undersøkelsen min, kontaktet jeg alle de videregående skolene i Kristiansand, som altså er Kvadraturen Skolesenter, Kristiansand Katedralskole Gimle, Vågsbygd videregående skole og Tangen videregående skole. Målet mitt var å få med flest mulig informanter, så derfor har jeg ikke valgt bort noen av skolene, men jeg har prøvd å få med så mange informanter som mulig for å få et mest mulig representativt utvalg.

Jeg møtte på en del praktiske utfordringer i prosessen med å få tak i informanter til undersøkelsen min, men etter en tid fikk jeg kontakt med noen behjelpelige lærere, som lot meg komme til klassene deres. Jeg har dermed med til sammen 49 informanter, fra både yrkesfag og allmennfag, ved tre av de videregående skolene i Kristiansand, men jeg mangler informanter fra Vågsbygd videregående skole. Jeg har også med 12 informanter, som ikke

regnes blant de 49, som representerer ”innflyttere”. Selv om jeg mangler informanter fra én skole, mener jeg likevel at utvalget mitt kan anses som representativt, fordi tre av fire av de aktuelle skolene er med i undersøkelsen, og dermed burde det være mulig for meg å fange opp et slags tverrsnitt av ungdommene som bor i Kristiansand. Dessuten er det liten grunn til å tro at det finnes noen nevneverdige sosioøkonomiske forskjeller mellom elevene ved de ulike skolene, og dermed er det også av liten betydning at én av dem ikke er representert i undersøkelsen. Jeg har under ført opp en oversikt over informantene jeg har med, inndelt etter de sosiale variablene *kjønn* og *studieretning*:

Tabell 1, oversikt over informanter

	Jenter	Gutter	Samlet
Yrkesfag	11	10	21
Allmennfag	10	18	28
Samlet	21	28	

For å samle inn data til oppgaven, tok jeg i bruk et spørreskjema (se vedlegg), hvor informantene skulle krysse av for de alternativene som samsvarte mest med eget talemål. I tillegg til avkrysningskjemaet, ønsket jeg også å velge ut noen hovedinformanter som skulle delta i et mer kvalitativt preget oppfølgingsintervju. På slutten av spørreskjemaet hadde jeg dermed et spørsmål der informantene kunne krysse av for om de ønsket å være med i et intervju i etterkant av spørreundersøkelsen. Jeg vil nedenfor gjøre rede for hva slags innsamlingsmetoder jeg har brukt, og hvordan jeg la opp det kvalitative oppfølgingsintervjuet av hovedinformantene.

4.4.1 Hvilke ord skal være med?

Da jeg skulle utforme spørreskjemaet, ønsket jeg å ha med et ganske bredt utvalg av ord, som skulle gjenspeile både grammatiske kategorier, men også mer ”bruksmessige” kategorier, og jeg ønsket å ha omtrent like mange ord fra hver kategori. Jeg hadde en anelse om at det kunne være noen ord eller ordtyper som ville peke seg ut som mer utsatte for å få harde konsonanter enn andre.

Det er mulig at det kan være forskjeller når det gjelder frekvens av bløte konsonanter mellom ord som har konsonant i *utlyd* og ord som har konsonant i *innlyd*, og derfor har jeg med fem ord som har konsonant i utlyd og fire ord som har konsonant i innlyd. Det kan også tenkes at det finnes forskjeller mellom de nevnte ordtypene og *sammensatte* ord med konsonant i

innlyd – og derfor har jeg også tatt med fem sammensatte ord. Jeg har også med seks *funksjonsord*, fordi dette er ord som brukes ganske frekvent, og som dermed kan være utsatte for endringer. De funksjonsordene jeg har med, har konsonant i både innlyd og utlyd. Både Sissel Kostøl (2002) og Gro Berg (2007) hadde med utlydsord, innlydsord og sammensatte ord, noe som vil gjøre det enklere å sammenlikne mine resultater med deres.

Det kan tenkes at det kan være forskjeller som ikke er grammatisk betingede, og derfor har jeg også med noen ord som kan gjenspeile noen ikke-grammatiske kategorier. I og med at bløte konsonanter er et språktrekk som veldig mange forbinder med Sørlandet, tenker jeg at det muligens kan være slik at ”tradisjonelle” sørlandske ord, som for eksempel *båt* og *reker*, kan være mer ”resistente” mot harde konsonanter, nettopp fordi at de bærer i seg noe som mange oppfatter som noe som er typisk for det sørlandske. Jeg har dermed med fire ord i denne kategorien.

Det kan tenkes at det er noen ord som, i motsetning til sørlandsordene, er mer utsatte for å få harde konsonanter, og det er ord som i større grad enn andre ord tilhører en slags ”voksensfære”. Et eksempel på et slikt ord kan være ordet *oppholdstillatelse*, som jeg har med i undersøkelsen. Dette er ord som jeg antar de unge ikke bruker særlig stor grad, og som kanskje til og med kan oppleves litt fremmede når man er ung og på vei inn i voksenstadiet. De har selvsagt hørt ordene, og de bruker dem helt sikkert også – men det er ikke nødvendigvis ord de bruker ofte, og når de bruker dem, er det nok ikke i en spesielt hverdagslig sammenheng. Jeg har også med ordet *landbruket*, og dette er naturligvis ikke et like ”høyttrende” ord som det førstnevnte, men jeg tror likevel ikke ungdommer flest i Kristiansand snakker mye om landbruk til vanlig. Jeg har derfor tatt med fem slike ord, som altså i større eller mindre grad kan plasseres i kategorien ”voksenord”. For ordens skyld har jeg nedenfor satt opp en oversikt over alle ordene jeg har med i undersøkelsen min:

Tabell 2, oversikt over ord

Oversikt over ord og ordtyper i undersøkelsen		
Ord med konsonant i utlyd	Ord med konsonant i innlyd	Sammensatte ord med konsonant i innlyd
Mat	Bake	Apekatt
Språk	Møte	Lekeplassen
Leilighet	Nøtter	Fotball
Besøk	Sitter	Vikeplikt
Søt		Egenskaper

Funksjonsord	"Voksenord"	"Tradisjonsord"
Ut	Utenrikspolitikk	Båten
Bak	Oppholdstillatelse	Måka
Utenlands	Arbeidsledigheten	Reker
Like	Landbruket	Båtplass
Ut	Likestilling	
Utenfor		

4.4.2 Spørreskjemaet

I løpet av innsamlingsperioden var jeg totalt innom fem forskjellige skoleklasser av ulik størrelse, og jeg lot dermed alle elevene som var til stede og som ønsket det, være med. De aller fleste valgte å delta, bortsett fra tre personer, der den ene av dem var fra Stavanger, den andre dansk og den tredje oppfattet det litt meningsløst, fordi han mente han ikke hadde tilfredsstillende norskerferdigheter. Dermed er det i alt 70 personer som har besvart spørreskjemaene, men på grunn av at ikke alle har foreldre fra Kristiansand og er oppvokst her – og dermed heller ikke kan regnes med i datamaterialet – står jeg igjen med 49 spørreskjemaer, som dermed utgjør hoveddelen av datamengden. Alle disse har én eller to foreldre fra Kristiansand, og har bodd i byen stort sett hele livet. Dette har vært et nesten selvsagt kriterium både innen den tradisjonelle dialektologien og innen sosiolingvistikken (Akselberg og Mæhlum 2008, s. 85), men i enkelte undersøkelser har man også inkludert både innvandrere og innflyttere:

”Innflyttere, og kanskje særlig barna deres, hører med stor sannsynlighet til i denne kategorien – ikke minst når problematikken på en eller annen måte er knyttet til fenomenet talemålsendring.” (Akselberg og Mæhlum 2008, s. 85)

I oppgaven min kommer jeg til å legge mest vekt på informantene som har én eller to foreldre fra Kristiansand, men jeg mener det kunne være interessant også å inkludere innflyttere og barn av innvandrere som er oppvokst i Kristiansand. Disse utgjør en betydelig andel av befolkningen i byen, og det er ikke utenkelig at de også påvirker talemålsendringen til en viss grad. Dermed vil jeg også ta resultatene fra denne gruppen, som altså består av 12 informanter, med i presentasjonen av resultatene, men da som en kategori for seg, og ikke som en del av de 49 informantene som har foreldre fra Kristiansand.

Avkrysningsskjemaet består av 28 setninger med 2-4 svaralternativer, der informantene skal velge det svaralternativet som samsvarer mest med deres eget talemål. I tillegg er det noen spørsmål om kristiansandsdialekten og holdninger til dialekt, hvor informantene skal krysse

av for ett eller flere alternativer. Jeg presiserte før jeg delte ut skjemaene, at det var ønskelig at de krysset av for det alternativet de selv mente var mest likt slik de *snakket*, og ikke slik de tenkte at ville være mest riktig. I og med at jeg kun undersøker bløte konsonanter, er setningene i spørreskjemaet rimelig like, og dermed lot jeg elevene fylle ut skjemaet på egen hånd, uten at jeg gikk gjennom det sammen med dem. Dette forløp ganske problemfritt, og de aller fleste elevene fylte ut skjemaene greit på egen hånd.

Det at skjemaet var relativt enkelt for elevene å fylle ut på egenhånd, kan også være problematisk. I og med at jeg kun hadde med bløte konsonanter som språklig variabel, gjorde det at hensikten med undersøkelsen ble veldig lett gjennomskuelig, og dermed opplevde jeg et par ganger at det ble en høylytt diskusjon i klasserommet om bruk av bløte konsonanter, og dette kan være problematisk, fordi flere av informantene dermed kan ha bestemt seg for at de skulle bruke mer eller mindre bløte konsonanter enn det de egentlig bruker. På den andre siden, virket det som om mange av elevene allerede hadde et ganske bevisst forhold til bløte konsonanter, og dermed er det ikke sikkert at dette hadde noen nevneverdig påvirkning på svarene. Jeg vurderte i utgangspunktet å ta med noen setninger som inneholdt noen andre språklige variabler i spørreskjemaet for å ”lure” oppmerksomheten bort fra de bløte konsonantene, men jeg vurderte det slik at dette ville være lite effektivt, i tillegg til at jeg på denne måten kunne gå glipp av viktig datamateriale om de bløte konsonantene.

4.4.3 Valg av hovedinformanter

Jeg hadde et ekstra spørsmål på avkrysningskjemaet, hvor informantene kunne krysse av for om de ønsket å delta i et intervju senere samme høsten. Det var mange som ikke ønsket dette, men det var også en del informanter, rundt en tredjedel, som var positive. I og med at jeg har med kjønn som en sosial variabel, ønsket jeg å ha med like mange gutter og jenter i intervjuene, og jeg ønsket at den ene halvparten skulle komme fra yrkesfaglig studieretning, mens den andre halvparten skulle komme fra allmennfaglig studieretning. Jeg har derfor med seks hovedinformanter til sammen, og av disse kommer tre fra allmennfag og tre fra yrkesfag. Når det gjelder yrkesfaginformantene, kommer guttene fra byggfag, mens jenta kommer fra helse- og oppvekstfag. Dette har jeg valgt, fordi det sannsynligvis er enklere å si noe generelt om ungdommer om jeg har fire ulike grupper som dekker utdanningsvalgene som ungdom flest tar, og at jeg ikke har grupper som tydelig går mot strømmen, som ville vært tilfelle om jeg eksempelvis hadde hatt med jenter på byggfag (Neteland 2009, s. 30).

I og med at det er bruken av bløte konsonanter jeg undersøker, var jeg naturligvis interessert i å ha med noen av de informantene som har oppgitt at de bruker bløte konsonanter i ganske stor grad i intervjuene. Jeg valgte dermed å ha med fire informanter som hadde oppgitt at de brukte bløte konsonanter i større grad. Jeg ønsket likevel også å ha med et par informanter, som oppgav å bruke bare harde konsonanter, fordi jeg mente det ville være interessant å undersøke om de kanskje kunne ha underrapportert bløte konsonanter i noen grad.

4.4.4 Bildeundersøkelsen

Det bildeundersøkelsen gikk ut på, var at jeg viste de seks hovedinformantene elleve bilder (se vedlegg), og informantene skulle dermed si hva de så på bildene. Det ble nok litt for åpenbart i løpet av undersøkelsen at det nettopp var bløte konsonanter jeg var ute etter, og dermed var det nok noen av informantene som nær sagt bestemte seg for at de skulle bruke bløte konsonanter eller ikke. I og med at jeg gjennomførte bildeundersøkelsen og intervjuene ganske kort tid etter at jeg hadde vært i klassen deres med spørreskjemaet, var de nok også forberedt på at det var dette jeg var ute etter. I ettertid ser jeg at jeg nok burde hatt med noen flere bilder, slik at oppmerksomheten muligens kunne trekkes litt bort fra de bløte konsonantene. Likevel merket jeg at elevene svarte spontant da jeg spurte hva de så på bildene, og dermed fikk jeg nok også noe preg av faktisk språkbruk fra bildeundersøkelsen. Om jeg faktisk hadde hatt med andre bilder som skulle ta fokuset bort fra de bløte konsonantene, tror jeg likevel informantene ville gjennomskuet det. Det virket som om informantene synes det var litt gøy med bildeundersøkelsen, og i og med at vi gjennomførte den før selve intervjuet, bidro den i alle fall til å lette litt på stemningen og gjøre informantene litt mer komfortable.

4.4.5 Intervjuet

Det jeg ønsket å oppnå med å gjennomføre intervjuene, var å få mer informasjon om hovedinformantene, og selvsagt også få et bedre innblikk i hvordan de faktisk snakker. Det er sannsynlig at informantene i løpet av et intervju, snakker mer slik de snakker ”til vanlig”, fordi de kommer i en situasjon hvor fokuset ligger på samtalen, frikoblet fra skjemaer, og dermed må de også snakke mer fritt i forhold til hva som var tilfellet under bildeundersøkelsen. Man kan likevel innvende at selve intervjusituasjonen kan virke litt anspennende, og dermed påvirke språkbruken til informantene til en viss grad. Intervjusituasjonen var nok litt ny for noen av elevene, samtidig som jeg opplevde at de fleste ble mer komfortable da de begynte å fortelle om seg selv, sine interesser og fremtidsplaner, og

dermed tror jeg også at språkbruken deres lå ganske nært opp til slik de faktisk snakker til vanlig.

Å gjennomføre et kvalitativt intervju

Det er vanlig innenfor sosiolingvistisk forskning å ta i bruk intervju som en metode for å hente inn data når man gjør undersøkelser. Rune Røsstad (2008, s. 47) skriver at det da er informantene som er i fokus, ved at man ser verden fra informantens ståsted, enten man er interessert i selve verden, eller verden slik informantene ser den. Man bør med andre ord ikke bare konsentrere seg om dataene i seg selv, men også om *prosessen*, der dataene ble til – og det innebærer at man også retter fokuset mot den enkelte informant, og hvordan han eller hun for eksempel reagerer, svarer eller oppfatter verden. Røsstad skriver videre at det ofte kan bli et asymmetrisk forhold mellom forsker og informant når man samler inn data, ved at det alltid er forskeren som tar initiativ, og dermed gir premissene – men dette er ikke nødvendigvis tilfelle når man gjennomfører et intervju. Han skriver:

”I det kvalitative forskningsintervjuet har forholdet likevel meir preg av likeverd mellom deltakerane. Intervjuaren forsøker å vere lydhøyr for ønske og initiativ hos personen, for å få ein så open samtale som råd.” (Røsstad 2008, s. 48)

Det er et mål at intervjuet skal være så fritt som overhodet mulig, uten at forskeren skal styre det hele i den ene eller den andre retningen. Dette er i praksis svært vanskelig, fordi forskeren naturligvis har ulike tema og spørsmål som han eller hun ønsker å få svar på, noe som vil være nær sagt umulig uten å holde en viss styring med samtalen. Det ville også oppleves som noe ukomfortabelt også for informantene om ikke forskeren til en viss grad styrte samtalen, fordi de forventer at han skal gjøre det. Løsningen blir dermed en mellomting der man kombinerer struktur og disposisjon med åpenhet og fleksibilitet (Røsstad 2008, s. 48). På den måten får forskeren en svært sentral rolle ved at han skal samle inn data både ved å være aktør og deltaker. Røsstad (2008, s. 48) skriver at intervjuet på denne måten blir en hendelse som er skapt eller konstruert av forsker.

Da jeg gjennomførte intervjuene med hovedinformantene, hadde jeg på forhånd utformet en intervjuguide (se vedlegg). Selv om det var et ønske at informantene skulle prate mest mulig ”fritt”, var det likevel praktisk å ha denne intervjuguiden som en slags mal for samtalen. Det virket som om at informantene var rimelig avslappede, og dermed er det også grunn til å tro at de i stor grad snakket slik de gjør til vanlig. Jeg gjennomførte bildeundersøkelsen helt i starten

av intervjuet, og dermed bidro også dette til å ”lette” litt på stemningen, og gjøre det hele litt mindre formelt.

5. Resultater fra spørreskjemaet

Når jeg skal presentere resultatene fra avkrysningskjemaet, starter jeg med resultatene fra alle informantene som én samlet gruppe. I undersøkelsen min har jeg med *kjønn* og *skoleretning* som sosiale variabler, og dermed vil jeg også se på resultatene for alle jentene samlet og alle guttene samlet, og for yrkesfaginformantene og allmennfaginformantene samlet. Videre vil jeg presentere resultatene for jentene på både yrkesfag og allmennfag, og deretter guttene på yrkesfag og allmennfag.

5.1 Alle informantene

Nedenfor kommer resultatene fra alle informantene som én samlet gruppe. Jeg har satt resultatene inn i tabeller, inndelt etter ordgrupper, slik at jeg altså starter med utlydsordene, og deretter fortsetter jeg med de øvrige kategoriene. I enkelte tilfeller er det noen informanter som ikke har svart, slik at det totale antallet for noen enkeltord kan bli mindre enn 49, og i noen få tilfeller har også et par av informantene krysset av dobbelt, slik at det totale antallet blir 50.

Tabell 3 – resultater fra spørreskjemaet, utlyd, alle informantene

Konsonant i utlyd	Bløte konsonanter		Harde konsonanter	
	Nominelle tall	Prosenttall	Nominelle tall	Prosenttall
Mat	12	24,4	37	75,6
Språk	10	20,4	39	79,6
Leilighet	18	36,7	31	63,3
Besøk	16	36,3	28	63,7
Søt	17	35,4	31	64,6
Totalt		30,6		69,4

Vi ser at det er ordet *språk* som skiller seg ut som det ordet som får færrest bløte konsonanter, ved at det får en samlet tradisjonsprosent på 20,4, mens ordet *mat* følger like etter, med en tradisjonsprosent på 24,4. Begge disse er enstavelsesord, og man kunne tenke seg at det kunne være årsaken til den høye forekomsten av harde konsonanter. Likevel ser vi at ordet *søt*, som også bare består av én stavelse, får en høyere tradisjonsprosent. Legger vi sammen gjennomsnittet for enstavelsesordene og tostavelsesordene, får førstnevnte gruppe et gjennomsnitt på 26,7 %, mens sistnevnte gruppe får et gjennomsnitt på 36,5 %, og dermed ser vi at tostavelsesordene har en litt høyere tradisjonsprosent enn enstavelsesordene.

Tabell 4 – resultater fra spørreskjemaet, innlyd, alle informantene

Konsonant i innlyd	Bløte konsonanter		Harde konsonanter	
	Nominelle tall	Prosenttall	Nominelle tall	Prosenttall
Bake	16	32,6	33	67,4
Møte	10	20,8	38	79,2
Nøtter	14	28,0	36	72,0
Sitter	13	26,0	37	74,0
Totalt		26,8		73,2

Når det gjelder innlydsordene, ligger den samlede tradisjonsprosenten en anelse lavere enn for utlydsordene, men det er likevel ganske lite som skiller dem. Vi ser at det er ordet *møte* som får den laveste tradisjonsprosenten, mens ordet *bake* får den høyeste. Noe overraskende er det at ordene med forlenget konsonant, altså *sitter* og *nøtter*, får en såpass høy tradisjonsprosent. Sissel Kostøl (2002, s. 93) fant i sin undersøkelse at disse ordene i litt større grad enn andre var noe mer utsatte for å få hard konsonant. Man kunne dermed forvente at bruken av bløte konsonanter ville være noe mindre utbredt for disse ordene, men det oppgir altså ikke informantene her.

Tabell 5 – resultater fra spørreskjema, sammensatte ord, alle informantene

Sammensatte ord	Bløte konsonanter		Harde konsonanter	
	Nominelle tall	Prosenttall	Nominelle tall	Prosenttall
Apekatt	9	18,3	40	81,7
Lekeplassen	12	24,4	37	75,6
Fotball	7	14,5	41	85,5
Vikeplikt	21	48,8	22	51,2
Egenskaper	19	38,7	30	61,3
Totalt		28,9		71,1

Tradisjonsprosenten for de sammensatte ordene ligger noe høyere enn gjennomsnittet for innlydsordene, men også her er det lite som skiller. Det er ordet *fotball* som får den laveste tradisjonsprosenten, men informantene har oppgitt få bløte konsonanter også i ordet *apekatt*. Det var ganske forventet at fotball skulle få en lav tradisjonsprosent, fordi det kan minne om et ”sprettord”, som dermed kan tenkes å være mer utsatt for å få hard konsonant. I motsatt

retning ser vi at både *vikeplikt* og *egenskaper* har fått en høy tradisjonsprosent i forhold til de andre ordene i denne gruppen.

Tabell 6 – resultater fra spørreskjemaet, ”voksenord”, alle informantene

	Bløte konsonanter		Harde konsonanter	
	Nominelle tall	Prosenttall	Nominelle tall	Prosenttall
”Voksenord”				
Utenrikspolitikk	9	18,3	40	81,7
Oppholdstillatelse	9	18,3	40	81,7
Arbeidsledigheten	14	29,1	34	70,9
Landbruket	17	35,4	31	64,6
Likestilling	15	30,6	34	69,4
Totalt		26,3		73,7

Tradisjonsprosenten for den ordgruppen jeg har valgt å kalle ”voksenord”, ser vi at er lavere enn de andre ordgruppene – noe som også var forventet, med tanke på at dette er ord som ungdommene sannsynligvis anser som mer ”høytravende”. Vi ser likevel at det er noen forskjeller innad i gruppen, ved at for eksempel *utenrikspolitikk* får en tradisjonsprosent på bare 18,3, mens *likestilling* får 30,6 prosent, og *landbruket* ender på 35,4 prosent. De sistnevnte ordene kan man nok si at er mer hverdagslige og ”folkelige” – særlig *landbruket* – enn for eksempel *utenrikspolitikk* og *oppholdstillatelse*, og dette er nok også årsaken til at nettopp disse får en høyere tradisjonsprosent.

Tabell 7 – resultater fra spørreskjemaet, tradisjonelle ord, alle informantene

	Bløte konsonanter		Harde konsonanter	
	Nominelle tall	Prosenttall	Nominelle tall	Prosenttall
Tradisjonelle ord				
Båten	19	38,7	30	61,3
Måka	13	27,0	35	73,0
Reker	17	34,6	32	65,4
Båtplass	18	37,5	30	62,5
Totalt		34,4		65,6

Vi ser at informantene oppgir at de bruker litt flere bløte konsonanter i tradisjonsordene i forhold til de andre ordene, og dette har nok å gjøre med at informantene knytter en del stereotyper til disse ordene. Det er likevel ikke mye som skiller tradisjonsordene og for eksempel utlydsordene, så alt i alt virker det altså ikke som om at det nødvendigvis er slik at tradisjonelle ”sørlandsord”, som *reker* og *båten*, er veldig mye mindre utsatte for å få hard

konsonant i forhold til de andre ordene. Vi ser også at det er noen forskjeller innad i denne gruppen, ved at ”bare” tretten informanter har oppgitt at de bruker bløt konsonant i ordet *måka*, mens nitten informanter har oppgitt at de bruker det i ordet *båten*.

Tabell 8 – resultater fra spørreskjemaet, funksjonsord, alle informantene

Funksjonsord	Bløte konsonanter		Harde konsonanter	
	Nominelle tall	Prosenttall	Nominelle tall	Prosenttall
Ut	15	30,0	35	70,0
Bak	17	34,6	32	65,4
Utenlands	11	22,4	38	77,6
Like	17	34,6	32	65,4
Ut	15	30,0	35	70,0
Utenfor	20	40,8	29	59,2
Totalt		32,0		68,0

Vi ser at det er gruppen med funksjonsord, som med et gjennomsnitt på 32 prosent for bløte konsonanter, ender opp med den nest høyeste tradisjonsprosenten av alle ordgruppene. For de fleste ordene i gruppen er det mellom tretten og sytten informanter som har oppgitt at de bruker bløt konsonant – men ordet *utenlands* skiller seg noe ut ved at elleve informanter har oppgitt bløt konsonant her. *Utenlands* har, med 22,4 prosent, en av de lavere tradisjonsprosentene i undersøkelsen, mens ordet *utenfor*, som har en svært lik form, til sammenlikning har en tradisjonsprosent på 40,8.

5.2 Sosial variabel: kjønn

For å undersøke om det finnes kjønnsforskjeller når det gjelder bruken av bløte konsonanter, har jeg delt informantene inn i én guttegruppe og én jentegruppe, og satt resultatene inn i tabellen under. Det er til sammen 28 gutter og 21 jenter med i undersøkelsen.

Tabell 9, resultater etter kjønn, spørreskjema

Konsonant i utlyd	Bløte konsonanter				Harde konsonanter			
	Nominelle tall		Prosenttall		Nominelle tall		Prosenttall	
	G	J	G	J	G	J	G	J
Mat	7	5	25,0	23,8	21	16	75,0	76,2
Språk	6	4	21,4	19,0	22	17	78,6	81,0
Leilighet	10	8	35,7	38,0	18	13	64,3	62,0
Besøk	10	6	41,6	30,0	14	14	58,4	70,0

Søt	9	8	33,3	38,0	18	13	66,7	62,0
Totalt			31,4	29,7			68,6	70,3
Konsonant innlyd								
Bake	8	8	28,5	38,0	20	13	71,5	62,0
Møte	6	4	21,4	20,0	22	16	78,6	80,0
Nøtter	7	7	25,0	31,8	21	15	75,0	68,2
Sitter	4	9	14,2	40,9	24	13	85,8	59,1
Totalt			22,2	32,6			77,8	67,4
Sammensatte ord								
Apekatt	7	2	25,0	9,5	21	19	75,0	90,5
Lekeplassen	9	4	32,1	19,0	19	17	67,9	81,0
Fotball	3	4	10,7	19,0	25	17	89,3	81,0
Vikeplikt	13	8	56,5	40,0	10	12	43,5	60,0
Egenskaper	12	7	42,8	33,3	16	14	57,2	66,7
Totalt			33,4	24,1			66,6	75,9
"Voksenord"								
Utenrikspolitikk	5	4	17,8	19,0	23	17	82,2	81,0
Oppholdstillatelse	6	3	21,4	14,2	22	18	78,6	85,8
Arbeidsledigheten	9	5	34,6	23,8	17	16	65,4	76,2
Landbruket	10	7	37,0	33,3	17	14	63,0	66,7
Likestilling	8	7	29,6	31,8	19	15	70,4	68,2
Totalt			28,0	24,4			72,0	75,6
Tradisjonsord								
Båten	13	6	46,4	27,2	15	16	53,6	72,8
Måka	8	5	30,7	22,7	18	17	69,3	77,3
Reker	10	7	37,0	31,8	17	15	63,0	68,2
Båtplass	12	6	44,4	28,5	15	15	55,6	71,5
Totalt			39,6	27,5			60,4	72,5
Funksjonsord								
Ut	10	5	35,7	22,7	18	17	64,3	77,3
Bak	9	8	32,1	38,0	19	13	67,9	62,0
Utenlands	7	4	25,0	19,0	21	17	75,0	81,0
Like	12	11	42,8	52,3	16	10	57,2	47,7
Ut	8	7	33,3	33,3	16	14	66,7	66,7
Utenfor	12	8	42,8	36,6	16	14	57,2	63,4
Totalt			35,2	33,6			64,8	66,4
Sum			31,6	28,6			68,4	71,4

Drøfting av tabellen

Vi ser at guttene oppgir at de bruker bløte konsonanter i litt større grad enn jentene, og derfor ender de også opp med en litt høyere tradisjonsprosent. Det er likevel såpass lite som skiller,

at denne forskjellen like gjerne kan skyldes tilfeldigheter, heller enn at jentene faktisk bruker bløte konsonanter i mindre grad enn guttene.

Når det gjelder utlydsordene, ser vi at begge informantgruppene er samstemte når det gjelder mønsteret for hvilke ord som får bløt konsonant, og hvilke som får hard konsonant. Ordet *språk* får den laveste tradisjonsprosenten, mens *leilighet*, *søt* og *besøk* får den høyeste. Ser vi derimot på innlydsordene, ser vi at det er litt større forskjeller mellom de to gruppene – men her er det altså jentene som oppgir at de bruker bløte konsonanter i størst grad. I begge tilfeller er det imidlertid ordet *møte* som får den laveste tradisjonsprosenten. Når det gjelder ordet *sitter*, som er et ord med forlenget konsonant, ser vi at forskjellen mellom guttene og jentene er ganske stor, ved at jentene får en tradisjonsprosent på over 40 for dette ordet, mens guttene bare ender på 14,2 prosent. De to gruppene er imidlertid mer samstemte når det gjelder det andre ordet med forlenget konsonant, nemlig *nøtter*.

Guttene får en noe høyere tradisjonsprosent for de sammensatte ordene enn det jentene gjør, men heller ikke her er det veldig mye som skiller dem. De er også her ganske samstemte når det gjelder hvilke ord de oppgir at de bruker bløt konsonant i, ved at begge gruppene får høyest tradisjonsprosent for ordene *vikeplikt* og *egenskaper*. Guttene får imidlertid den laveste tradisjonsprosenten for ordet *fotball*, mens jentene har oppgitt at de bruker færrest bløte konsonanter i ordet *apekatt*.

Også når det gjelder ”voksenordene” ender både guttene og jentene på en ganske jevn tradisjonsprosent, men guttene får en litt høyere prosent enn jentene. Det er særlig ordet *arbeidsledigheten* som gjør at gjennomsnittet trekkes opp for guttene sin del, men ellers er mønsteret for hvilke ord som får flest bløte konsonanter ganske likt for de to gruppene.

Den største forskjellen mellom guttegruppen og jentegruppen finner vi når vi ser på tradisjonsordene, hvor guttene ender på en tradisjonsprosent som er 12,5 prosent høyere enn jentenes gjennomsnitt. Guttene har oppgitt at de bruker flere bløte konsonanter enn jentene i alle de fire ordene, men de to gruppene er mest samstemte når det gjelder ordet *reker*, hvor det bare er 2,4 prosent som skiller dem. Den største forskjellen mellom gruppene finner vi i ordet *båten*, hvor de skiller 19 prosent. Både guttene og jentene har imidlertid oppgitt at de bruker færrest bløte konsonanter i ordet *måka*.

Når det gjelder funksjonsordene, ender de to informantgruppene på en ganske jevn tradisjonsprosent, men også her ligger guttene litt høyere enn jentene. Begge gruppene får

imidlertid den laveste tradisjonsprosenten for ordet *utenlands*, mens de får den høyeste tradisjonsprosenten for ordene *like* og *utenfor*. Særlig jentene får en høy tradisjonsprosent for *like*; de ender på over 50 prosent – noe som sannsynligvis skyldes at informantene kunne velge mellom tre alternativer for dette ordet, hvor to av alternativene ble regnet som «bløte».

Resultatene ovenfor viser at det er enkelte mindre, og noe sprikende, forskjeller mellom guttene og jentene – og det er guttene som oppgir at de bruker flest bløte konsonanter i de fleste tilfeller. Forskjellene er likevel såpass små, at det er vanskelig å avgjøre om det er rene tilfeldigheter som gjør at resultatet blir slik – eller om guttene faktisk bruker bløte konsonanter i litt større grad. Her må man også huske på at det er en viss usikkerhet knyttet til det å undersøke talemål ved hjelp av et spørreskjema. Det som likevel er det mest slående ved resultatene, er ikke forskjellene mellom gruppene – men heller likhetene mellom dem. Begge gruppene oppgir at de bruker harde konsonanter i absolutt størst grad, og hvis de bruker bløte konsonanter, er de ganske samstemte når det gjelder i hvilke ord de bruker det.

Sissel Kostøl (2002, s. 87) fant i sin undersøkelse av talemålet i Kristiansand at jentene brukte bløte konsonanter i større grad enn guttene; jentene hadde 50 prosent bløte konsonanter, mens guttene bare hadde 26 prosent. Også Gro Berg (2007), som undersøkte bruken av bløte konsonanter i Grimstad, kom frem til at jentene brukte bløte konsonanter i noe større grad enn guttene. I min undersøkelse får jeg imidlertid motsatt resultat, ved at guttene til sammen får en tradisjonsprosent på 30,6, mens jentene får en prosent på 27,2. Tidligere studier har imidlertid vist at jenter generelt snakker mer standardnært (jf. f. eks. Chambers og Trudgill 1980, Labov 2001), mens Unn Røynealand (2005) fant at variabelen kjønn hadde lite utslag på resultatene – og slik sett er mine resultater litt mer i samsvar med dette.

5.3 Sosial variabel: studieretning

I tabellen har jeg satt opp resultatene fra spørreskjemaet, sett i forhold til den sosiale variabelen *studieretning*. Jeg har i alt med 21 elever fra yrkesfag, og i denne gruppen er det ti gutter og elleve jenter. Guttene kommer i hovedsak fra det man anser som typiske ”guttefag”, altså byggfag og mekaniske fag, mens jentene i hovedsak kommer fra helsefag, som av mange regnes som et mer typisk ”jentefag”. Jeg har i tillegg med 28 elever fra allmennfag.

Tabell 10, resultater studieretning, spørreskjema

	Bløte konsonanter				Harde konsonanter			
	Nominelle tall		Prosenttall		Nominelle tall		Prosenttall	
Konsonant i utlyd	A	Y	A	Y	A	Y	A	Y
Mat	7	5	25,0	23,8	21	16	75,0	76,2
Språk	8	2	28,5	9,5	20	19	71,5	90,5
Leilighet	10	8	35,7	38,0	18	13	64,3	62,0
Besøk	12	4	42,8	25,0	16	12	57,2	75,0
Søt	10	7	35,7	35,0	18	13	64,3	65,0
Totalt			33,5	26,2			66,5	73,8
Konsonant i innlyd								
Bake	10	6	35,7	28,5	18	15	64,3	71,5
Møte	6	4	21,4	20,0	22	16	78,6	80,0
Nøtter	7	7	25,0	31,8	21	15	75,0	68,2
Sitter	7	6	24,1	28,5	22	15	75,9	71,5
Totalt			26,5	27,2			73,5	72,8
Sammensatte ord								
Apekatt	6	3	21,4	14,2	22	18	78,6	85,8
Lekeplassen	9	4	32,1	19,0	19	17	67,9	81,0
Fotball	4	3	14,2	14,2	24	18	85,8	85,8
Vikeplikt	15	6	53,5	40,0	13	9	46,5	60,0
Egenskaper	11	8	39,2	38,0	17	13	60,8	62,0
Totalt			32,0	25,0			68,0	75,0
"Voksenord"								
Utenrikspolitikk	5	4	17,8	19,0	23	17	82,2	81,0
Oppholdstillatelse	4	5	14,2	23,8	24	16	85,8	76,2
Arbeidsledigheten	6	8	22,2	40,0	21	12	77,8	60,0
Landbruket	11	6	40,7	28,5	16	15	59,3	71,5
Likestilling	9	6	33,3	27,7	18	16	66,7	72,3
Totalt			25,6	27,8			74,4	72,2
Tradisjonsord								
Båten	11	7	39,2	33,3	17	14	60,8	66,7
Måka	9	4	32,1	20,0	19	16	67,9	80,0
Reker	10	7	35,7	33,3	18	14	64,3	66,7
Båtplass	11	7	40,7	33,3	16	14	59,3	66,7
Totalt			36,9	29,9			63,1	70,1
Funksjonsord								
Ut	9	6	31,0	28,5	20	15	69,0	71,5
Bak	10	7	35,7	33,3	18	14	64,3	66,7
Utenlands	6	5	21,4	23,8	22	16	78,6	76,2
Like	15	8	53,5	38,0	13	13	46,5	62,0
Ut	10	5	34,4	31,2	19	11	65,6	68,8
Utenfor	10	10	34,4	45,4	18	12	65,6	54,6

Totalt			35,0	33,3			66,2	67,9
Sum			31,5	28,2			68,5	71,8

Drøfting av tabellen

Sissel Kostøl (2002, s. 89) fant i sin undersøkelse at elevene fra yrkesfaglig studieretning brukte bløte konsonanter i større grad enn informantene på allmennfag, men dette ser ikke ut til å være tilfelle i min undersøkelse. Vi ser at informantene fra yrkesfag faktisk ender opp med en noe lavere tradisjonsprosent enn informantene fra allmennfag, som fikk en total tradisjonsprosent på 30,3. Det er lite som skiller, men man kunne likevel antatt på forhånd at det ville være motsatt, altså at man fikk en høyere tradisjonsprosent for yrkesfagelevne. Man antar gjerne at yrkesfagelever har en mer tradisjonell dialekt enn allmennfagelever (jf. Røyneland 2005), og dermed ville det ikke være utenkelig at de også holdt mer på de bløte konsonantene. En årsak til at man ikke ser noen klare forskjeller mellom informantene fra de to ulike studieretningene, kunne være at Kristiansand ikke er et typisk bygdesamfunn med en utpreget tradisjonell dialekt; det er en av Norges største byer, med et moderne talemål. Dermed er det også mulig at de språklige forskjellene mellom allmennfagelever og yrkesfagelever kan vise seg å være mindre.

Ser vi på hver enkelt ordgruppe, ser man at det er størst forskjeller mellom de to sosiale gruppene når det gjelder utlydsordene og de sammensatte ordene, og i begge tilfeller så er det allmennfagelevne som har oppgitt at de bruker bløte konsonanter i størst grad – men det er ganske lite som skiller dem. For utlydsordene ser vi likevel noen av de samme tendensene ved at ordene *leilighet* og *søt* får en høy tradisjonsprosent blant informantene fra begge grupper, mens ordene *mat* og *språk* får den laveste tradisjonsprosenten. Når det gjelder *språk*, ser vi at dette ordet får en spesielt lav prosent blant yrkesfagelevne, ved at det bare er to av informantene som har oppgitt bløt konsonant i dette ordet.

Når det gjelder de sammensatte ordene, ser man også de samme tendensene for begge informantgruppene, men også her oppgir allmennfagelevne at de bruker bløte konsonanter i litt større grad enn det yrkesfaginformantene oppgir. Det er ordet *vikeplikt* som skiller seg mest ut, ved at det for allmennfagelevne sin del faktisk får en tradisjonsprosent på over 50, men også yrkesfagelevne ender på en høy tradisjonsprosent for dette ordet. Det samme gjelder for ordet *egenskaper* – her ender de to gruppene på nesten samme prosent. De to gruppene er også veldig samstemte når det gjelder ordet *football*, som fikk den laveste tradisjonsprosenten både blant allmennfagelevne og yrkesfagelevne.

Ser vi på innlydsordene, er imidlertid bildet litt annerledes; her får yrkesfagelevne en høyere tradisjonsprosent – men det er likevel lite som skiller de to informantgruppene i dette tilfellet. Det er de to ordene med forlenget konsonant, altså *sitter* og *nøtter*, som gjør at yrkesfagelevne ender opp med et høyere gjennomsnitt for bløte konsonanter, fordi de i begge tilfellene har oppgitt at de bruker bløt konsonant i større grad enn det allmennfagelevne har oppgitt. Sissel Kostøl (2002) fant i sin undersøkelse at disse ordene fikk en lavere tradisjonsprosent enn de andre ordene, men dette finner jeg altså ingen tendenser til her, og særlig ikke for yrkesfaginformantene sin del, hvor disse ordene får den høyeste tradisjonsprosenten i kategorien.

Også når det gjelder ”voksenordene” ser vi at det er noen små forskjeller mellom de to gruppene, og det er også her yrkesfagelevne som har oppgitt flest bløte konsonanter. Mønsteret er likevel det samme, ved at ordene *oppholdstillatelse* og *utenrikspolitikk* får den laveste tradisjonsprosenten, mens *landbruket* og *likestilling* får en høyere tradisjonsprosent. Ordet *arbeidsledigheten* skiller seg imidlertid noe ut, ved at yrkesfagelevne har oppgitt at de bruker bløt konsonant i ganske stor grad i dette ordet. Hva som er grunnen til at yrkesfagelevne får en såpass høy tradisjonsprosent for denne ordgruppen er imidlertid vanskelig å avgjøre. Her kunne man gjerne være fristet til å foreslå at grunnen kan være at elever fra yrkesfag muligens bruker disse ordene i mindre grad enn de andre informantene, og at de dermed ikke har noe særlig forhold til dem. Jeg tror likevel ikke det er slik at elever fra yrkesfag er mindre ”opplyste” enn elever fra allmennfag, og dermed kan man tenke seg at det nok er mer tilfeldig at resultatet ble slik.

Når det gjelder tradisjonsordene, får allmennfagelevne igjen en litt høyere tradisjonsprosent enn yrkesfagelevne. I begge tilfeller ser vi at det er ordet *måka* som får den laveste tradisjonsprosenten, mens *båt plass* og *båten* får en forholdsvis høy tradisjonsprosent, særlig blant informantene fra allmennfag. De to informantgruppene er ganske samstemte når det gjelder funksjonsordene, og vi ser at mønsteret for hvilke ord som får flest bløte konsonanter samsvarer i ganske stor grad, da begge gruppene har oppgitt en noe høyere tradisjonsprosent for både *utenfor*, *like* og *bak*, mens de har oppgitt en ganske lav tradisjonsprosent for ordet *utenlands*.

5.4 Allmennfag etter kjønn

Nedenfor kommer resultatene fra allmennfagelevne, inndelt etter kjønn. Med denne oppdelingen blir antallet informanter i hver kategori mindre, og dermed kan dette også gi et noe skjevt resultat – men man vil sannsynligvis likevel få en pekepinn på om det finnes noe mønster i forhold til bruken av bløte konsonanter mellom de ulike gruppene.

Tabell 11, resultater allmenn etter kjønn, spørreskjema

	Bløte konsonanter				Harde konsonanter			
	Nominelle tall		Prosenttall		Nominelle tall		Prosenttall	
Konsonant i utlyd	G	J	G	J	G	J	G	J
Mat	4	3	22,2	30,0	14	7	77,8	70,0
Språk	5	3	27,7	30,0	13	7	72,3	70,0
Leilighet	6	4	33,3	40,0	12	6	66,7	60,0
Besøk	8	4	44,4	40,0	10	6	55,6	60,0
Søt	6	4	33,3	40,0	12	6	66,7	60,0
Totalt			32,1	36,0			67,9	64,0
Konsonant i innlyd								
Bake	5	5	27,7	50,0	13	5	72,3	50,0
Møte	3	3	16,6	30,0	15	7	83,4	70,0
Nøtter	5	2	27,7	20,0	13	8	72,3	80,0
Sitter	3	4	16,6	36,3	15	7	83,4	63,7
Totalt			22,1	34,0			77,9	66,0
Sammensatte ord								
Apekatt	5	1	27,7	10,0	13	9	72,3	90,0
Lekeplassen	6	3	33,3	30,0	12	7	66,7	70,0
Fotball	3	1	16,6	10,0	15	9	83,4	90,0
Vikeplikt	11	4	61,1	40,0	7	6	38,9	60,0
Egenskaper	8	3	44,4	30,0	10	7	55,6	70,0
Totalt			36,6	24,0			63,4	76,0
"Voksenord"								
Utenrikspolitikk	3	2	16,6	20,0	15	8	83,4	80,0
Oppholdstillatelse	3	1	16,6	10,0	15	9	83,4	90,0
Arbeidsledigheten	4	2	22,2	20,0	14	8	77,8	80,0
Landbruket	6	5	33,3	50,0	12	5	66,7	50,0
Likestilling	6	3	33,3	30,0	12	7	66,7	70,0
Totalt			24,4	26,0			75,6	74,0
Tradisjonsord								
Båten	9	3	50,0	30,0	9	7	50,0	70,0
Måka	6	3	35,2	27,2	11	8	64,8	72,8
Reker	6	4	35,2	36,3	11	7	64,8	63,7

Båt plass	9	2	52,9	20,0	8	8	47,1	80,0
Totalt			43,3	28,3			59,8	71,7
Funksjonsord								
Ut	6	3	33,3	27,2	12	8	66,7	72,8
Bak	7	3	38,8	30,0	11	7	61,2	70,0
Utenlands	4	2	22,2	20,0	14	8	77,8	80,0
Like	7	8	38,8	80,0	11	2	61,2	20,0
Ut	6	4	33,3	36,3	12	7	66,7	63,7
Utenfor	7	3	38,8	30,0	11	7	61,2	70,0
Totalt			34,2	38,0			65,8	62,0
Sum			32,1	31,0			67,9	69,0

Nyere undersøkelser (eks. Røynealand 2005) har vist at det ikke nødvendigvis er store kjønnsforskjeller når det gjelder språkbruk, men det kan imidlertid være en del forskjeller innad i en ”jentegruppe” eller en ”guttegruppe”. Jeg ønsket dermed å dele informantene inn i fire, slik at jeg kan undersøke om det er forskjeller mellom guttene og jentene på hver av studieretningene, og i tillegg om jeg kan finne noen forskjeller innad blant jentene og guttene.

Det er små forskjeller mellom guttene og jentene på allmennfag når det gjelder bruken av bløte konsonanter; de ender opp med en veldig jevn tradisjonsprosent. Hvis vi ser nærmere på de enkelte ordgruppene, finner vi imidlertid enkelte forskjeller mellom de to informantgruppene. Når det gjelder utlydsordene, får jentene en litt høyere tradisjonsprosent enn guttene, men det er ikke særlig mye som skiller. Her er det også viktig å huske at antallet informanter i hver gruppe ikke er særlig høyt, og dermed kan dette påvirke resultatet.

Den største forskjellen mellom de to gruppene finner vi for innlydsordene, hvor jentene får en høyere tradisjonsprosent enn det guttene gjør. For denne ordgruppen ser det heller ikke ut til å være noen tendenser som samsvarer med hverandre, i og med at guttene har oppgitt at de bruker flest bløte konsonanter i ordet *nøtter*, som er det ordet hvor jentene har oppgitt at de bruker færrest bløte konsonanter. I tillegg har halvparten av jentene oppgitt at de bruker bløt konsonant i ordet *bake*, mens bare fire av guttene har oppgitt det samme.

Når det gjelder de sammensatte ordene, er det imidlertid guttene som ender opp med den høyeste tradisjonsprosenten, men for denne ordgruppen er tendensene mer samsvarende enn for innlydsordene. Vi ser for eksempel at begge informantgruppene oppgir færrest bløte konsonanter i ordet *football*, mens de oppgir flest i ordene *vikeplikt* og *egenskaper*. Guttene

ender på en særlig høy tradisjonsprosent for ordet *vikeplikt* – det er faktisk den høyeste i hele undersøkelsen.

Både guttene og jentene er ganske samstemte når det gjelder bruken av bløte konsonanter i ”voksenordene”, men jentene får et litt høyere gjennomsnitt. Begge gruppene får lavest tradisjonsprosent for ordene *utenrikspolitikk* og *oppholdstillatelse* – og de får høyest tradisjonsprosent for ordene *landbruket* og *likestilling*. Når det derimot gjelder tradisjonsordene, er det guttene som får den høyeste tradisjonsprosenten, og det er særlig i ordene *båten* og *båt plass* de oppgir at de bruker bløte konsonanter i stor grad. Jentene har derimot oppgitt at de bruker færrest bløte konsonanter i ordet *båt plass*, mens de har oppgitt at de bruker flest i ordene *båten* og *reker*.

Når det gjelder funksjonsordene, ender guttene og jentene faktisk opp med en nesten lik tradisjonsprosent. Det er imidlertid noen forskjeller mellom de to gruppene når det gjelder hva slags ord som får flest bløte konsonanter; guttene får en høy tradisjonsprosent både for *bak*, *like* og *utenfor*, mens jentene får en tradisjonsprosent på hele 70 prosent for ordet *like*. Begge gruppene får imidlertid en lav tradisjonsprosent for ordet *utenlands*.

5.5 Yrkesfag etter kjønn

I tabellen nedenfor har jeg ført opp resultatene fra yrkesfagelevene, inndelt etter kjønn. Også her må det nevnes at denne oppsplittingen fører til at det blir forholdsvis få informanter i hver gruppe – noe som kan føre til at resultatene blir noe mer skjeve enn det som ville vært tilfelle med mange informanter. Her mangler jeg også noen resultater fra fire gutter og én jente, og dette gjelder ordene *besøk*, *vikeplikt* og *ut*.

Tabell 12, resultater yrkesfag etter kjønn, spørreskjema

Konsonant i utlyd	Bløte konsonanter				Harde konsonanter			
	Nominelle tall		Prosenttall		Nominelle tall		Prosenttall	
	G	J	G	J	G	J	G	J
Mat	3	2	30,0	18,1	7	9	70,0	81,9
Språk	1	1	10,0	9,0	9	10	90,0	91,0
Leilighet	4	4	40,0	36,3	6	7	60,0	63,7
Besøk	2	2	33,3	22,2	4	7	66,7	77,8
Søt	3	4	33,3	36,3	6	7	66,7	63,7
Totalt			29,3	24,3			70,7	75,7
Konsonant i innlyd								
Bake	3	3	30,0	27,2	7	8	70,0	72,8
Møte	3	1	30,0	10,0	7	9	70,0	90,0

Nøtter	2	5	20,0	41,6	8	7	80,0	58,4
Sitter	1	5	10,0	45,4	9	6	90,0	54,6
Totalt			22,5	31,0			77,5	69,1
Sammensatte ord								
Apekatt	2	1	20,0	9,0	8	10	80,0	91,0
Lekeplassen	3	1	30,0	9,0	7	10	70,0	91,0
Fotball	0	3	0	27,2	10	8	100	72,8
Vikeplikt	2	4	40,0	40,0	3	6	60,0	60,0
Egenskaper	4	4	40,0	36,3	6	7	60,0	63,7
Totalt			26,0	24,3			74,0	75,7
"Voksenord"								
Utenrikspolitikk	2	2	20,0	18,1	8	9	80,0	81,9
Oppholdstillatelse	3	2	30,0	18,1	7	9	70,0	81,9
Arbeidsledigheten	5	3	55,5	27,2	4	8	44,5	72,8
Landbruket	4	2	40,0	18,1	6	9	60,0	81,9
Likestilling	2	4	20,0	33,3	8	8	80,0	66,7
Totalt			33,1	22,9			66,9	77,1
Tradisjonsord								
Båten	4	3	40,0	27,2	6	8	60,0	72,8
Måka	2	2	22,2	18,1	7	9	77,8	81,9
Reker	4	3	40,0	27,2	6	8	60,0	72,8
Båtplass	3	4	30,0	36,3	7	7	70,0	63,7
Totalt			33,0	27,2			66,7	72,8
Funksjonsord								
Ut	4	2	40,0	18,1	6	9	60,0	81,9
Bak	2	5	20,0	45,4	8	6	80,0	54,6
Utenlands	3	2	30,0	18,1	7	9	70,0	81,9
Like	5	3	50,0	27,2	5	8	50,0	72,8
Ut	2	3	33,3	30,0	4	7	66,7	70,0
Utenfor	5	5	50,0	41,6	5	7	50,0	58,4
Totalt			37,2	30,0			62,8	70,0
Sum			30,1	26,6			69,9	73,4

Drøfting av tabellen

Guttene på yrkesfag ender opp med en noe høyere samlet tradisjonsprosent enn jentene på yrkesfag – som for øvrig har den laveste tradisjonsprosenten av alle informantgruppene i undersøkelsen. Til sammenlikning fikk jentene på allmennfag en tradisjonsprosent på 31, mens guttene på allmennfag endte på 32 prosent. Selv om yrkesfagjentene altså skiller seg ut i denne sammenhengen, er det likevel lite som skiller alle gruppene – noe som viser at utviklingen tilsynelatende går i én retning – altså mot at de bløte konsonantene forsvinner fra dialekten.

Guttene på yrkesfag får en høyere tradisjonsprosent i nesten samtlige ordgrupper, men unntaket er innlydsordene, hvor yrkesfagjentene får den høyeste tradisjonsprosenten. Det som gjør at det blir en forskjell i dette tilfellet, er at jentene har oppgitt at de bruker bløte konsonanter i relativt stor grad i ordene *nøtter* og *sitter*, som altså er ord med forlenget konsonant. I og med at Sissel Kostøl (2002) fant at disse ordene fikk lavest tradisjonsprosent, er det litt overraskende at den informantgruppen som oppgir færrest bløte konsonanter samlet sett, oppgir flest i de ordene man kanskje kunne forvente at skulle få færrest bløte konsonanter.

Vi ser ellers at de to informantgruppene er ganske samstemte både når det gjelder de sammensatte ordene og ”voksenordene”, og når det gjelder sistnevnte, får begge gruppene en ganske høy tradisjonsprosent for ordet *arbeidsledigheten* – over halvparten av guttene har oppgitt bløt konsonant i dette ordet. Dette så vi ikke hos allmennfagelevne, som fikk en lavere tradisjonsprosent i dette tilfellet. Guttene på yrkesfag har faktisk oppgitt den nest høyeste tradisjonsprosenten for denne ordgruppen, noe som er litt overraskende, med tanke på at alle de andre informantgruppene endte på en forholdsvis lav tradisjonsprosent for disse ordene.

Guttene får en høyere tradisjonsprosent enn jentene både når det gjelder tradisjonsordene og funksjonsordene. Det at tradisjonsordene i ganske stor grad knyttes til det typisk sørlandske, ser ikke ut til å ha påvirket jentene til å oppgi bløte konsonanter i særlig stor grad, som ender opp med en tradisjonsprosent på 27, 2 for denne ordgruppen. Guttene får imidlertid en høyere tradisjonsprosent, og det er særlig ordene *båten* og *reker* som trekker opp gjennomsnittet for guttenes del, mens jentene har oppgitt at de bruker flest bløte konsonanter i ordet *båt plass*.

Når det gjelder ”guttegruppen” ser vi at det altså ikke er noen store forskjeller mellom informantene som går på yrkesfag og informantene som går på allmennfag når det gjelder bruken av bløte konsonanter. Det er imidlertid enkelte mindre forskjeller mellom dem, og det gjelder blant annet de sammensatte ordene. Guttene på allmennfag får her en tradisjonsprosent på 36,6, mens guttene på yrkesfag ender på 26 prosent. Også når det gjelder tradisjonsordene ser vi at det er noen forskjeller mellom de to informantgruppene, ved at allmennfagelevne oppgir at de bruker bløte konsonanter i større grad. Det som gjør at de likevel ender på en ganske jevn samlet tradisjonsprosent, er at yrkesfagelevne får en relativt høy tradisjonsprosent i forhold til de andre informantgruppene når det gjelder ”voksenordene”, og

i tillegg oppgir de at de bruker bløte konsonanter i litt større grad enn allmennfagguttene i funksjonsordene.

Når det gjelder ”jentegruppen”, finner vi heller ikke så veldig mange forskjeller mellom yrkesfagjentene og allmennfagjentene, men sistnevnte gruppe får altså en noe høyere tradisjonsprosent sammenlagt. Den største forskjellen finner vi i gruppen med utlydsordene, hvor allmennfagjentene får en tradisjonsprosent på 36, mens yrkesfagjentene ender på 24,3 prosent. Det er særlig ordet *språk* som trekker gjennomsnittet ned for jentene på yrkesfag sin del, da kun én av dem har oppgitt at de bruker bløt konsonant i dette ordet.

Jentene er veldig samstemte både når det gjelder de sammensatte ordene og ”voksenordene”, mens det er enkelte mindre forskjeller når det gjelder innlydsordene og tradisjonsordene. Ser vi på funksjonsordene, er det imidlertid litt mer som skiller, men det er først og fremst det at sju av ti jenter på allmennfag har oppgitt at de bruker bløt konsonant i ordet *like*, som gjør at gjennomsnittet trekkes opp.

5.6 Barn av innflyttere

Da jeg var rundt i de ulike klassene for å gjennomføre undersøkelsen, fikk jeg inn spørreskjemaer fra en del informanter som oppfylte kriteriene til å være med i undersøkelsen, men jeg fikk også inn en god del spørreskjemaer fra informanter som hverken hadde én eller to foreldre fra Kristiansand. I utgangspunktet hadde jeg bare tenkt å legge bunken med disse informantsvarene til side, men jeg mener likevel det kunne være interessant å sammenlikne svarene fra informantene som er oppvokst i Kristiansand og som har foreldre fra byen, med informanter som har bodd hele livet sitt i Kristiansand, men som har foreldre som kommer fra andre steder i Norge.

Dette kan selvsagt være en svært sammensatt gruppe, i og med at foreldrene deres kan komme fra mange ulike deler av landet, og dermed også snakke svært ulike dialekter. Likevel tror jeg at det kan være interessant å sammenlikne de to gruppene, for å se om de bløte konsonantene er mindre utbredt i denne gruppen. Jeg har satt som kriterium at informantene i denne gruppen ikke må ha foreldre fra Kristiansand, men de må ha bodd i byen hele livet, slik at de har tilegnet seg dialekten her gjennom skole og samvær med jevnaldrende fra byen.

Tabell 13, resultater, barn av innflyttere

	Bløte konsonanter		Harde konsonanter	
Konsonant i utlyd	Nominelle tall	Prosenttall	Nominelle tall	Prosenttall
Mat	1	8,3	11	91,7
Språk	1	8,3	11	91,7
Leilighet	2	16,6	10	83,4
Besøk	0	0	12	100
Søt	0	0	12	100
Totalt		6,6		93,4
Konsonant i innlyd				
Bake	1	8,3	11	91,7
Møte	2	16,6	10	83,4
Nøtter	1	0	11	100
Sitter	0	8,3	12	91,7
Totalt		8,3		91,7
Sammensatte ord				
Apekatt	2	16,6	10	83,4
Lekeplassen	2	18,1	9	81,9
Fotball	1	8,3	11	91,7
Vikeplikt	1	8,3	11	91,7
Egenskaper	1	8,3	11	91,7
Totalt		12,0		88,0
”Voksenord”				
Utenrikspolitikk	0	0	11	100
Oppholdstillatelse	0	0	12	100
Arbeidsledigheten	0	0	12	100
Landbruket	1	8,3	11	91,7
Likestilling	1	8,3	11	91,7
Totalt		3,3		96,7
Tradisjonsord				
Båten	1	8,3	11	91,7
Måka	0	0	12	100
Reker	1	8,3	11	91,7
Båtplass	1	8,3	11	91,7
Totalt		18,6		81,4
Funksjonsord				
Ut	1	8,3	11	91,7
Bak	1	8,3	11	91,7
Utenlands	1	8,3	11	91,7
Like	3	25	9	75,0
Ut	0	0	12	100

Utenfor	3	25	9	75,0
Totalt		12,4		87,6
Sum		10,2		89,8

Drøfting av tabellen

Man har tidligere ikke interessert seg særlig mye for innflytternes påvirkning på talemålet innen sosiolingvistikken, men mye tyder på at innflyttere faktisk har mye å si for språkutviklingen:

“The other reason why language and migration stands out as an attractive field of research is that it has gradually become more and more clear that geographic mobility – to a greater degree than the impact of schooling or the broadcast media – is the factor that has perhaps most vigorously fueled the tremendous leveling of dialects that has characterized so many linguistic communities over the past forty years.” (Andersson & Thelander 1994, s. 55)

Også Anders Steinholt skrev om dette fenomenet allerede i 1964 i boken *Målbryting i Hedrum*. Han skriver der at bymålet trenger seg frem i Hedrum, og at det skjer både ved at innflyttere, som holder på sin opprinnelige dialekt, påvirker bygdemålet, og ved at enkeltpersoner født og oppvokst i Hedrum tar i bruk bymålsformer (Steinholt 1964, s. 26). Også Eric Papazian, som undersøkte talemålet i Nore og Ulvdal (1997), fant at innflytterne hadde stor betydning for talemålsutviklingen i bygdesamfunnene. Han fant ikke store forskjeller mellom kjønnene når det gjaldt bruk av tradisjonelle former, men han fant store forskjeller mellom de informantene som hadde én, to eller ingen foreldre fra bygda. De som hadde to foreldre fra bygda, brukte absolutt flest tradisjonelle former, de som hadde én forelder fra bygda, brukte betraktelig færre, mens de som hadde foreldre utenfra, nesten ikke brukte noen tradisjonelle former overhodet (Papazian 1997, s. 178f.).

Som Norges femte største by kan vel ikke Kristiansand akkurat beskrives som noe bygdesamfunn, og man kan heller ikke påstå at talemålet i byen har lav prestisje. Det er likevel ganske god grunn til å tro at de bløte konsonantene er et språktrekk som har eller kan ha mer eller mindre lav prestisje, og dermed vil jeg også tro at dette språktrekket kan være utsatt for endring, særlig hvis mange av innflytterne ikke bruker dette trekket.

Når man ser på resultatene fra spørreskjemaet, gir det grunn til å tro at barn av innflyttere, som har vokst opp i Kristiansand, snakker noe mindre tradisjonelt enn sine jevnaldrende som har foreldre fra Kristiansand – i alle fall når det gjelder variabelen bløte konsonanter. Det er

selvsagt en viss usikkerhet knyttet til det å bruke spørreskjema for å undersøke språkbruk, men forskjellen mellom de to informantgruppene er såpass betydelig at det gir grunn til å tro at ungdommene som ikke har foreldre fra Kristiansand buker bløte konsonanter i mindre grad. Man ser likevel at det er noen av ordene som får en høyere tradisjonsprosent enn andre, og det gjelder for eksempel *utenfor* og *like*, som også fikk en høy tradisjonsprosent blant de andre informantene. Vi ser likevel ikke samme tendensen for ordene *vikeplikt* og *egenskaper* for denne informantgruppen.

Nå har nok foreldrenes talemål en viss påvirkningskraft når det gjelder denne informantgruppens bruk av bløte konsonanter, og hvis foreldrene kommer fra områder hvor denne variabelen ikke brukes, kan det tenkes at barna påvirkes, noe som kanskje kan forklare hvorfor så få informanter oppgir at de bruker bløte konsonanter. Likevel er det nok også slik at barn i stor grad påvirkes av jevnaldrende og det talemålet som brukes i barnehagen og på skolen, og dermed skulle man tro at også disse informantene ville bruke bløte konsonanter hvis dette var et svært stabilt språktrekk i dialekten. Dette trekket kan imidlertid tenkes å være et trekk som mange forbinder med en veldig tradisjonell dialekt. Én informant, som selv oppgir at han bruker kristiansandsdialekt, men som nesten bare oppgir harde konsonanter i spørreskjemaet, skriver om hvorfor han av og til bruker bløte konsonanter:

”Bare for gøy bruker jeg bløte konsonanter av og til. Hvis jeg vil virke litt kristiansandsk.”

Denne informanten anser altså de bløte konsonantene for å være ”typisk” for Kristiansand, men det er ikke et språktrekk han bruker til vanlig. Dette kan nok også tenkes å være én av årsakene til at denne informantgruppen oppgir at de bruker bløte konsonanter i såpass liten grad; de identifiserer seg kanskje ikke i særlig stor grad med det tradisjonelle kristiansandske talemålet.

5.6.1 Barn av innvandrere oppvokst i Kristiansand

Blant informantene mine var det en del som hadde innvandrerbakgrunn, og selv om de strengt tatt heller ikke oppfyller kravene til å være med i undersøkelsen, synes jeg likevel det var interessant å se på hvordan de forholder seg til bløte konsonanter; bruker de dette trekket, eller kjenner de nesten ikke til det? Vi så at flytting innad i landet kan ha stor påvirkning på talemålet, særlig i mindre bygder, men det kan også tenkes at innvandrere, og da primært deres barn som vokser opp i Norge, utgjør en interessant gruppe. Innvandrerbefolkningen i Kristiansand er stadig økende, og dermed er det svært sannsynlig at denne gruppen vil komme til å påvirke talemålet i Kristiansand til en viss grad. For denne informantgruppen satt jeg

naturligvis ikke noe krav om at noen av foreldrene måtte være født og oppvokst i Kristiansand, men jeg satt som krav at informantene måtte ha bodd hele livet i Kristiansand, slik at de kjenner både språket og byen godt. Det er i alt seks informanter som oppfyller dette kravet.

Tabell 14, resultater, barn av innvandrere

	Bløte konsonanter		Harde konsonanter	
	Nominelle tall	Prosenttall	Nominelle tall	Prosenttall
Utlyd	0	0	5	100
Innlyd	0	0	5	100
Sammensatte ord	1	20	4	90
”Voksenord”	2	40	3	60
Tradisjonsord	0	0	5	100
Funksjonsord	0	0	5	100
Totalt		10		90

Som man kan se av tabellen, brukes nesten ikke bløte konsonanter i det hele tatt blant informantene med innvandrerbakgrunn, bortsett fra et par unntak i ordene *landbruk* og *egenskaper*, men dette tror jeg handler mer om misforståelser enn at de faktisk bruker bløte konsonanter i disse ordene. En av informantene mine i denne gruppen skriver i spørreskjemaet: ”Hører aldri bløte konsonanter hos ungdom. I så fall om jeg hører det er det ganske sjeldent.” Han har også krysset av for at han synes at bløte konsonanter både er ”harry”, ”gammeldags” og ”stygt”. Nå kan man selvsagt ikke trekke noen konklusjoner for hele denne gruppen på grunnlag av seks informanter sine svar, men ut i fra resultatene over ser man en tendens til at innvandrerungdommer som vokser opp i Kristiansand, ikke bruker bløte konsonanter i det hele tatt.

5.7 Er det noen ord som holder bedre på de bløte konsonantene enn andre?

Etter å ha gjennomgått resultatene fra spørreskjemaet, ønsket jeg å finne ut om det er enkelte ord som holder bedre på de bløte konsonantene enn andre ord, og om det er noen ord som er mer utsatte for å få hard konsonant. Sissel Kostøl (2002) skriver om dette:

”Antakelig er det slik at endringen fra bløte konsonanter til harde konsonanter skjer etter et ord-for-ord-prinsipp. Når en slik endring inntreffer, skjer det gradvis, og ikke med en lydlovs nødvendighet. Det er ikke slik at alle ord plutselig får harde konsonanter, men

trolig er noen ord mer utsatt for endring enn andre, og omvendt: noen ord holder bedre på de blaute konsonantene enn andre” (Kostøl 2002, s. 91)

Det vil altså være interessant å se om informantene har noe felles her, og jeg vil dermed se om det er noen av de ulike ordgruppene som peker seg ut, men også om det er noen enkeltord som ser ut til å være mer utsatte for endring enn andre.

De informantene som har en helt gjennomført bruk av harde eller bløte konsonanter, er ikke spesielt aktuelle å ha med når jeg skal undersøke dette. Det er en del informanter som kun har oppgitt at de bruker harde konsonanter, men det er bare én informant som har oppgitt en helt gjennomført bruk av bløte konsonanter. Jeg står dermed igjen med en del informanter som har oppgitt begge deler, men de fleste av disse har oppgitt en overvekt av harde konsonanter, og dermed bare noen få bløte. Det er sannsynligvis de informantene som har oppgitt mellom 35 og 70 prosent bløte konsonanter som er mest aktuelle å undersøke, og da står jeg igjen med til sammen syv informanter.

Jeg har sett på de ulike ordgruppene som jeg brukte i spørreskjemaet, og ut ifra informantenes svar, har jeg kommet frem til at de sju informantene mine hadde en tradisjonsprosent på 65,5 for ordene med konsonant i utlyd. De bløte konsonantene står altså ganske sterkt i disse ordene, og det er ordet *søt* som får den høyeste tradisjonsprosenten, ved at det bare er én av de sju informantene som har oppgitt hard konsonant i dette ordet. Det som derimot virker å være det ordet som får færrest bløte konsonanter, er *språk*, hvor fem av sju har oppgitt hard konsonant.

Når det gjelder innlydsordene, ligger tradisjonsprosenten for de sju informantene samlet på 55,0 – altså en del mindre enn for utlydsordene. Også Sissel Kostøl fant i sin undersøkelse fra 2002 at de bløte konsonantene stod sterkest i utlyd, mens innlydsordene og de sammensatte ordene på sin side, så ut til å være mer utsatte for endring. Blant mine informanter er det ordet *bake*, med bare ett tilfelle av hard konsonant, som er det ordet som ser ut til å holde best på de bløte konsonantene, mens *nøtter* og *møte*, med tre tilfeller hver, får færrest.

Ser vi på de sammensatte ordene, får de en tradisjonsprosent på 71,4, altså mer enn for både utlydsordene og innlydsordene. Dette samsvarer ikke helt med resultatene fra Sissel Kostøls undersøkelse, som viste at de sammensatte ordene var mer utsatte for endring enn andre. Gro Berg (2007) fant imidlertid ikke noen tegn til at de sammensatte ordene var mer utsatte for å få hard konsonant da hun undersøkte grimstadmålet. Blant de sammensatte ordene er det

særlig *fotball* som får flest tilfeller av hard konsonant, mens *vikeplikt* og *egenskaper* er de ordene som holder best på de bløte konsonantene – noe vi også så i resultatene fra alle de ulike informantgruppene – og det er dermed disse som trekker opp gjennomsnittet.

«Voksenordene» er den ordgruppen som får den laveste tradisjonsprosenten blant de sju informantene – den ligger på 37,1 prosent. Også her er det særlig *utenrikspolitikk* og *oppholdstillatelse* som får flest harde konsonanter, mens *arbeidsledigheten* får litt færre – og *landbruket* og *likestilling* får flest tilfeller av bløt konsonant. *Utenrikspolitikk* har en tradisjonsprosent på 0, mens *oppholdstillatelse* ligger på 14,2, og *arbeidsledigheten* ligger på 42,8 %. Til sammenlikning ligger prosenten for bløte konsonanter på 71,4 for *landbruket*, mens den ligger på 57,1 for *likestilling* – og dermed ser vi at det særlig er de to sistnevnte ordene som trekker opp gjennomsnittet for denne ordgruppen.

Når det gjelder tradisjonsordene, får disse en tradisjonsprosent på 63, noe som er veldig jevnt med utlydsordene. Det var forventet at tradisjonsordene ville holde bedre på de bløte konsonantene, og kanskje særlig blant disse informantene, som har oppgitt at de bruker bløte konsonanter i ganske stor grad i forhold til de andre informantene. Da vil de sannsynligvis også være klar over at enkelte ord er spesielt ”sørlandske”, og dermed også bruke bløt konsonant i disse. Selv om tradisjonsprosenten er ganske høy for denne ordgruppen, skiller den seg likevel ikke ut i forhold til de andre ordgruppene, da både utlydsordene og de sammensatte ordene fikk en høyere samlet tradisjonsprosent.

Når det gjelder funksjonsordene, som var den ordgruppen som fikk den høyeste tradisjonsprosenten for hele informantgruppen samlet, så skiller de seg ikke ut i dette tilfellet, da tradisjonsprosenten for disse ordene her ligger på 67 %. Dette er riktignok høyere enn de fleste andre ordgruppene, bortsett fra de sammensatte ordene, men det er likevel veldig lite som skiller. Alle de syv informantene har oppgitt at de bruker bløt konsonant i ordet *utenfor*, mens bare to av dem har oppgitt at de bruker det i ordet *utenlands* – noe som minner om den tendensen vi så for alle informantene samlet.

For å oppsummere, er det altså de sammensatte ordene som får flest tilfeller av bløte konsonanter blant de syv informantene, men også utlydsordene, tradisjonsordene og funksjonsordene ser ut til å få ganske mange tilfeller av variabelen. Det er derimot innlydsordene, og spesielt ”voksenordene”, som ser ut til å være mest utsatte for endring. Det må likevel sies at jeg brukte de syv informantene for å illustrere hvilke ord som holder best på de bløte konsonantene – men dette viser ikke det hele bildet. De absolutt fleste informantene i

undersøkelsen har oppgitt at de bruker harde konsonanter i svært stor grad, så selv om resultatene fra de sju informantene viser at eksempelvis de sammensatte ordene holder best på de bløte konsonantene, betyr ikke det at de leniserte formene står veldig sterkt i denne ordgruppen generelt. Alt tyder nemlig på at de bløte konsonantene er på sterkt vikende front – også i de sammensatte ordene, funksjonsordene og tradisjonsordene – men det er mulig at utviklingen går litt senere for disse ordgruppene.

Når man ser en så tydelig tendens for alle de ulike ordgruppene i undersøkelsen, kan man anta at det skjer en ord-for-ord-ændring, ved at noen ord eller ordgrupper endres raskt, mens det tar litt lengre tid med andre ord. Utviklingen går uansett i den samme retningen, og det er dermed sannsynlig at stadig flere ord vil få hard konsonant etter hvert. Det er også helt tydelig at en ændring har skjedd – og at den sannsynligvis er kommet ganske langt. Hvis man ser på ændringsprosessen i forhold til s-kurven, er det vanskelig å vite hvor på kurven man befinner seg nå, men man kan likevel anta at man befinner seg på et punkt ganske høyt oppe på kurven, men uten at man er i slutfasen. Dette gjelder vel og merke for én bestemt aldersgruppe, nemlig ungdommer i alderen 15-18 år, og ikke hele Kristiansands befolkning.

5.8 Foreløpig oppsummering

Resultatene fra spørreskjemaet viser ikke at det er noen spesielt store forskjeller mellom de ulike informantgruppene når det gjelder bruken av bløte konsonanter; det er altså ikke noe klart og tydelig mønster for hvem som bruker bløte konsonanter, i alle fall ikke når det gjelder de elevene som har foreldre fra Kristiansand. Jentene på yrkesfag endte opp med den laveste tradisjonsprosenten, men det var såpass lite som skilte, at det like gjerne kan skyldes tilfeldigheter, som at yrkesfagjentene er mindre tradisjonelle enn andre. Det som derimot er verdt å trekke frem når man skal oppsummere resultatene, er likhetstendensene mellom informantene; alle informantgruppene, uansett kjønn og studieretning, ender opp med en lav tradisjonsprosent. Alle de ulike informantgruppene får en tradisjonsprosent på mellom 60 og 90 prosent i samtlige ordkategorier, men det er noen enkeltord, som for eksempel *vikeplikt*, *egenskaper* og *utenfor*, som får en høyere tradisjonsprosent enn andre ord. Likhetstendensen er likevel slående – noe som altså viser at de bløte konsonantene sannsynligvis er på vei ut av talemålet i Kristiansand, og det er tilsynelatende ingen sosiale grupper som ”holder mer igjen” enn andre. Når det gjelder ungdommene som har vokst opp i Kristiansand, men som ikke har foreldre fra byen, ser man derimot en ganske stor forskjell, ved at de har oppgitt at de bruker bløte konsonanter i svært liten grad.

Det at man ikke finner noe mønster for hvem som bruker bløte konsonantene i resultatene fra spørreskjemaet, kan tyde på at forskjellene ikke ligger på gruppenivå – men heller på individnivå. De bløte konsonantene står tilsynelatende ikke særlig sterkt blant ungdommer i Kristiansand, men det kan tenkes at det er enkelte individer som holder på de bløte konsonantene i større grad enn andre. Jeg vil dermed presentere resultatene fra intervjuene med hovedinformantene, slik at jeg forhåpentligvis kan få et bedre innblikk i noen tendenser eller mønster for bruk av bløte konsonanter på individnivå.

5.9 Hovedinformantene

Jeg presenterer nedenfor de ulike hovedinformantene som har vært med i undersøkelsen. Det er i alt seks hovedinformanter, som alle har svart på spørreskjemaet og bildeundersøkelsen – og de har deltatt i et kvalitativt oppfølgingsintervju. Jeg intervjuet informantene parvis, for at de skulle oppleve intervjusituasjonen litt mindre anspent, slik at også samtalen kunne føles mer naturlig. Jeg begynner med å presentere informantene fra allmennfag, som er Alexander, Anette og Annbjørg, og deretter presenterer jeg yrkesfaginformantene, som er Helena fra helse- og oppvekstfag, og Bjarte og Bent fra byggfag. Alle informantnavnene er fiktive.

Når jeg presenterer informantene, starter jeg med å fortelle litt kort om hver informant, og deretter presenterer jeg resultatene fra spørreskjemaet og bildeundersøkelsen, og viser i hvor stor grad hver enkelt informant oppgir å bruke bløte konsonanter. Etter dette presenterer jeg språkbruken jeg observerte i løpet av det kvalitative intervjuet med hver informant, og sammenlikner denne med det informanten har oppgitt i spørreskjemaet.

5.9.1 Hovedinformant Alexander

Alexander er 16 år, og er født og oppvokst i Kristiansand – og han går nå første året på medie- og kommunikasjonslinjen ved Tangen videregående skole. Når han ikke er på skolen eller er med venner liker han blant annet å spille ishockey, og han er ganske aktivt med på et lag i byen – og derfor går ganske mye av fritiden hans med til trening. Han har ikke helt bestemt seg for hva han vil gjøre etter at han er ferdig med videregående, men han forteller at han har lyst til å bli eiendomsmegler, og det har han i så fall tenkt til å studere i Oslo. Han er også veldig begeistret for USA, og forteller at han gjerne vil reise dit for å oppleve landet. Det virker som om USA har stor tiltrekningskraft på ham, og som han sier selv: ”Det er jo mye større der.” Han vurderer å være utvekslingsstudent der et år i løpet av videregående, men samtidig føler han at det kan komme til å bli litt langt borte når han ikke kjenner noen der, og at han vil savne familien og alle vennene hjemme. Dermed kan det også virke som om han

føler en viss tilhørighet til Kristiansand, selv om han helt klart kjenner på at han ønsker å reise bort – i alle fall for en periode.

Resultater fra spørreskjemaet og bildeundersøkelsen

Som man kan se i tabellen under, har Alexander oppgitt i spørreskjemaet at han utelukkende bruker harde konsonanter. På spørsmål om han bruker bløte konsonanter har han krysset av for ”nei”, og på spørsmålet om hva han synes om dette språktrekket har han krysset av for at han synes at det både er ”gammeldags” og ”harry”. Han har krysset av for ”vet ikke” på spørsmål om han er stolt av talemålet sitt, men han mener likevel at kristiansandsdialekten er blant de finere dialektene i Norge.

Tabell 16, Spørreskjema Alexander

	Alexander	Bløte konsonanter(%)
Konsonant i utlyd(5)	0	0
Konsonant i innlyd(4)	0	0
Sammensatte ord(5)	0	0
Tradisjonelle ord(4)	0	0
”Voksenord”(5)	0	0
Funksjonsord(6)	0	0

Når det gjelder bildeundersøkelsen, får man videre bekreftet inntrykket man fikk av Alexanders språkbruk i avkryssningsskjemaet, fordi også her bruker han utelukkende harde konsonanter. Nå kan man kanskje stille spørsmål ved hvor pålitelig denne bildeundersøkelsen er, fordi flere av informantene bestemte seg for hva de ville bruke da de forstod at det var bløte eller harde konsonanter det dreide seg om. Dette kan selvsagt være tilfelle også med Alexander, men samtidig tror jeg det kan tenkes at det faktisk er tilfelle at han har en gjennomført bruk av harde konsonanter. Grunnen til dette er delvis fordi jeg oppfattet det som at han svarte veldig spontant, men også fordi han virket såpass bevisst på at han ikke bruker bløte konsonanter.

Tabell 17, bildeundersøkelse Alexander

	Bløte konsonanter
Bak	-
Reker	-
Danskebåten	-
Kake	-
Ut	-
Sykepleier	-
Vikeplikt	-
Dåp	-
Bløte konsonanter totalt(%)	0

Observert språkbruk

Alexander er glad i Kristiansand, men han synes nok også at byen, og særlig dialekten, kan bli litt ”kjedelig”. Noe av det Alexander derimot setter mest pris på ved Kristiansand, er de fine somrene. Han liker godt at byen ligger ved kysten, og at man har god tilgang på fine badeplasser om sommeren. Når det gjelder dialekten i Kristiansand, er han derimot ikke så veldig begeistret:

”Æ leggår ikke så mye merke te an. Det æ jo fint... dialekten... men æ syns ikke det æ noe spesielt fint egentli... Æ æ veldi fæn a Oslo-dialekta... Æ likår an.”

Her forholder han seg ganske likegyldig til sin egen dialekt – han synes ikke den er stygg, men han synes ikke den er spesielt fin heller. Han sier også at han tror folk fra andre steder i landet kan oppleve kristiansandere som veldig ”breie”, som han sier selv i intervjuet – altså at de snakker med veldig tydelig dialekt. Når det gjelder Oslo, presiserer ikke Alexander noe videre hva han mener med Oslo-dialekten, men jeg antar at han kanskje ikke har så mye forhold til de ulike sosiolektene i Oslo, og dermed bruker det som et generelt begrep for dialekten i Oslo-området, som i hans øyne er et særlig prestisjefylt talemål.

Noe som ytterligere forsterker inntrykket jeg sitter med av at Alexander har en gjennomført bruk av harde konsonanter, er at jeg i løpet av intervjuet med ham utelukkende observerte ordformer med harde konsonanter:

Tabell 18, observert språkbruk

Alexander
Utfor
Utveksling
Likår(2)
Måte
Vet(3)
Ut

Alexander bruker utelukkende harde konsonanter i de ordene han uttaler i løpet av intervjuet, så det er altså samsvar mellom den registrerte språkbruken og den språkbruken han har oppgitt i avkryssningsskjemaet. Det må likevel sies at ni realisasjoner er litt for lite til å trekke noen sikre konklusjoner, men i Alexanders tilfelle er det ganske lett å anta at han ganske sikkert har en mer eller mindre gjennomført bruk av harde konsonanter.

Sammenfatning

Alexander virker ikke å være særlig opptatt av det lokale; han føler ikke noe tilhørighet til Kristiansand i spesielt stor grad, og han er heller ikke så veldig begeistret for dialekten. Han er mer urbant orientert, og føler nok at Kristiansand blir en litt for liten og kjedelig by, i forhold til for eksempel Oslo, hvor han ønsker å studere. Han er elev ved en allmennfaglig linje, og i følge Unn Røyneland (2005) er elever som velger allmennfag, ofte mindre lokalt orientert enn jevnaldrende yrkeselever, og dette vil også kunne gjenspeile seg i språkbruken deres. Alexander ønsker selv å reise til Oslo for å ta høyere utdanning, og han er ikke opptatt av at han må tilbake til Kristiansand etter dette, noe som viser at han ikke har spesielt dype ”røtter” i byen.

Han har ingen utpreget tradisjonell dialekt; mange vil nok tvert i mot hevde at han bruker et ”penere” talemål, blant annet ved at han ikke bruker bløte konsonanter. Når han bruker preposisjonen *med*, sier han *me* i stedet for *mæ* – han sier for eksempel ”me én gang” i stedet for ”mæ æi gang”, som er en mer tradisjonell måte å si det på. Når han bruker verbet *gjøre* i presens sier han *jør* i stedet for *jærr*, og han sier *åsså* (også) i stedet for *au* eller *å*. Han bruker imidlertid også noen tradisjonelle trekk i talemålet sitt, og eksempler på dette er at han i presens av verb og i substantiver, i de fleste tilfeller bruker endelsen *-år*, som for eksempel når han sier *snakkår*, og når han bruker preposisjonen *til*, sier han *te*. Selv om han altså har noen typiske kristiansandske trekk, er det likevel ganske mange forskjeller mellom måten Alexander snakker på og det tradisjonelle talemålet i Kristiansand.

5.9.2 Hovedinformant Anette

Anette er seksten år gammel, og er født og oppvokst i Kristiansand. På fritiden liker hun å være sammen med venner og å lese bøker – og hun bruker mye tid på å være ute. Hun går første året på medier og kommunikasjon ved Tangen videregående skole sammen med venninnen Annbjørg, som hun intervjues sammen med. Anette er veldig glad i å skrive, og har et ønske om en gang å bli forfatter, men hun sier selv at hun gjerne vil ha en ”vanlig” jobb først – men hun har enda ikke helt bestemt seg for hva hun ønsker å jobbe med.

Resultater fra spørreskjemaet og bildeundersøkelsen

Som man kan se av tabellen under, oppgir Anette at hun bruker harde konsonanter i stor grad – men hun har oppgitt at hun bruker bløte konsonanter i ordene *vikeplikt*, *leilighet*, *like*, *reker*, *landbruket* og *likestilling*. Dette gir en tradisjonsprosent på 20,2. I spørreskjemaet har hun i

tillegg krysset av for at hun er stolt av talemålet sitt – men hun tilføyer selv at hun snakker ”finere kristiansandsk”. Hun har likevel også krysset av for at kristiansandsdialekten er ”kjedelig” i forhold til andre dialekter, og for at hun synes at bløte konsonanter er både ”sjarmerende” og ”gammeldags”.

Tabell 19, resultater fra spørreskjemaet, Anette

	Anette	Bløte konsonanter(%)
Konsonant i utlyd(5)	1	20
Konsonant i innlyd(4)	0	0
Sammensatte ord(5)	1	20
Tradisjonelle ord(4)	1	25
”Voksenord”(5)	2	40
Funksjonsord(6)	1	16,6
Totalt	6	20,6

Jeg ønsket å ha med Anette videre i undersøkelsen fordi hun var en av de som oppgav å bruke ganske få bløte konsonanter i spørreskjemaet. I tillegg til det, fikk jeg i løpet av tiden hun og resten av klassen fylte ut avkryssningsskjemaet, inntrykk av at hun var opptatt av dialekt. Hun diskuterte høylytt sammen med jentene hun satt ved siden av, deriblant venninnen Annbjørg, som også er med i undersøkelsen, og det virket som om temaet engasjerte henne. Selv om Anette har oppgitt at hun bruker flest harde konsonanter, har hun også krysset av for noen bløte, og dermed ønsket jeg å få et litt bedre innblikk i den faktiske språkbruken hennes.

Selv om Anette har oppgitt at hun nesten utelukkende bruker harde konsonanter, har hun likevel oppgitt at hun bruker bløte konsonanter i utlyd, innlyd, i ett sammensatt ord – og noe overraskende oppgir hun at hun bruker bløte konsonanter i to ”voksenord”. Hun har også et par steder i skjemaet strøket ut verbet ”æ”, som man tradisjonelt har brukt i talemålet i Kristiansand, og i stedet skrevet at hun sier ”er”.

Når det gjelder bildeundersøkelsen, bruker Anette utelukkende harde konsonanter, noe som også var rimelig forventet med tanke på hva hun hadde oppgitt i avkryssningsskjemaet. Likevel, men tanke på at hun hadde en tradisjonsprosent på 20,6 i avkryssningsskjemaet, kunne man kanskje forvente at hun ville bruke bløte konsonanter i et par av ordene.

Tabell 20, resultater bildeundersøkelse, Anette

Ord i bildeundersøkelsen	Bløte konsonanter(+/-)
Bak	-
Reker	-
Utenriksminister	-
Danskebåten	-
Kake	-
Ut	-
Sykepleier	-
Vikeplikt	-
Dåp	-
Flat	-
Sitte	-
Bløte konsonanter totalt(%)	100

Observert språkbruk

I løpet av det kvalitative intervjuet merket jeg meg at Anette bruker enkelte former som jeg ikke kjenner igjen fra den mer tradisjonelle kristiansandsdialekten jeg er vant til å høre. Hun sier for eksempel *liker* og *tenker* i stedet for *likår* og *tenkår*, og *me* (prep.) i stedet for *mæ*. Hun er heller ikke veldig begeistret for dialekten, og mener den er ”treg”:

”Æ syns han ær litt spesiell... han blir litt for treig innimellom.”

I motsetning til venninnen Annbjørg, som trekker frem det ”rolige” ved talemålet i Kristiansand, mener Anette at dette er et heller negativt trekk ved dialekten. Hun avslutter likevel med å si at hun mener at alle på Sørlandet er veldig snille, noe som kanskje kan tyde på at hun ser på Kristiansand, og dialekten inkludert, som noe trygt og hjemlig, men dermed kanskje også som noe litt kjedelig.

Anette hadde en del flere realisasjoner av bløte konsonanter i løpet av det kvalitative intervjuet i forhold til de andre informantene. Selv om det ikke er veldig mange ord, er det likevel tilstrekkelig til å si at det er ganske godt samsvar mellom rapportert og registrert språkbruk:

Tabell 21, observert språkbruk

Anette
Like
Ute(2)
Bokserien

Lite(3)
Liker
Ut
Liten
Utafor
Språk
Språkbruk
Peker
Vet (ve:t)

Jeg tror det er god grunn til å tro at det Anette oppgir i spørreskjemaet, og det hun svarer i bildeundersøkelsen, er pålitelig, fordi hun ikke har noen realisasjoner av bløte konsonanter overhodet i løpet av intervjuet. Hun har sannsynligvis likevel overrapportert noen tradisjonelle former til en viss grad i spørreskjemaet, da hun fikk en tradisjonsprosent på 20 der.

Sammenfatning

Anette er nok den informantene som har den minst tradisjonelle dialekten av alle hovedinformantene, til tross for at hun oppgir at hun bruker bløte konsonanter i enkelte ord i spørreskjemaet. Anette er ikke særlig opptatt av det lokale og det ”typisk” kristiansandske – hun synes både stedet og talemålet er litt kjedelig og ”tregt”, og hun er klar på at hun ønsker å flytte fra byen. Hun er ganske bevisst på hvordan hun prater, og mener selv at hun snakker ”pent”, noe som også kommer frem gjennom intervjuet med henne, hvor hun bruker utelukkende harde konsonanter, i tillegg til at hun blant annet legger bort den tradisjonelle kristiansandske *-år*-endelsen i blant annet flertall av substantiver, i presens av verb, i konjunksjonen *eller* og i setningsadverbet *sikker* – noe som gir grunn til å tro at hun bruker denne endelsen i de fleste kategorier hvor det er mulig å bruke den. Som Alexander, sier også hun *jør* i stedet for *jårr* når hun bruker verbet *gjøre* i presens. Jeg registrerte også at hun sa *selv* i stedet for *sjøl*. På bakgrunn av de opplysningene jeg har fått i spørreskjemaet og det datamaterialet jeg har fra det kvalitative intervjuet kan man med ganske stor sikkerhet konkludere med at Anette nesten bare bruker harde konsonanter i sitt talemål, og at det dermed også er godt samsvar mellom den rapporterte og den observerte språkbruken i dette tilfellet.

5.9.3 Hovedinformant Annbjørg

Annbjørg er 16 år, og har bodd hele livet sitt i Kristiansand. Hun er en aktiv jente, som liker å bruke mye av fritiden sammen med vennene sine og å synge i kor i den lokale kirken som hun pleier å gå i. Hun er elev ved Tangen videregående skole, og går første året på medier og kommunikasjon der.

Annbjørg er glad i Kristiansand, men hun ser ikke for seg at hun kommer til å bo i byen etter at hun er ferdig med videregående og skal begynne å studere. Hun kan gjerne tenke seg å ta et friår når hun er ferdig med skolen, og tilbringe et år på folkehøyskole et sted i Norge, og ellers kunne hun godt tenke seg å bo i en annen by mens hun skal studere. Hun er likevel klar på at hun helst vil studere i Norge og ikke i utlandet, for som hun sier det selv: ”det æ best å studere på norsk.” Selv om hun kunne tenke seg å flytte fra Kristiansand en periode, sier hun likevel at hun har planer om å bosette seg i Kristiansand etter at hun er ferdig med studiene, og ser dermed for seg en fremtid i byen.

Resultater fra spørreskjemaet og bildeundersøkelsen

Som tabellen under viser, oppgir Annbjørg at hun bruker bløte konsonanter i stor grad, men hun har likevel oppgitt at hun bruker harde konsonanter i ordene *apekatt*, *fotball*, *nøtter*, *arbeidsledighet*, *utenfor*, *likestilling* og *båt plass*. Hun har en samlet tradisjonsprosent på 75,8 prosent, altså ligger hun langt over gjennomsnittet for informantene i min undersøkelse. Hun har krysset av for at hun er stolt av talemålet sitt, og for at dialekten i Kristiansand er ”den fineste” i Norge. I tillegg mener hun at bløte konsonanter er både ”sjarmerende” og ”gammeldags”.

Tabell 22, resultater fra spørreskjemaet, Annbjørg

	Annbjørg	Bløte konsonanter(%)
Konsonant i utlyd(5)	5	100
Konsonant i innlyd(4)	3	75
Sammensatte ord(5)	3	60
Tradisjonelle ord(4)	3	75
”Voksenord”(5)	3	60
Funksjonsord(6)	5	83,3
		75,8

Annbjørg mener selv at hun snakker kristiansandsdialekt, og hun oppgir også i avkryssningsskjemaet at hun bruker flest bløte konsonanter. Da hun fylte ut skjemaet sammen med venninnen Anette, pratet de mye om kristiansandsdialekten og bløte konsonanter, og jeg

merket meg da at Annbjørg var veldig opptatt av at hun brukte bløte konsonanter, mens Anette på sin side i stor grad mente hun brukte flest harde. Dette er også en av grunnene til at jeg ønsket å ha Annbjørg med videre i undersøkelsen; hun er engasjert og har meninger om både egen og andres språkbruk. I tillegg tenkte jeg det ville være praktisk å intervjuer Annbjørg og Anette sammen, i og med at de tydelig er gode venner, noe jeg også fikk bekreftet av læreren deres.

Når det gjelder bildeundersøkelsen, bruker Annbjørg bløte konsonanter i alle ordene. Sannsynligvis ble det ganske åpenbart at det var bløte konsonanter jeg var ute etter, og på grunn av at Annbjørg er opptatt av å bruke dette språktrekket, bestemte hun seg nok for å bruke bløte konsonanter da hun skulle svare. Dette ble nok også forsterket av at hun satt sammen med Anette, som bare brukte harde konsonanter.

Tabell 23, resultater fra bildeundersøkelse, Annbjørg

	Bløte konsonanter
Bak	+
Reker	+
Utenriksminister	+
Danskebåten	+
Kake	+
Ut	+
Sykepleier	+
Vikeplikt	+
Dåp	+
Flat	+
Sitte	+
Bløte konsonanter totalt(%)	100

Observert språkbruk

I løpet av det kvalitative intervjuet ble det svært tydelig at Annbjørg har et positivt forhold til egen dialekt. Hun oppgir at hun synes kristiansandsdialekten er veldig fin, og mener at det er positivt at den, etter hennes oppfatning, er så ”avslappende”:

”Dæn æ fin å rolig å avslappanes... Jammen an æ sånn rolig, ikke sånn stressanes som sånn Oslo... som snakker så fort lissom.”

Etter det kvalitative intervjuet, sitter jeg dessverre igjen med litt for få realisasjoner til å kunne si noe sikkert om Annbjørg bruk av bløte konsonanter, men jeg observerte likevel noen få ord, som jeg har satt opp i tabellen under:

Tabell 24, observert språkbruk, Annbjørg

Observert språkbruk
Sittår
Utdanning
Måte
Restaurant- og madfag

Fire observasjoner er selvsagt ikke tilstrekkelig til å trekke noen konklusjoner, men man kan i det minste gjøre noen antakelser. I og med at Annbjørg brukte harde konsonanter i tre av fire ord, er det rimelig sannsynlig at hun oppgir at hun bruker bløte konsonanter i større grad enn det hun faktisk gjør. Når det gjelder det siste ordet, *restaurant- og madfag*, kan hun ha blitt påvirket av at jeg uttalte det med bløt konsonant like før. Annbjørg er stolt av både hjemstedet og dialekten hun bruker, og for henne er de bløte konsonantene noe som kjennetegner kristiansandsdialekten i stor grad, og noe hun dermed ønsker å bruke. Hun oppgir dermed at hun bruker bløte konsonanter i stor grad, men i virkeligheten bruker hun sannsynligvis flere harde konsonanter enn det hun tenker selv.

Sammenfatning

Annbjørg er, i motsetning til Anette, en ganske lokalt tilknyttet jente, som trives i Kristiansand, og som ønsker å bli boende i byen når hun er ferdig med eventuelle studier. Hun har et mer tradisjonelt talemål enn Anette, men hun er sannsynligvis ikke så utpreget tradisjonell som resultatene fra spørreskjemaet kunne gi inntrykk av. I intervjuet bruker hun flere harde enn bløte konsonanter, og i tillegg registrerte jeg at hun sa *me* i stedet for *mæ* når hun brukte preposisjonen *med*. Hun brukte likevel, i alle tilfeller som jeg observerte, den tradisjonelle *-år*-endelsen i presens av verb og i substantiver. Det at hun oppgir at hun bruker bløte konsonanter i stor grad i spørreskjemaet, kan tenkes å være et signal om at hun har et positivt forhold til den tradisjonelle kristiansandsdialekten, og at hun ønsker å snakke slik selv. Det at hun bruker et mindre tradisjonelt talemål under intervjuet, kan imidlertid tyde på at hun har en forestilling om at hun snakker mer tradisjonelt enn det hun faktisk gjør – og

dermed blir det heller ikke særlig godt samsvar mellom det hun oppgir i spørreskjemaet og det talemålet hun faktisk bruker i intervjuet.

5.9.4 Hovedinformant Bjarte

Bjarte er 18 år, og går andre året på bygg- og anleggslinjen på Tangen videregående skole i Kristiansand, og han har planer om å bli rørlegger etter at han er ferdig med skolen. Planen hans er å gå ut i lære etter to år, men han har ikke tenkt så mye på hvor han har lyst til å jobbe.

Bjarte liker godt å bo i Kristiansand, men han forteller at han tilbringer mye tid i Eiken, som er et tettsted i Hægebostad kommune, som ligger rundt to timer fra Kristiansand. Han er også veldig begeistret for Mandal, og han sier selv at det bor veldig mange hyggelige folk der, og derfor kunne han gjerne tenke seg å flytte til Mandal når han blir ferdig med skolegangen.

Selv om han virker ganske lokalt tilknyttet, forteller han også at han kunne tenke seg å bo på Ny Caledonia, som er en øy utenfor Australia, som han bodde på i ett og et halvt år da han var liten, i forbindelse med at faren hans jobbet der. Det er likevel først og fremst det varme været som virker å være det som har den fremste tiltrekningskraften på ham.

Resultater fra spørreskjemaet og bildeundersøkelsen

Som man kan se i tabellen under, har Bjarte oppgitt at han bruker bløte konsonanter i ganske stor grad, og han får dermed en tradisjonsprosent på 68. Han har likevel oppgitt at han bruker hard konsonant i utlydsordet *språk*, i innlydsordene *nøtter* og *sitter*, i det sammensatte ordet *fotball*, i voksenordene *utenrikspolitikk*, *oppholdstillatelse* og *likestilling* – og i tradisjonsordet *måka*.

Tabell 25, spørreskjema, Bjarte

	Bjarte	Bløte konsonanter(%)
Konsonant i utlyd(5)	4	80,0
Konsonant i innlyd(4)	2	50,0
Sammensatte ord(5)	4	80,0
Tradisjonsord(4)	3	75,0
”Voksenord”(5)	2	40,0
Funksjonsord(6)	5	83,3
Totalt	20	68,0

I bildeundersøkelsen brukte Bjarte flest bløte konsonanter, men han brukte hard konsonant i to av ordene, og dermed får han en høyere tradisjonsprosent her enn det han fikk i spørreskjemaet. Også her må det sies at bildeundersøkelsen ble avslørende for informantene,

da de fort skjønnte hva jeg var ute etter, og derfor mer eller mindre bestemte seg for om de skulle bruke bløte eller harde konsonanter.

Tabell 26, bildeundersøkelse, Bjarte

	Bløte konsonanter
Bak	+
Reker	+
Utenriksminister	-
Kjøpesenter	+
Kake	+
Ut	+
Sykepleier	+
Vikeplikt	+
Dåp	+
Fotball	+
Bok	-
Bløte konsonanter totalt(%)	81,8

Observert språkbruk

Bjarte forteller at han liker kristiansandsdialekten godt, og han er ikke helt enig med kameraten sin som mener at kristiansandsdialekten er ”femi”. Han mener likevel at dialekten av og til kan være vanskelig å forstå for andre som ikke er fra byen:

”Æ syns an æ veldi grei æ... litt vanskeli for andre å forstå av å te men...”

Han utdyper videre:

”Noen ganger må du legge om ja... fra Oslo å sånn, så snakker du å så tror di du æ fra Danmark ellår noe.”

Bjarte har altså et positivt forhold til sin egen dialekt, og når han forteller at han må legge om, er det ikke fordi han prøver å legge om til et ”penere” mål for å forsøke å snakke mer formelt – det er enkelt og greit fordi han opplever at han ikke blir forstått. Når det gjelder bløte konsonanter, mener han selv bestemt at han bruker dette språktrekket, og han sier at han er opptatt av å holde på dialekten sin.

I løpet av intervjuet observerte jeg ikke veldig mange ord som inneholdt variabelen bløte konsonanter, og grunnen til det kan være at intervjuet ble litt kortere enn det ideelt sett kanskje burde være. Jeg observerte likevel noen ord, som jeg har ført opp i skjemaet under.

Tabell 27, observert spåkbruk

Bjarte
Ut(2)
Takdekking(2)
Søkår
Utforbi
Bløde
Liår

Bjarte uttalte altså fire ord med hard konsonant i ordene, og to av disse ordene, *takdekking* og *ut*, sa han to ganger, og begge gangene brukte han hard konsonant. Da han skulle si ”bløte konsonanter” sa han det med bløt konsonant, men da hadde også jeg sagt dette ordet rett før, og brukt nettopp bløte konsonanter (fordi jeg selv har det i dialekten), og derfor virket det som han var bevisst på at han skulle si det på denne måten. I det siste ordet, altså *liker*, som Bjarte har uttalt *liår*, finner vi strengt tatt hverken hard eller bløt konsonant, men jeg tok det med fordi det opprinnelig er konsonant i ordet, og i tillegg så er denne uttalemåten noe mange vil anse som ”typisk” for Kristiansand.

Sammenfatning

Bjarte er veldig opptatt av det lokale; han føler tilhørighet til det sørlandske, og derfor er han opptatt av å holde på dialekten, men han føler ikke nødvendigvis noe særlig tilhørighet til Kristiansand som by. Unn Røyneland (2005) skriver i avhandlingen sin at elever fra yrkesfaglig studieretning ofte har et mer tradisjonelt talemål enn jevnaldrende fra allmennfaglig studieretning, og at de føler mer tilhørighet til det lokale. Dette stemmer for Bjarte sin del, men selv om han bor i en by, føler han større tilhørighet til tettsteder og mindre byer rundt Kristiansand, som for eksempel Mandal og Eiken. Han er opptatt av at bløte konsonanter er et språktrekk han bruker, og dermed har han også oppgitt en utstrakt bruk av dette i spørreskjemaet. Når det derimot gjelder den registrerte språkbruken til Bjarte, samsvarer ikke denne helt med den rapporterte språkbruken, fordi han bruker harde konsonanter i større grad enn bløte konsonanter i de ordene som jeg registrerte. Dette var i alt seks ord, og det er selvsagt for få ord til å trekke noen sikre konklusjoner, men man kan tenke seg at Bjarte, som er opptatt av det lokale og det å bevare dialekten, tenker at han bruker bløte konsonanter i større grad enn det han egentlig gjør, og at han dermed er mer påvirket av talemålet til sine jevnaldrende enn det han selv tror eller ønsker.

5.9.5 Hovedinformant Helena

Helena er 16 år, går første året på helse- og oppvekstfag ved Kristiansand Katedralskole Gimle, og er født og oppvokst i Kristiansand. Hun er en blid, engasjert og snakkesalig jente, som er glad i å spille fotball, og spiller på et lokalt lag i Kristiansand. Hun er også glad i å reise, og etter at hun er ferdig på videregående er hun veldig klar på at hun vil ha et friår, som hun vil bruke på å jobbe og å reise rundt i verden. Hun har også planen klar når det gjelder hva hun ønsker å gjøre etter at hun er ferdig med skolen og friåret; da vil hun bli førskolelærer – men hun vet ikke hvor hun ønsker å ta utdanningen. Hun er glad i Kristiansand, så derfor kunne hun godt tenke seg å ta førskolelærerutdanningen i byen, for som hun sier selv, er det jo fint å kunne bo gratis hjemme – men samtidig tenker hun at det kanskje kunne være spennende å bo et annet sted også.

Resultater fra spørreskjemaet og bildeundersøkelsen

I avkryssningsskjemaet oppgir Helena at hun bruker bløte konsonanter i ganske stor grad; hun har en tradisjonsprosent på 62. Hun har oppgitt hard konsonant i utlydsordene *leilighet* og *møte*, og i de sammensatte ordene *apekatt*, *lekeplassen* og *egenskaper*. Hun har også oppgitt hard konsonant i de fleste ”voksenordene” bortsett fra *likestilling*, i tradisjonsordet *måka* og i funksjonsordet *utenlands*. Hun har krysset av for at hun er stolt av talemålet sitt, og for at hun bruker ”mest bløte” konsonanter. I tillegg har hun krysset av for at hun mener at bløte konsonanter er ”fint”, ”kult” og ”gammeldags”.

Tabell 28, resultater spørreskjema, Helena

	Helena	Bløte konsonanter(%)
Konsonant i utlyd(5)	4	80
Konsonant i innlyd(4)	3	75
Sammensatte ord(5)	2	40
Tradisjonelle ord(4)	3	75
”Voksenord”(5)	1	20
Funksjonsord(6)	5	83,3
	18	62,0

I bildeundersøkelsen hadde Helena en tradisjonsprosent på 40, noe som er litt mindre enn det hun rapporterte i avkryssningsskjemaet. Det virket ikke som om hun ble fullt så påvirket som de andre av det at jeg var på jakt etter å høre om hun brukte bløte eller harde konsonanter,

fordi da ville hun sannsynligvis hatt en høyere tradisjonsprosent enn hun faktisk endte opp med.

Tabell 29, resultater fra bildeundersøkelsen, Helena

	Bløte konsonanter
Bak	+
Reker	+
Utenriksminister	-
Danskebåten	-
Kake	+
Ut	-
Sykepleier	+
Dåp	-
Fotball	-
Sitte	-
Bløte konsonanter totalt(%)	40

Observert språkbruk

Helena trives veldig godt med å bo i Kristiansand, og trekker frem det at man har det aller meste i Kristiansand; det er en passelig stor by med ulike severdigheter – og i tillegg så har man jo danskebåten. Hun foretrekker Kristiansand fremfor Oslo, som hun anser for å være en for stor og uoversiktlig by. Hun mener selv at hun snakker kristiansandsdialekt, men hun oppfatter at mange mener at den dialekten høres så ”hyggelig” ut, noe hun selv mener at ikke er riktig:

”De æ jo mange som siår sånn dær atte... kristian... sørlendingår, på en måte, atte dialækta høres så hyggeli ut... men æ følerke de’ sjøl når æ snakkår de’ språke skulle æ te å si, den dialækta”

Hun bekrefter i intervjuet at hun bruker bløte konsonanter, men samtidig har hun et litt blandet forhold til dette språktrekket, fordi hun fremhever at hun synes at det høres litt ”mandig” ut.

”Æ syns de’ æ litt mand... kage, båden, de’ æ litt mand”

Helena hadde noen realisasjoner av både bløte og harde konsonanter i løpet av intervjuet, og jeg har satt opp de ordene jeg observerte i tabellen under:

Tabell 30, observert språkbruk

Helena
Like
Måte
Måde
Brukår
Brugår
Språke
Fotball
Ut(2)

Noe av det som kan sies om språkbruken til Helena, er at hun blander formene ganske mye, og det kan variere fra setning til setning om hun bruker bløt eller hard konsonant. Vi ser for eksempel at hun i det ene øyeblikk sier *måte* med bløt konsonant, mens hun noen sekunder senere bruker hard konsonant i det samme ordet. Hun har likevel en overvekt av harde konsonanter – i alle fall ut fra det jeg observerte. I den forbindelse registrerte jeg at hun vekslet mellom ulike former når det gjaldt andre språklige variabler også. I Kristiansand har man tradisjonelt sagt *te* og ikke *til*, men Helena bruker begge disse formene om hverandre, og hun bruker særlig formen *til* hvis hun skal legge trykk på noe. Jeg registrerte også at hun brukte ulike former da hun brukte verbet *vite* i presens; hun brukte både *vet*, *ved* og *vætt*, der de to sistnevnte regnes som mer tradisjonelle ”kristiansandske” former.

Vi ser likevel at Helena brukte flere harde enn bløte former i løpet av intervjuet, og dermed kan man også anta at dette gjenspeiler den språkbruken som hun har til vanlig, og dette samsvarer også noenlunde med svarene hun gav både i avkrysningskjemaet og i bildeundersøkelsen. Man kan nok likevel, ut fra resultatene, anta at hun overrapporterte litt i skjemaet, og at hun dermed egentlig har en mindre tradisjonell dialekt enn det hun kanskje tenker selv.

Sammenfatning

Helena føler helt tydelig en viss tilhørighet til Kristiansand; hun er begeistret for byen, og hun uttrykker at hun foretrekker den fremfor Oslo, som mange unge kanskje tiltrekkes av i større grad enn Kristiansand. Hun er likevel klar på at hun ønsker å reise litt, men hun ønsker nok likevel å slå seg ned i området rundt Kristiansand når den tid kommer. Hun har et litt blandet forhold til bløte konsonanter, da hun ser på det som litt mandig, men likevel er hun tydelig på at dette er et språktrekk hun bruker, noe hun også oppgir i spørreskjemaet. Noe av årsaken til at hun oppgir en ganske høy frekvens av dette trekket, kan nok være fordi hun er lokalt

orientert, og begeistret for Kristiansand og det sørlandske. Man kan nok likevel anta, med tanke på de resultatene man fikk i løpet av bildeundersøkelsen og det kvalitative intervjuet, at hun egentlig bruker færre bløte konsonanter enn det hun oppgir i spørreskjemaet.

5.9.6 Hovedinformant Bent

I utgangspunktet hadde jeg ikke tenkt til å ha med Bent i undersøkelsen, rett og slett fordi han snakket mye mindre enn Bjarte, som han ble intervjuet sammen med, og dermed satt jeg igjen med bare én observasjon av bløte/harde konsonanter – nemlig fotball, og i dette ordet brukte han hard konsonant. Grunnen til at jeg likevel tar ham med, er at han hadde noen interessante synspunkter på talemålet i Kristiansand og Flekkerøya, hvor han bor. Selv om Bjarte pratet mest, var Bent engasjert i samtalen akkurat da det handlet om ”dialekten” på Flekkerøya.

Bent er 18 år, og går i likhet med kameraten Bjarte andre året på bygg- og anleggslinjen på Tangen videregående skole i Kristiansand. På fritiden forteller Bent litt lattermildt at han ser på TV, i tillegg til at han jobber en del. Han jobber i en bedrift i Kristiansand, som blant annet driver med styringssystemer. Han har enda ikke helt bestemt seg for hvilken vei han vil gå når han skal ut i lære, men det blir sannsynligvis noe innen rørlegging, blikk eller takdekking.

Resultater fra spørreskjemaet og bildeundersøkelsen

Bent har oppgitt at han bruker flest bløte konsonanter, og får dermed en tradisjonsprosent på 75. Han har likevel oppgitt at han bruker harde konsonanter i ordene *språk*, *leilighet*, *nøtter*, *fotball* og *oppholdstillatelse*. Når det gjelder ordene *vikeplikt* og *måka*, har han ikke avgitt noe svar.

Tabell 31, resultater spørreskjema, Bent

	Bent	Bløte konsonanter(%)
Konsonant i utlyd(5)	3	60
Konsonant i innlyd(4)	3	75
Sammensatte ord(5)	3	60
Tradisjonsord(4)	3	75
”Voksenord”(5)	4	80
Funksjonsord(6)	6	100
Totalt		75,0

Det er ganske godt samsvar mellom hva Bent har oppgitt i spørreskjemaet, og hva han svarer i bildeundersøkelsen, ved at han bruker hard konsonant i to av tilfellene. I og med at kameraten Bjarte var litt mer engasjert i bildeundersøkelsen, gav ikke Bent noe svar på hva han så på alle

bildene. Det ble heller ikke naturlig å forsøke å ”tvinge” svaret ut av ham, fordi da ville han sannsynligvis blitt enda mer bevisst på at han skulle bruke bløte konsonanter.

Tabell 32, resultater bildeundersøkelse, Bent

	Bløte konsonanter
Reker	+
Danskebåten	+
Kake	+
Ut	+
Sykepleier	+
Vikeplikt	+
Dåp	-
flat/fotball	-
Bløte konsonanter totalt(%)	80,0

Observert språkbruk

Bent er ikke så veldig begeistret for Kristiansand, og han sier klart og tydelig at han ønsker å flytte så fort han er ferdig med skolen. Det er, i motsetning til hovedinformantene på allmennfag, ikke fordi han opplever Kristiansand som en liten by, og dermed ønsker å oppleve noe nytt og kanskje mer spennende. Han vil tvert i mot bort fra bylivet, og han ønsker dermed heller å flytte til et mindre sted i Kristiansand sitt nærområde, og han nevner Søgne og Grimstad som alternativer til hvor han kunne tenke seg å bo. Han forteller at det er viktig for ham å bli på Sørlandet, fordi han både har familien sin og vennene i området her.

Når Bent skal fortelle hva han synes om dialekten i Kristiansand er det første han utbryter ”femi”. Han er selv fra Flekkerøya, og mener det er mye som skiller talemålet han bruker og det talemålet som er i byen:

”Altså øya og Kristiansand, sælve kristiansandsdialekta, det æ ganske forskjæll... De æ mer mandi ellår sånn mer mørk i stemmen på øya, så de æ vældi sånn lys sånn dærre ”luft” og ”loft”... de æ jo så femi!”

Bent eksemplifiserer altså forskjellene som, i hans øyne, finnes mellom dialekten i Kristiansand by og Flekkerøya ved å vise til at man i selve byen sier *luft* med midtre vokal mens man på Flekkerøya sier *loft* med bakre vokal. Når det gjelder hans egen dialekt, mener han at han snakker en blanding av disse to ”dialektene”, men at han bruker flest former som er typiske for Flekkerøya. Han mener videre at måten man snakker på Flekkerøya kan karakteriseres som ”brei” og ”mandig”:

”Ja, ganske brei... altså du kan si at none jentår høres ut som menn... det siår jo litt sånn egentli...”

Bent mener også at det er enkelte i Kristiansand som peker seg ut som spesielt ”femi”, og han trekker da frem elevene fra Noroff, som er en privat utdanningsinstitusjon, som eksempel på dette:

”Noroff, de æ... de æ femi... de æ sånn typisk Lund å sånn, sånn folk som bor vældi nærme byen, di snakkår veldi sånn kristiansanddialekt å sånn”

Når Bent her snakker om ”kristiansandsdialekt”, mener han sannsynligvis ikke den tradisjonelle dialekten med utstrakt bruk av for eksempel bløte konsonanter og vokalvariasjoner. Det er nok en utbredt forestilling i Kristiansand om at de som bor på Lund, som ligger svært sentralt i byen, har en utpreget sørlandsdialekt, men når Bent snakker om dialekten til ”folk på Lund”, sikter han heller til et pent bymål, som han altså anser som ”femi”.

Sammenfatning

Bent var ikke særlig pratsom i løpet av intervjuet, bortsett fra da han snakket om ”dialekten” på Flekkerøya. Han ble også litt forstyrret av en telefon mens han ble intervjuet. Jeg har dermed ikke fått nok realisasjoner av bløte eller harde konsonanter til å kunne si om det er samsvar mellom hva Bent har oppgitt i spørreskjemaet og hvordan han snakket da han ble intervjuet. Det som likevel kan sies, er at Bent er en tydelig lokalt tilknyttet person. Han føler nok ikke så mye tilhørighet til Kristiansand, men han føler stor tilhørighet til Sørlandet, og da spesielt bygdene som ligger rundt Kristiansand, som for eksempel Søgne. Selv om jeg ikke fikk noen realisasjoner av hverken bløte eller harde konsonanter, bortsett fra i ordet *football*, hvor han brukte hard konsonant, observerte jeg likevel noen litt interessante tendenser i Bent sin språkbruk. Han brukte i alle tilfeller endelsen *-år* i presens av verb og i substantiver, og i tillegg registrerte jeg at han ved to tilfeller sa *ikkje* i stedet for *ikke*, og han sa *rondt* i stedet for *rundt*. Dette gir grunn til å tro at Bent kanskje har en litt mer tradisjonell dialekt enn de andre hovedinformantene, noe som muligens kan forklares med at han kommer fra Flekkerøya, hvor det i alle fall eksisterer en slags forestilling om at beboerne på ”Øya” har en mer tradisjonell dialekt enn andre i Kristiansand. Det kan likevel også tenkes at han snakket mer tradisjonelt enn det han egentlig gjør i løpet av intervjuet.

Flere bløte konsonanter på Flekkerøya?

Mange i Kristiansand vil nok hevde at folk på Flekkerøya snakker mer ”bredt” enn andre folk i byen, og at de dermed også bruker bløte konsonanter i større grad. Flekkerøya er en øy som ligger i Kristiansand kommune, og som er forbundet med byen gjennom en tunnel. Øya har vært en viktig havn i mange hundre år, og dermed knytter det seg nok også en viss stolthet til stedet for de som bor der. I dag er Flekkerøya med på å arrangere en årlig fotballcup og en kristen musikkfestival – og i tillegg har de et eget fotballag, Fløy, som er med og kjemper i toppen av andre divisjon. Mitt inntrykk er at mennesker fra Flekkerøya kanskje føler en ganske sterk identitetsmessig tilknytning til hjemstedet sitt, og en av årsakene til dette er sannsynligvis at Flekkerøya i mange år har vært et ganske isolert samfunn, samtidig som det også har vært et viktig sted for handel. I dag er Flekkerøya en del av stor-Kristiansand, og det er dermed sannsynlig at denne identiteten står mindre sterkt, men jeg tror likevel det er mulig at denne forestillingen fremdeles eksisterer.

To av informantene som er med i undersøkelsen kommer fra Flekkerøya, og den ene av disse er hovedinformanten Bent – mens den andre informanten er en jente fra allmennfag. Begge disse har oppgitt at de bruker bløte konsonanter i stor grad, og de har begge en tilsynelatende positiv holdning til hjemstedet sitt. Som jeg skrev i kapitlet med hovedinformantene, mente Bent at kristiansandsdialekten var ”femi”, og både han og kameraten, Bjarte, var veldig tydelige på at folk på Flekkerøya snakker annerledes enn folk i ”byen” Kristiansand, ved at de snakker mer ”bredt” og ”mandig”.

Hvorvidt det stemmer at folk fra Flekkerøya virkelig snakker så mye bredere enn andre folk i Kristiansand, er jeg mer i tvil om. Det er ikke utenkelig at situasjonen var slik før, men i og med at Flekkerøya i dag på ingen måte er isolert, men en del av ”storbyen” Kristiansand på lik linje med alle andre bydeler i Kristiansand kommune, så det er liten grunn til å tro at det er store forskjeller mellom talemålet til folk på ”Øya” og folk ellers i byen. Det som er mer sannsynlig, er at det eksisterer en forestilling om at talemålet på Flekkerøya er mer «bredt» enn det ellers er i Kristiansand. Dermed vil kanskje folk fra Flekkerøya i enkelte situasjoner legge om dialekten slik de tenker at man ”egentlig” snakker på Flekkerøya.

5.9.7 Oppsummering – hovedinformantene

Etter å ha oppsummert resultatene fra spørreskjemaet, som alle informantene i undersøkelsen svarte på, ser man ingen tydelige mønstre i forhold til hva slags sosiale grupper som oppgav at de brukte bløte konsonanter. Det er altså ikke noen korrelasjon mellom de sosiale variablene, i

dette tilfellet *kjønn* og *studieretning*, og språkbruk. Når man så ser nærmere på resultatene fra hovedinformantene, ser man at variasjonen i bruken av bløte konsonanter kan ligge på individnivå, heller enn på gruppenivå. Det at enkelte ungdommer holder på de bløte konsonantene – eller i alle fall oppgir at de gjør det – kan tenkes å henge sammen med personligheten.

Martin Skjekkeland (2009) skriver om ”personlighetstyper”, og hva slags betydning det kan ha for språkbruken, i *Språk og samfunn i endring – ein studie av tilhøvet mellom lokal identitet og talemålsutvikling*, hvor han har undersøkt talemålet til ungdommer i Kvinesdal. Han skiller da mellom den ”heimkjære” typen, som gir uttrykk for en sterk tilknytning til hjembygda, og den ”utovervende” typen, som ser frem til å komme i et annet miljø. Han kaller den førstnevnte typen for ”homo domesticus”, og den andre typen for ”homo dynamicus” (Skjekkeland 2009, s. 144). Han skriver videre at de ”heimkjære” typene i stor grad holder seg i Kvinesdal, og samtidig har de en positiv holdning til bygda; de er stolte over den, og de ønsker å slå seg ned der. De har i tillegg et positivt syn på talemålet sitt. Den ”utovervende” typen, derimot, har gjerne venner fra byer og bygder rundt Kvinesdal, og de liker å reise. De fleste i denne gruppen er ikke opptatt av å ha et yrke som gjør at de kan slå seg ned i Kvinesdal, de synes ikke det er særlig viktig å kunne bo nær familien, og dermed ønsker flere fra denne gruppen å slå seg ned i en større by. I motsetning til de ”heimkjære” ungdommene, har de ikke et spesielt positivt syn på sitt eget talemål (Skjekkeland 2009, s. 146). Ungdommene som kan karakteriseres som ”heimkjære” bruker flere tradisjonelle former enn de som kan karakteriseres som ”utovervende”.

Når det gjelder mine hovedinformanter, kan man – i alle fall til en viss grad – dele dem inn i ”heimkjære” og ”utovervende” typer. Det er likevel viktig å huske disse informantene ikke nødvendigvis er representative for hele informantgruppen. Når det gjelder hovedinformanten Alexander, bærer han nok mest preg av å være en såkalt ”homo dynamicus”, ved at han ikke er spesielt lokalt tilknyttet; han ønsker å reise bort fra Kristiansand, og aller helst vil han til Oslo, som han er veldig begeistret for. Han er heller ikke særlig begeistret for kristiansandsdialekten, men han forteller at han liker dialekten i Oslo. Det kan tenkes at disse holdningene påvirker språkbruken til Alexander, og i spørreskjemaet oppgir at han kun bruker harde konsonanter, og inntrykket av at han faktisk gjør det, blir forsterket ved at han også i intervjuet bare bruker harde konsonanter.

Også hovedinformanten Anette kan sies å minne mest om en "homo dynamicus". Hun er, i likhet med Alexander, ikke særlig lokalt tilknyttet; hun er tydelig på at hun ønsker å flytte bort fra Kristiansand når hun er ferdig med skolen, og det er heller ikke utenkelig for henne å flytte utenlands. Hun er også selv opptatt av at hun snakker "pent", noe som viser at det tradisjonelle talemålet i Kristiansand ikke har noen sterk identifiseringsfunksjon for henne. Hun er den av hovedinformantene som har den minst tradisjonelle dialekten, og hun bruker utelukkende harde konsonanter i løpet av intervjuet.

Både Annbjørg, Helena, Bjarte og Bent bærer mer preg av å være "heimekjære" typer, ved at de alle er mer lokalt tilknyttede personer enn det Alexander og Anette kan hevdes å være. De har alle en positiv holdning til Kristiansand, og de har et ønske om å bo i byen – eller i alle fall i nærheten av byen – også når de er ferdig med studier. Bjarte og Bent skiller seg imidlertid noe fra jentene på dette punktet, ved at de ikke først og fremst føler tilhørighet til Kristiansand, men heller til de mindre bygdene rundt, som Eiken og Søgne. Dette svekker likevel ikke inntrykket av at de er mer eller mindre "heimekjære" typer; det viser heller at de føler tilhørighet til mindre og mer homogene lokalsamfunn.

Når det gjelder Annbjørg og Helena, føler begge disse jentene tilhørighet til Kristiansand, og de har en positiv holdning til både byen og talemålet. For disse jentene sin del, kan det tenkes at kristiansandsmålet har en viktig identifiseringsfunksjon – noe som gjør at de oppgir at de bruker bløte konsonanter i stor grad. Det er imidlertid ikke veldig godt samsvar mellom hva de oppgir i spørreskjemaet og hvordan de faktisk prater i løpet av intervjuet, og dermed kan det tenkes at de har overrapportert de tradisjonelle formene til en viss grad. Det kan tenkes at det tradisjonelle og "typisk" sørlandske representerer noe positivt for jentene, som de ønsker å identifisere seg med.

Det er ganske god grunn til å tro at forskjellene i bruk av bløte konsonanter blant ungdommer i Kristiansand ligger på individnivå, og ikke nødvendigvis på gruppenivå. Det er også grunn til å tro at de ungdommene som i størst grad identifiserer seg med det tradisjonelle kristiansandske talemålet, vil oppgi at de bruker bløte konsonanter i størst grad. Disse ungdommene er kanskje dermed de som er mest lokalt forankrede, og som dermed også helst kan plasseres i kategorien "homo domesticus". En del av de informantene som oppgir at de omtrent bare bruker harde konsonanter, kan derimot tenkes å være mindre lokalt tilknyttede, og dermed kan det også tenkes at de i større grad kan plasseres i kategorien "homo dynamicus". Man kan selvsagt ikke konkludere på grunnlag av så få opplysninger om de

øvrige informantene i undersøkelsen, men det kan likevel tenkes at situasjonen til en viss grad kan være slik.

6. Språkholdninger

For å få tak i noen holdningsmessige sider ved ungdommenes forhold til kristiansandsdialekten og de bløte konsonantene, stilte jeg et spørsmål i spørreskjemaet om hva de synes om dette språktrekket, og jeg førte opp noen svaralternativer, som man kan se i tabellen nedenfor. Jeg prøvde å finne så mange alternativer som mulig, slik at alle kunne finne et svaralternativ som best mulig kunne samsvare med deres mening om bløte konsonanter, men det er godt mulig at enkelte mener noe annet enn det jeg har oppført som alternativer også. Jeg lot det derfor være litt ekstra plass på slutten av spørreskjemaet, hvor de kunne skrive ned det de følte manglet i spørreskjemaet. Om de ønsket, kunne de også krysse av for flere svaralternativer, men det var bare noen ytterst få som krysset av for flere enn to alternativer.

6.1 Resultater fra språkholdningsundersøkelsen

Nedenfor kommer resultatene fra språkholdningsundersøkelsen, og det er 44 av informantene som har svart på denne, men alle disse kommer altså fra gruppen med én eller to foreldre fra Kristiansand.

Tabell 33, resultater, språkholdninger

Hva synes du om bløte konsonanter?	Alle informantene(44)	Jenter	Gutter
Fint	10	4	6
Sjarmerende	11	6	5
Kult	11	6	5
Harry	4	0	4
Gammeldags	17	8	9
Stygt	3	3	0
Ingen formening	5	3	2

Som man kan se av tabellen, er det mange av informantene som mener at det å bruke bløte konsonanter er ”gammeldags”, og det er både gutter og jenter som mener dette. Det er også mange som er positive til bløte konsonanter, og det er både de som oppgir at de bruker bløte konsonanter og de som oppgir at de ikke bruker det, som mener dette. Blant informantene fra den siste gruppen er det særlig mange som oppgir at bløte konsonanter er ”sjarmerende”, mens det er mange fra den førstnevnte gruppen som mener at bløte konsonanter er ”fint” eller ”kult”. Det er likevel også en del informanter som er negativt innstilt til variabelen, og da

særlig gutter – og samtlige av de som er negative, bortsett fra én, oppgir at de ikke bruker bløte konsonanter.

Tabell 34, resultater, språkholdninger

Er du stolt av talemålet ditt?	Alle informantene	Jenter	Gutter
JA	24	10	14
NEI	7	5	2
VET IKKE	10	5	5

Det kan kanskje være vanskelig for informantene å svare på om de er stolte av dialekten sin, men jeg tror likevel det kan si litt om forholdet informantene har til sitt eget talemål. Med tanke på at det å snakke dialekt anses som noe svært positivt i Norge (Rudi 1999, s. 175), er det sannsynlig at informantene har noen tanker om egen dialekt og om de har et positivt eller et negativt forhold til den. Som man kan se av tabellen, oppgir svært mange at de er stolte av dialekten sin. I og med at ”vet ikke” også er et alternativ, kunne man kanskje tenke seg at mange ville svare det på grunn av at de ikke har gjort seg noe særlig tanker om det, så slik sett var det egentlig noe overraskende at så mange svarte bekreftende på at de er stolte av talemålet sitt.

Nå kan man imidlertid stille spørsmål ved om alle informantene oppfattet dette spørsmålet på samme måte. Jeg presiserte ikke hva slags talemål jeg siktet til i spørsmålet, og derfor kan det tenkes at noen av informantene oppfattet det slik at det var kristiansandsdialekten generelt jeg siktet til, mens andre kan ha tenkt at de skulle svare på om de var stolte over sitt eget, personlige talemål, som selvsagt kan variere fra individ til individ.

Tabell 35, resultater, språkholdninger

Hva synes du om kristiansandsdialekten?	Alle informantene	Gutter	Jenter
Den fineste i Norge	7	4	3
Blant de finere i Norge	19	10	9
Verken finere eller styggere enn andre	5	3	2
Kjedelig i forhold til andre	7	2	5
Stygg i forhold til andre	4	1	3

Av tabellen ovenfor får man videre bekreftet at de fleste informantene har et positivt syn på kristiansandsdialekten, da størsteparten av informantgruppen svarer at de synes at kristiansandsdialekten er blant de finere dialektene i Norge, men det er også en del som mener at den troner på toppen av alle dialektene vi har i landet. Av tabellen kan man også se at det i min informantgruppe er guttene som er mest positivt innstilt til dialekten sin, mens en ikke ubetydelig andel av jentene mener at kristiansandsdialekten rett og slett er kjedelig eller stygg i forhold til andre dialekter.

Også når det gjelder dette spørsmålet, kan det tenkes at informantene har oppfattet innholdet på noe ulik måte. Noen har kanskje tenkt at jeg sikter til det tradisjonelle talemålet, som Martin Skjekkeland kaller ”Julius Hougen-språket” (Skjekkeland 1999, s. 81), mens andre forbinder det med et mer ”pent” og nytt bymål. Da hovedinformanten Bent snakket om den ”typiske” kristiansandsdialekten, siktet han sannsynligvis ikke til det tradisjonelle talemålet i Kristiansand, men heller til noe han anså som et ”pent” byspråk, og dermed kan det også tenkes at flere av informantene tenker på denne måten. Dette kunne dermed også tenkes å være årsaken til at såpass mange oppgir at de er positive til dialekten.

I spørreskjemaet er det flere av informantene som oppgir at de endrer på dialekten i enkelte situasjoner. Én av jentene, som oppgir at hun bruker flest bløte konsonanter, skriver blant annet: ”Hender at jeg gjør det ja, det er jo når jeg går med venner som ikke har så mange bløte konsonanter som meg!” En annen informant skriver at han endrer på dialekten når han er på politisk møte i Oslo, mens atter en annen informant skriver at han endrer på dialekten når han skal være mer formell. Dette er noe som går igjen hos flere av informantene, og dermed virker det med andre ord som om mange av informantene føler at kristiansandsdialekten ikke er god nok i situasjoner som de opplever som mer formelle, og dermed føler en del av dem at de må endre på dialekten sin.

En del av informantene kommenterer at de setter pris på at kristiansandere snakker ”sent”, og om dette skriver en av guttene: ”Elsker at kristiansandere snakker i lavt tempo. Får mye bedre informasjon frem”, mens en av jentene skriver: ”Den er avslappende, vi har så god tid” Det at sørlendinger er «trege» kan vel også sies å være en av de typiske stereotypiene som eksisterer om folk fra Sørlandet.

6.2 Er det noen holdningsmessige fellestrekk mellom de som bruker bløte konsonanter?

Jeg ønsket å finne ut om det på en eller annen måte var noen fellestrekk for de informantene som har oppgitt at de bruker bløte konsonanter. Med tanke på at jeg kun bruker et spørreskjema i undersøkelsen min, er det selvfølgelig begrenset hva jeg kan finne ut av om hver enkelt informant, men i og med at jeg har med noen spørsmål om språkholdninger, kan det være til hjelp. Jeg kan på den måten få et visst inntrykk av om det er noen forskjeller når det gjelder hvordan informantene, som har oppgitt at de bruker bløte konsonanter, forholder seg til dette språktrekket og kristiansandsdialekten generelt, i forhold til informantene som har oppgitt at de bruker flest harde konsonanter. Det blir derfor naturlig å sammenlikne de informantene som har oppgitt over 60 prosent bløte konsonanter, og se om de har noen holdningsmessige fellestrekk. Det er i alt tolv informanter som har oppgitt at de bruker bløte konsonanter i mer enn 60 prosent av tilfellene, men to av disse tolv har dessverre ikke svart på holdningsundersøkelsen, så dermed står jeg igjen med ti informanter, som jeg kan sammenlikne.

Informantene som oppgir at de bruker bløte konsonanter i stor grad, har jevnt over en positiv innstilling til kristiansandsdialekten og bløte konsonanter. Alle sammen oppgir at de snakker kristiansandsdialekt, og alle, bortsett fra to, oppgir også at de er stolte av dialekten sin. Det virker også som om de fleste er ganske bevisste på at de faktisk bruker bløte konsonanter, da alle har svart bekreftende på at de bruker dette språktrekket.

Det er ganske mange informanter som har oppgitt at de bruker bløte konsonanter i stor grad, men det er kun én person blant alle informantene som har oppgitt at han bruker 100 % bløte konsonanter. Han har to foreldre fra Sørlandet; mor er fra nabobygda Søgne, mens far er fra Lund i Kristiansand. Han skriver selv i spørreskjemaet at han bare bruker bløte konsonanter, og han krysser av for at han er stolt av talemålet sitt – og han skriver at han synes at bløte konsonanter både er fint, sjarmerende og kult. Han mener videre at han aldri endrer på dialekten sin, og at kristiansandsdialekten er den fineste blant alle dialektene i Norge.

Grunnen til at jeg tar med disse opplysningene, er at denne informanten representerer gruppen som bruker bløte konsonanter – men han er den mest «ekstreme». Likevel ser vi at også de andre informantene, som har en høy tradisjonsprosent, jevnt over er veldig positivt innstilt til dialekten sin, ved at de fleste oppgir at de synes bløte konsonanter enten er «fint», «sjarmerende» eller «kult». Det er også en del som har krysset av for at de mener at bløte

konsonanter er «gammeldags», men da har de også krysset av for positive karakteristikk, som «fint» eller «sjarmerende». For disse informantene regnes det altså som positivt at det å bruke bløte konsonanter er ”gammeldags”, og dermed er det noe de ønsker å holde fast ved.

Ut i fra hva informantene har svart, kunne man kanskje tenke seg at disse, blant annet på grunn av deres positive holdninger til den lokale dialekten, best kunne karakteriseres som ”homo domesticus” (Skjekkeland 2009) Nå har jeg selvsagt fått svært begrensede opplysninger om informantene, så derfor kan man heller ikke på noen måte konkludere på dette punktet, men det at de er stolte av dialekten sin og oppgir at de bruker bløte konsonanter, kunne kanskje tyde på at de verdsetter det lokale og ”typisk” sørlandske til en viss grad.

6.3 Er det noen holdningsmessige fellestrekk mellom de som bruker harde konsonanter?

De aller fleste informantene som oppgav en høy tradisjonsprosent, var jevnt over positivt innstilt til egen dialekt og bløte konsonanter – men hvordan er det med de som har oppgitt at de bare bruker harde konsonanter? Det er derfor naturlig å forsøke å finne ut av om også disse har noen fellestrekk når det gjelder hva slags forhold de har til kristiansandsdialekten og variabelen bløte konsonanter. Jeg har derfor sammenliknet svarene på spørreskjemaet til de informantene som har oppgitt at de utelukkende bruker harde konsonanter – og det gjelder fire gutter og fire jenter.

I likhet med informantene som hadde høy tradisjonsprosent, har også disse informantene noen fellestrekk, og i motsetning til førstnevnte gruppe, er de ikke særlig positivt innstilt til egen dialekt. Alle oppgir at de snakker kristiansandsdialekt, men at de ikke bruker bløte konsonanter. Samtidig har alle, bortsett fra én person, krysset av enten for «nei» eller «vet ikke» på spørsmål om de er stolt av sin egen dialekt. På spørsmålet om hva de synes om bløte konsonanter har de aller fleste svart helt motsatt av hva informantene som oppgav å bruke bløte konsonanter i stor grad gjorde, ved at de har krysset av for at de oppfatter språktrekket som «stygt», «harry» eller «gammeldags». Flere informanter i begge gruppene oppfatter altså bløte konsonanter som gammeldags, men det er altså forskjeller på om dette oppfattes som noe positivt eller negativt. For informantene som oppgir at de kun bruker harde konsonanter, oppfatter de det som negativt at bløte konsonanter er «gammeldags».

Flere av informantene som bruker harde konsonanter har også oppgitt at de mener at kristiansandsdialekten er «kjedelig» eller «stygg», men det er også et par personer som mener at den er blant de finere dialektene i Norge. For disse er det nok dermed først og fremst de

bløte konsonantene de oppfatter som negativt, og ikke nødvendigvis dialekten som helhet. Det er også et par av informantene, som oppgir at de bruker flest harde konsonanter, som selv har skrevet i spørreskjemaet at de snakker «pent kristiansandsdialekt», og for disse informantene vil nok de bløte konsonantene oppfattes som et trekk som hører hjemme i en mer «bred» dialekt.

6.3.1 Er det noen forskjeller mellom de «harde» og «bløte» informantene?

Ut i fra de opplysningene jeg har fått fra de ulike informantene, kan det kanskje tenkes at det finnes forskjeller mellom informantene som bruker harde og bløte konsonanter, i alle fall når det gjelder åpent uttrykte holdninger til kristiansandsdialekten og bløte konsonanter. I og med at jeg ikke prater med informantene direkte, og ikke på noen måte får noen private opplysninger om dem, kan jeg selvsagt bare se på «overflaten». Det er likevel slik at informantene som fikk en høy tradisjonsprosent i spørreskjemaet, også har oppgitt at de har en positiv innstilling både til kristiansandsdialekten og de bløte konsonantene, mens de informantene som har en tradisjonsprosent på 0, stort sett ser på de bløte konsonantene som ”harry” eller ”stygt”. Det er dermed sannsynlig at de «harde» informantene har et ønske om å snakke et ”penere” talemål, mens de ”bløte” informantene ønsker å ta vare på det lokale og tradisjonelle.

7. Oppsummering

Jeg har i denne oppgaven undersøkt bruken av bløte konsonanter blant ungdommer i Kristiansand, og i dette kapitlet ønsker jeg å forsøke å besvare de problemstillingene jeg formulerte i innledningen, og jeg vil dermed også prøve å oppsummere de viktigste resultatene jeg kom frem til. Spørsmålene jeg stilte innledningsvis, og som jeg i det følgende vil forsøke å besvare, var:

- I hvor stor grad holder ungdommene i Kristiansand på de bløte konsonantene? Er de på vei ut av dialekten, slik mange hevder?
- Finnes det noen forskjeller mellom kjønnene når det gjelder bruken av bløte konsonanter, og er det forskjeller på informanter fra yrkesfaglig og allmennfaglig studieretning?
- Er det enkelte ord som holder bedre på de bløte konsonantene enn andre?
- Har de bløte konsonantene noen særskilt betydning knyttet til subjektive forhold, som for eksempel språkholdninger, stedlig tilhørighet eller identitetsoppfatning?

Resultatene jeg kom frem til etter å ha gått gjennom svarene fra spørreskjemaene, var at de bløte konsonantene definitivt ser ut til å være på vei bort fra dialekten. Den samlede tradisjonsprosenten for alle informantene samlet lå på 29,8 prosent, mens gjennomsnittet for bruk av harde konsonanter da altså lå på 70,2 prosent. Et stort flertall av informantene har dermed oppgitt at de bruker harde konsonanter i større grad enn bløte, noe som viser at de bløte konsonantene etter all sannsynlighet er på vei bort fra dialekten, i alle fall blant ungdommene i Kristiansand. Nå er det selvsagt en viss usikkerhet knyttet til det å undersøke språkbruk ved hjelp av et spørreskjema, men med tanke på at en stor andel av informantene har oppgitt at de bruker flest harde konsonanter, gir det grunn til å tro at situasjonen faktisk er slik at de bløte konsonantene er på retrett – i alle fall blant de yngre årsklassene.

Da jeg sammenliknet resultatene fra jentene og guttene i undersøkelsen, fant jeg ikke noen store forskjeller mellom dem, da guttene fikk en tradisjonsprosent på 31,6, mens jentene endte på 28,6 prosent. Guttene oppgav jevnt over å bruke litt flere bløte konsonanter enn jentene i alle ordgruppene. Det var likevel ett unntak fra denne tendensen, og det gjaldt innlydsordene, hvor jentene endte opp med en høyere tradisjonsprosent. Guttene endte også på den høyeste tradisjonsprosenten for tradisjonsordene, hvor gjennomsnittet ble over elleve prosent høyere enn jentenes resultat. Selv om det var enkelte forskjeller mellom de to informantgruppene,

kan de likevel sies å være såpass små at det gir liten grunn til å hevde at guttene er mer tradisjonelle enn jentene.

Da jeg sammenliknet svarene fra informantene på de ulike studieretningene, kom det frem at guttene fra allmennfaglig studieretning hadde oppgitt den høyeste tradisjonsprosenten (32,1 %), mens jentene på yrkesfag hadde oppgitt den laveste (26,6 %). Jentene på allmennfag og guttene på yrkesfag endte mellom disse med tradisjonsprosenten på henholdsvis 31,0 og 30,1. Også her var det altså såpass lite som skilte, at det vanskelig lar seg gjøre å trekke noen sikre konklusjoner om at den ene sosiale gruppen er mer eller mindre tradisjonell enn den andre, selv om altså yrkesfagjentene oppgir færrest tradisjonelle former. Én gruppe som likevel må trekkes frem, er ungdommene som har vokst opp i Kristiansand, men som ikke har foreldre fra byen. De oppgir at de bruker bløte konsonanter i mindre grad enn de øvrige ungdommene, og de ender dermed på en tradisjonsprosent på bare 10,2 samlet sett. Når det gjelder ungdommer som er oppvokst i Kristiansand, men som har innvandrerforeldre, så oppgir de at de nesten utelukkende bruker harde konsonanter. Kristiansand har vært, og er fremdeles, en by i vekst, og dermed kan man tenke seg at disse ungdommene – og da særlig de som har norske, og ikke utenlandske, foreldre – kan ha en viss påvirkningskraft på sine jevnaldrende når det gjelder bruken av bløte konsonanter.

Resultatene jeg kom frem til, viser altså en klar likhetstendens mellom alle informantene som er med i undersøkelsen. Alle de ulike gruppene, som jeg har delt informantene inn i, ender opp med svært jevne resultater, og i alle tilfeller ser det ut til at de harde konsonantene står sterkest, mens de bløte konsonantene, på sin side, ser ut til å være på vei ut av kristiansandsdialekten.

Når det gjelder det tredje spørsmålet som jeg formulerte i innledningen, altså om det er noen enkeltord som holder bedre på de bløte konsonantene, så kan man trekke frem ordene *vikeplikt* og *utenfor*, som begge fikk en tradisjonsprosent på over 40. De som fikk den laveste tradisjonsprosenten var *football*, som fikk 14,5 %, og ”voksenordene” *utenrikspolitik* og *oppholdstillatelse*, som begge fikk 18,3 %. Jeg fant også frem til de informantene som hadde oppgitt mellom 35 og 70 prosent bløte konsonanter, og undersøkte hvilke ord eller ordgrupper som så ut til å være mest utsatte for endring. Det var ”voksenordene” og innlydsordene som så ut til å være mest utsatte for endringer, mens de sammensatte ordene, funksjonsordene, tradisjonsordene og utlydsordene så ut til å være mest ”resistente” mot endring. Dette kan

tyde på at det skjer en ord-for-ord-ending, ved at enkelte ord endres fort, mens andre ord ser ut til å være litt mer resistente. Utviklingen ser likevel ut til å gå i én retning.

I og med at man ikke kunne finne noe bestemt mønster i bruken av bløte konsonanter på gruppenivå, ønsket jeg å undersøke om forskjellene heller kunne ligge på individnivå, og i tillegg se på om de bløte konsonantene kunne ha en særskilt betydning for subjektive forhold. Derfor intervjuet jeg seks hovedinformanter, hvor fire av dem har oppgitt relativt mange tradisjonelle former, mens to av dem har oppgitt at de stort sett bare bruker harde konsonanter. Jeg fikk dessverre ikke så mange realisasjoner som jeg kanskje hadde ønsket, men jeg fant likevel noen felles tendenser for de informantene som oppgav å bruke bløte konsonanter i stor grad, og de som ikke gjorde det. Alexander og Anette, som oppgav få tradisjonelle former i spørreskjemaet, brukte utelukkende harde konsonanter i løpet av intervjuet, og de brukte også flere standardiserte former. Begge to er lite lokalt tilknyttede personer, og de har ikke noe spesielt sterkt forhold til Kristiansand og kristiansandsdialekten.

De informantene som derimot oppgav mange tradisjonelle former, var mer lokalt tilknyttede, og de var også mer positivt innstilt til Kristiansand, og opptatt av at de brukte bløte konsonanter. Det som likevel kan sies om disse informantene, er at det de oppgav i spørreskjemaet, ikke stemte helt overens med den språkbruken jeg observerte i løpet av intervjuet. Både Bjarte, Helena og Annbjørg, som alle oppgav at de brukte bløte konsonanter i stor grad i spørreskjemaet, brukte en overvekt av harde konsonanter i løpet av intervjuet. Dermed kan det tenkes at kristiansandsdialekten har en viss identifiseringsfunksjon for disse informantene, og dermed har de kanskje en slags forestilling om at de bruker bløte konsonanter i større grad enn det de egentlig gjør. Denne tendensen til å overrapportere former så vi ikke hos Alexander og Anette, da de begge utelukkende brukte harde konsonanter da de ble intervjuet. Dermed kan man også tenke seg at de ungdommene som fremdeles bruker bløte konsonanter, i stor grad identifiserer seg med det tradisjonelle og sørlandske. Det kan også tenkes at flere av de andre informantene i undersøkelsen har overrapportert de tradisjonelle formene til en viss grad, og dermed er det heller ikke helt utenkelig at bruken av bløte konsonanter i sum faktisk er mindre blant ungdommer i Kristiansand enn det resultatene mine viser.

Når det gjelder spørsmålet om de bløte konsonantene har en spesiell betydning for språkholdninger, kunne man se noen tendenser til at det er enkelte forskjeller mellom de informantene som oppgir bløte konsonanter, og de som oppgir at de ikke gjør det. De som

oppgav få tradisjonelle former, hadde jevnt over et mer negativt syn på bløte konsonanter, ved at en ganske betydelig andel av dem krysset av for at de mente at det var «harry», «stygt» eller «gammeldags». De var også jevnt over noe mer negativt innstilte til kristiansandsdialekten. De informantene som oppgav at de brukte tradisjonelle former i stor grad, var på sin side jevnt over langt mer positivt innstilte både til kristiansandsdialekten og de bløte konsonantene, ved at mange av dem krysset av for at de mente at det var «fint», «sjarmerende» eller «kult» - men også «gammeldags». Dette kan tyde på at de informantene som identifiserer seg med det lokale og tradisjonelle bruker bløte konsonanter i størst grad, i alle fall ut i fra hva de oppgir. Ser man derimot på de lokalt tilknyttede hovedinformantene, ser man likevel at disse sannsynligvis er mindre tradisjonelle enn hva de kanskje tenker selv, og dermed kan man tenke seg at dette også kan gjelde for noen av de øvrige informantene også, som har oppgitt at de bruker bløte konsonanter.

Når man skal vurdere de bløte konsonantenes posisjon i kristiansandsdialekten, kan det være relevant å bruke s-kurven (jf. Chambers & Trudgill 1980, s. 179). I følge Sandøy (i Mæhlum m. fl. 2008, s. 209) er det vanligvis de språklige forholdene som er mest avgjørende i en tidlig fase av en språkendringsprosess, og dette kan også tenkes å være tilfelle med endringen fra b, d, g til p, t, k. De bløte konsonantene er ikke lenger et produktivt språktrekk i dialekten, noe som gjør at nye ord som kommer inn i språket ikke får hard konsonant, og dermed blir det vanskelig å lære seg systemet for hvilke ord som skal ha bløt konsonant, og hvilke som ikke skal ha det. Det kan dermed tenkes at disse språklige forholdene gjorde at endringen først fant sted, men nå som utviklingen ser ut til å ha kommet langt, kan man tenke seg at det i større grad er sosiale forhold som spiller den viktigste rollen for om unge språkbrukere bruker bløte konsonanter eller ikke. De harde konsonantene ser ut til å være i klart flertall, og dermed kan det tenkes ungdommer som vokser opp i dag, ønsker å prate mest mulig likt sine jevnaldrende. Man kan nok tenke seg at endringsprosessen er kommet ganske langt, slik at man befinner seg ganske høyt oppe på s-kurven, men det vil nok gå ganske lang tid før man kommer i en eventuell slutfase, der de bløte konsonantene forsvinner helt.

Mulige årsaker til endring

Det er ganske sannsynlig at både indre og ytre faktorer kan være medvirkende årsaker til at de bløte konsonantene etter all sannsynlighet er på vei ut av talemålet i Kristiansand.

Språktrekket har på et eller annet tidspunkt sannsynligvis vært utsatt for en regelinnsnevring (jf. Sandøy 1996, s. 132), som har gjort at det har opphørt å være produktivt – og dermed har de nye ordene, som har kommet inn i talemålet, fått hard konsonant. Dette har bidratt til at

man har fått et system som kan være utfordrende for nye språkbrukere å lære – noe som sannsynligvis kan bidra til at språktrekket blir mer utsatt for endring. Regelinnsnevringen kan ikke alene forklare at vi i dag har en massiv overgang til harde konsonanter, men den kan ha medvirket til det.

De siste tiårene har det skjedd ganske store samfunnsendringer, noe som har ført til økt sentralisering og større mobilitet. Økt tilflytting til Kristiansand kan dermed ha hatt betydning for at man har fått en endring fra harde til bløte konsonanter blant ungdommer i byen. Ser man på resultatene fra informantene mine, er det tydelig at de informantene som har foreldre utenfra, bruker bløte konsonanter i mindre grad enn informantene som har én eller to foreldre fra Kristiansand. Svært mange mennesker har flyttet til byen i løpet av de siste tiårene, og det kan dermed tenkes at den store tilflyttingen kan ha påvirket talemålsutviklingen i større eller mindre grad. Flytting sørger for mer mangfold, og dermed trolig også mer bruk av harde konsonanter – noe som utfordrer et språktrekk som allerede er litt vrient å lære for nye språkbrukere. Med større språklig mangfold vil det dermed også bli utfordrende å opprettholde et vrient og noe ustabil dialekttrekk i et lokalsamfunn. Martin Skjekkeland (2009, s. 85) viser til Helge Sandøy (1991, s. 247), som skriver at mobiliteten i samfunnet har mye mer å si for endringene i dialektene enn skriftspråket og massemediene. De bløte konsonantene finnes stort sett bare langs kysten av sør- og vestlandet, og dermed kan det tenkes at innflytterne, som gjerne kommer fra områder av landet hvor dette språktrekket ikke brukes, kan ha hatt en viss betydning for endringen som har skjedd.

Endringen fra bløte til harde konsonanter kan muligens sees i sammenheng med en slags standardiseringsprosess, hvor man altså får en ”reduksjon av variasjon mellom dialekt og standard” (Røyneland 2005, s. 50). Røyneland mener at talt bokmål med Oslo-vest-aksent er den varietetten som kommer nærmest til å ha status som et overregionalt standardtalemål i landet på normidealnivået, mens talt bokmål med aksent fra for eksempel Oslo øst eller trøndersk kan svare til en regionalt farget standard (Røyneland 2005, s. 54). De bløte konsonantene har begrenset geografisk utbredelse, og dermed kan det tenkes at den svekkede posisjonen til dette språktrekket kan skyldes påvirkning fra en standardvarietet. Rune Røsstad (2008) skriver i *Den språklege røynda - ein studie i folkelingvistikk og dialektendring frå austre Vest-Agder* at talemålet i Kristiansand står under en viss påvirkning fra det han kaller normal-norsk. Han sikter da til det som er *felles for bokmål og allment talemål, kanskje særleg austnorsk talemål* (Røsstad 2008, s. 61).

Med tanke på at bokmål med Oslo-vest-aksent kan tenkes å være et slags overregionalt standardtalemål, vil dette talemålet sannsynligvis også ha høy prestisje i forhold til andre dialekter i landet. Det kan tenkes at språktrekket bløte konsonanter kan være utsatt ved å være salient til en viss grad, og avvikende fra varietetet med prestisje. En del informanter har oppgitt at de liker bløte konsonanter, men samtidig har de også oppgitt at de ikke bruker dem, og forklaringen på dette kan være at de harde konsonantene har en viss skjult prestisje for disse informantene (jf. Chambers & Trudgill 1980). Det kan også tenkes at enkelte ungdommer, som er lokalt tilknyttede, vil kunne være opptatt av å bevare det tradisjonelle og typisk sørlandske, og dermed vil de også bruke tradisjonelle talemålsformer, for på denne måten å vise en form for lokal tilhørighet.

Det kan også være andre årsaker til at man kan ha fått en endring fra bløte til harde konsonanter blant ungdommer i Kristiansand, og mange vil nok synes det er vemodig om de bløte konsonantene skulle forsvinne fra talemålet. Det er likevel dette som ser ut til å skje, i alle fall blant ungdommene, og selv om de unges talemål kan endre seg i løpet av livet, er det likevel rimelig å anta at fremtidens kristiansandsdialekt vil bli mer eller mindre ”fri” for bløte konsonanter.

Litteraturliste

- Berg, Gro A. (2007). "Ut i båd": om endring i forholdet mellom blaute og harde konsonanter i grimstaddialekten. (Upubl. hovedoppgave). Kristiansand: Høgskolen i Agder
- Breen, Olav. (1991). *Kristiansand – en mangfoldig by*. Kristiansand: Kristiansand kommune
- Chambers, J. K., Trudgill, Peter. (1980). *Dialectology*. Cambridge: Cambridge University Press
- Christoffersen, Marit. (1990). Kristiansand. I Ernst Håkon Jahr (red.) *Den store dialektboka*. Oslo: Novus
- Grønmo, Sigmund. (1996). Forholdet mellom kvalitative og kvantitative metoder i samfunnsforskningen. I Harriet Holter og Ragnvald Kalleberg (red.). *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. Oslo: Universitetsforlaget
- Haslum, Vidar. (2004). Bløte konsonanter. Novasjon eller reliktfenomen i sørnorske dialekter? I *Maal og minne*, (2), s. 148-160
- Horn, Astri J. (1994). *Venneslamålet i eit dialektgeografisk og sosiolingvistisk perspektiv*. (Upubl. hovedoppgave). Oslo: Universitetet i Oslo
- Hult, Ida Elisabeth. (2008). *Språk og lokal tilhørighet. Om talemålsutviklinga hos ungdom i Halden*. (Upubl. hovedoppgave). Kristiansand: Universitetet i Agder
- Ims, Charlotte S. (2010). *Sandnes i skyggen av Stavanger: en sosiolingvistisk undersøkelse av Sandnesmål med utgangspunkt i utvalgte språklige variabler*. (Upubl. hovedoppgave). Kristiansand: Universitetet i Agder
- Jensen, Iselin H. (2006). *Språkholdninger i Sandefjord: En kvantitativ sosiolingvistisk undersøkelse av språkholdninger og språkbruk blant unge i Sandefjord*. (Upubl. hovedoppgave). Oslo: Universitetet i Oslo
- Johansen, Inger. (2005). Språkhaldningar og språkhandlingar. I *Målbryting*, (7), s. 61-88
- Johnsen, Arnulf. (1942). *Kristiansands bymål*. Oslo: Aschehoug
- Kleggetveit, Ingunn. (2013). *Eg eller eg?: ein studie av forhold som kan påverke valet mellom nynorsk og bokmål hos ungdom i Indre-Agder*. (Upubl. hovedoppgave). Kristiansand: Universitetet i Agder
- Kostøl, Sissel Elisabeth. 2002. *Å i sava! En undersøkelse av utviklingen i enkelte trekk i kristiansandsdialekten*. (Upubl. hovedoppgave.) Kristiansand: Høgskolen i Agder
- Kristiansand kommune. <https://www.kristiansand.kommune.no/>. 5. mai 2016.
- Labov, William. 2001. *Principles of linguistic change: 2: Social factors*. Oxford: Blackwell
- Lunde, Marit M. (2005). Haldingar – finst dei? Og er dei i så fall å finne i individ eller i det sosiale rommet mellom dei? Ei drøfting av haldningsomgrepet ut frå ulike tilnæringsmåtar. I *Målbryting*, (7), s. 7-44

- Mæhlum, Brit (m. fl.). 2008. *Språkmøte: innføring i sosiolingvistik*. Oslo: Cappelen akademisk forlag
- Neteland, Randi. (2009). "Vann og kan og mann": en sosiolingvistisk studie av nn-variabelen og andre språktrekk blant ungdommer i Narvik. (Upubl. hovedoppgave.) Bergen: Universitetet i Bergen
- Papazian, Eric. (1997). Dialektdød i Numedal? Om språkutviklinga i Nore og Ulvdal. I *Maal og Minne*, s. 161-190
- Omland, Hege Karin. (2009). "Han æ'kkje veldig fin syns æ, men han duge jo.": en studie av variasjon og endring i listadialekten. (Upubl. hovedoppgave.) Kristiansand: Høgskolen i Agder
- Rudi, Nina B. (1999). Er det råd å stole på rapportert språkbruk? I *Målbryting*, (2), s. 171-177
- Røsstad, Rune. (2008). *Den språklege røynda: ein studie i folkelingvistik og dialektendring frå vestre Vest-Agder*. Oslo: Novus (doktorgradsavhandling)
- Røyneland, Unn. (1999). Språkleg regionalisering på Røros og Tynset. *Målbryting*, (2), s. 98-118
- Røyneland, Unn. 2005. *Dialektnivellering, ungdom og identitet. Ein komparativ studie av språkleg variasjon og endring i to tilgrensande dialektområde, Røros og Tynset*. Oslo: det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo. (doktorgradsavhandling)
- Sandøy, Helge. (1996). *Talemål*. Oslo: Novus
- Seip, Didrik A. (1961). *Noen sørlandske dialektformer i historisk lys*. Oslo.
- Skjekkeland. (1997). Ivar Aasen – hans ideologi og tenking i møte med talemålet på Agder i *Meir om Ivar Aasen: fem tilskott frå Høgskolen i Agder: artiklar frå ein fagdag om Ivar Aasen*. 1997: Høgskolen i Agder
- Skjekkeland, Martin. (1999). Agder – ein region mellom aust og vest. Kva skjer med talemålet i området? I *Målbryting*, (2), s. 76-96
- Skjekkeland, Martin. (2007). *Dei norske dialektane: tradisjonelle særdrag i jamføring med skriftmåla*. Kristiansand: Høgskoleforlaget.
- Skjekkeland, Martin. (2009). *Språk og samfunn i endring: ein studie av tilhøvet mellom lokal identitet og talemålsutvikling*. Kristiansand: Novus
- Syvertsen, Tone M. (1999). *Standardisering eller Kristiansands-dialekt?: en sosiolingvistisk undersøkelse av talemålet til barn i Kristiansand*. Kristiansand: Høgskolen i Agder
- Torp, Arne. (1986). *Landvikmålet: eit norsk skagerakmål*. Grimstad: Landvik historielag
- Torp, Arne. (1990). Sørlandet. I Ernst Håkon Jahr (red.) *Den store dialektboka*. Oslo: Novus
- Torp, Arne. (1998). *Nordiske språk i nordisk og germansk perspektiv*. Oslo: Novus
- Venås, Kjell. (1991). *Mål og miljø*. Oslo: Novus

Vedlegg 1 - spørreskjema

Spørreskjema om dialekt og dialektbruk

Fornavn:

Kjønn:

Alder:

Hvor lenge har du bodd i Kristiansand? Oppgi antall år/hele livet.

Er din mor født og oppvokst i Kristiansand?

Er din far født og oppvokst i Kristiansand?

Nedenfor kommer noen setninger som alle er skrevet med "kristiansandsuttale", men det er noe variasjon mellom setningene. Vennligst sett et kryss foran det alternativet som er mest likt slik du ville uttalt setningen.

- Æ må **ut** i **båten**
 Æ må **ud** i **båten**
 Æ må **ud** i **båden**
 Æ må **ut** i **båden**
- Alle må ha **mat**
 Alle må ha **mad**
- Æ har **besøk**
 Æ har **besøg**
- I jula ska æ **bage**
 I jula ska æ **bake**
- Æ må snart på et **møte**
 Æ må snart på et **møde**

6. Julius æ en **apekatt**
 Julius æ en **abekatt**
7. Den lille jenta æ på **lekeplassen**
 Den lille jenta æ på **legeplassen**
8. Martin Ødegård spillår **otball**
 Martin Ødegård spillår **odball**
9. Norsk æ et fint **språg**
 Norsk æ et fint **språk**
10. Du har **vikeplikt**
 Du har **vigeplikt**
11. Den lille gutten æ **søt**
 Den lille gutten æ **sød**
12. Han bor i **leilighet**
 Han bor i **leilighed**
13. Han diskuterte **utenrikspolitikk**
 Han diskuterte **udenrikspolitikk**
14. Læråren **sittår** på stolen
 Læråren **siddår** på stolen
15. **Nøttår** æ sunt
 Nøddår æ sunt
16. Katten æ **bak** huse'
 Katten æ **bag** huse'
17. Han vil reise **utenlands**
 Han vil reise **udenlands**
18. Alle sammen æ **like** fine
 Alle sammen æ **lige** fine
 Alle sammen æ **lie** fine
19. Han vil ha **oppholdstillatelse** i Norge
 Han vil ha **oppholdstilladelse** i Norge
20. Han har mange goe **egenskaper**
 Han har mange goe **egenskaber**

21. Æ må **ud**
 Æ må **ut**
22. **Arbeidslediheten** æ lav i Norge
 Arbeidslediheden æ lav i Norge
23. Æ ska spise **rækår/rekår**
 Æ ska spise **rægår/regår**
24. **Måka** æ på stranda
 Måga æ på stranda
25. Vi må bevare **landbruket**
 Vi må bevare **landbruget**
26. Gutten står **utenfor**
 Gutten står **udenfor**
27. **Likestilling** æ vikti
 Ligestilling æ vikti
28. Vi har **båtplass** i Kristiansand
 Vi har **bådplass** i Kristiansand

Nedenfor kommer noen spørsmål om dialekt og bruk av dialekt

Snakker du selv kristiansandsdialekt? Sett kryss.

- JA
- NEI

Hvis du svarte NEI på spørsmålet over, hva vil du i så fall kalle talemålet ditt?

Er du stolt av talemålet ditt? Sett kryss.

- JA
- NEI
- VET IKKE

Mange i Kristiansand bruker bløte konsonanter i dialekten, dvs. at de sier *kage* og *mad* i stedet for *kake* og *mat*(harde konsonanter). Bruker du bløte konsonanter? Sett kryss.

- JA
- NEI
- Mest harde
- Mest bløte

Hva synes du om bløte konsonanter? Sett kryss om en eller flere av påstandene passer.

- Bløte konsonanter er fint
- Bløte konsonanter er sjarmerende
- Bløte konsonanter er kult
- Bløte konsonanter er harry
- Bløte konsonanter er gammeldags
- Bløte konsonanter er stygt
- Har ingen formening om bløte konsonanter

Hva synes du om kristiansandsdialekten? Sett kryss.

- Det er den fineste dialekten i Norge.
- Den er blant de finere dialektene i Norge.
- Den er verken finere eller styggere enn andre dialekter.
- Den er kjedelig i forhold til andre dialekter.
- Den er stygg i forhold til andre dialekter.

Hva synes du om at kjente personer, som for eksempel Mette-Marit eller Janne Formoe, snakker kristiansandsdialekt på TV? Sett kryss.

- Jeg synes det er fint at de holder på dialekten
- Jeg synes de burde legge om dialekten og snakke mer pent
- Jeg synes det høres rart ut med kristiansandsdialekt på TV
- Jeg bryr meg ikke om hva slags dialekt de snakker

Hender det at du endrer på dialekten din noen ganger? Sett kryss.

- JA
- NEI
- VET IKKE

Hvis du svarte JA på spørsmålet over, kan du si noe om i hvilke situasjoner du endrer på dialekten din?

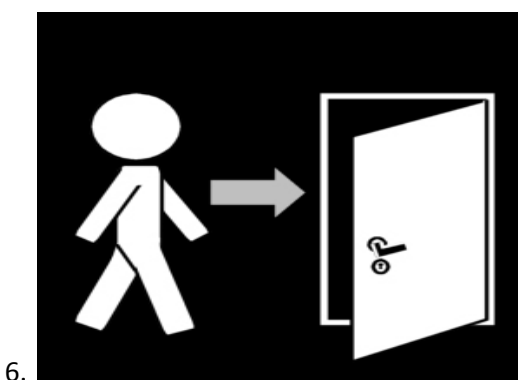
Har du noen andre ting du ønsker å tilføye om kristiansandsdialekten, bløte konsonanter eller talemål generelt?

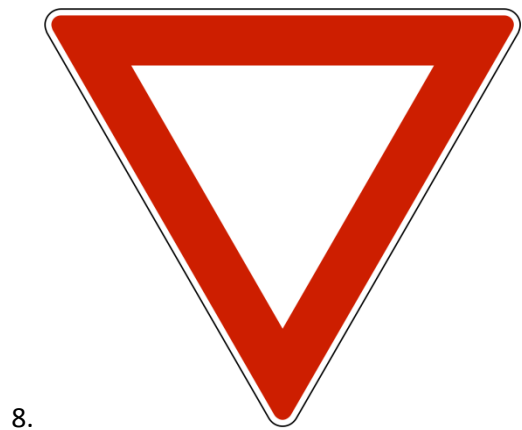
Kunne du tenke deg å være med videre i undersøkelsen, og delta i et lite intervju senere denne høsten? Sett kryss.

- JA
- NEI

Tusen takk for hjelpen!

Vedlegg 2 - bildeundersøkelsen





Bildene er hentet fra:

1. <http://www.nordlys.no/se-hvem-som-titter-fram-fra-bak-treet/s/5-34-202218>
2. <http://www.aperitif.no/artikler/derfor-er-det-forskjell-pa-reker/177994>

3. https://www.regjeringen.no/no/dep/ud/org/umin_bb/bilder-brende/id744167/, foto: Sjøwall/Utenriksdepartementet
4. <https://no.wikipedia.org/wiki/Superspeed-klassen>
5. <http://www.godt.no/#!/oppskrift/876/17-mai-bloetkake-med-baer-i-flaggets-farger>
6. <http://www.infobilder.com/bilde-a-fargelegge-a-ga-ut-gjennom-doren-i13534.html>
7. <http://www.sykepleierblogg.com/pasient-og-sykepleier-forholdet/>
8. <https://no.wikipedia.org/wiki/Vikeplikt>
9. Har dessverre ikke funnet tilbake til den opprinnelige nettadressen, men bildet er hentet fra <http://www.google.no>
10. Privat
11. <http://www.theguardian.com/uk/the-northerner/2013/mar/06/manchester-greater-manchester>

Vedlegg 3 - intervjuguide

Hva liker du å gjøre på fritiden din? (Kanskje kan de lære meg noe)

Hva liker dere å gjøre når dere er sammen?

Hva kan du tenke deg å gjøre når du er ferdig med skolen?

Opplever du det slik at det er ulike "grupper" på skolen?

Mener du det er forskjeller mellom elevene på de ulike videregående skolene i byen?

Hva synes du om å bo i Kristiansand?

Hva synes du om kristiansandere?

Er det forskjeller på folk i Kristiansand? Eks. yrke, bydel, etc.

Kunne du tenke deg å studere her i byen?

Har du lyst til å bo i Kristiansand etter at du har fullført utdanningen din?

Hva tror du andre folk i Norge tenker om folk fra Kristiansand?

Hva synes du om folk fra andre bygder rundt Kristiansand? Eks. Søgne, Greipstad, Venesla

Vedlegg 4 – informasjon til informanter

Informasjon til informanter om spørreundersøkelse om dialektbruk

Jeg er student i Nordisk Språk og Litteratur ved Universitetet i Agder, og holder nå på med å skrive den avsluttende masteroppgaven min. Målet med oppgaven er å finne ut i hvilken grad ungdommer i Kristiansand bruker bløte konsonanter i talemålet sitt.

For å undersøke dette nærmere har jeg laget et spørreskjema som inneholder en del eksempelsetninger hvor man skal sette kryss ved den setningen som samsvarer mest med eget talemål, og i tillegg vil det inneholde noen spørsmål som ikke har noe med dialekt å gjøre, som for eksempel bosted. Det er kun jeg som har tilgang til datamaterialet. Det vil ikke bli stilt noen spørsmål av privat karakter i undersøkelsen. Alle data vil behandles konfidensielt, og det vil ikke være mulig å spore opp enkeltpersoner i den ferdige oppgaven. Alle data anonymiseres når oppgaven er ferdigstilt.

Undersøkelsen er i to deler. Den første delen er spørreskjemaet, som alle som ønsker kan delta på. Den neste delen er en intervjurunde, der de som ønsker det, kan være med på et oppfølgingsintervju, der man intervjues to og to. Her vil det stilles spørsmål av generell karakter, som for eksempel fritidsinteresser og fremtidsplaner, men ingen av spørsmålene vil være av nærgående privat karakter. På spørreskjemaet kan dere krysse av for ja om dere ønsker å være med på et lite oppfølgingsintervju.

Undersøkelsen vil bli gjennomført i skoletiden, etter godkjenning fra faglærer, og det vil ta ca. 20 minutter å besvare spørreskjemaet. Det er selvsagt helt frivillig å delta, og man kan når som helst trekke seg fra undersøkelsen.

Prosjektet er meldt til *Personvernombudet for forskning. Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste*. Rune Røsstad er veileder for prosjektet. Dersom dere har spørsmål, kan dere gjerne kontakte meg på telefon 977 26 150 eller sende meg en e-post på kristina.grodem@gmail.com

Vennlig hilsen,

Kristina Grødem

Jeg har lest informasjonen om masteroppgaven, og vil delta på spørreundersøkelsen om dialektbruk.

Samtykke

